

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**UYGULAMALI BİR ANALİZ OLARAK LAFFER
EĞRİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2006-2021)**

Serenay SAKA

185011002

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Evren İPEK

Bandırma 2022

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

UYGULAMALI BİR ANALİZ OLARAK LAFFER
EĞRİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2006-2021)

Serenay SAKA

185011002

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Evren İPEK

Bandırma 2022

ETİK BEYAN SAYFASI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (18.07.2022)

ÖZET

UYGULAMALI BİR ANALİZ OLARAK LAFFER EĞRİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2006-2021)

Serenay SAKA

Vergi oranları ile vergi gelirleri arasında ters U şeklinde bir ilişkinin bulunduğunu ifade eden Laffer'e göre, optimal bir vergi oranı vardır ve bu vergi oranı aşıldığında vergi gelirlerinde düşüş meydana gelir. Bu çalışmanın amacı, 2006:Q1-2021:Q4 dönemine ait çeyrek yıllık verilerle Laffer eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliğinin incelenmesi ve toplam vergiler, dolaylı vergiler ve katma değer vergisi için optimal vergi oranlarıyla gerçekleşen cari vergi oranlarının karşılaştırılarak Türkiye'nin eğrinin hangi tarafında yer aldığını ortaya koymaktır. Çalışmada Sınır Testi yöntemi aracılığıyla değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi incelenmiştir. Değişkenlerin uzun dönem ilişkileri ise Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) yöntemiyle analiz edilmiştir.

Analizlerde elde edilen sonuçlar itibarıyla vergi oranları ile vergi gelirleri arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu gözlemlenmiştir. Laffer eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği ARDL modeliyle incelendiğinde vergi oranı değişkenlerinin uzun dönemde istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif yönlü, vergi oranı karesi değişkenlerinin ise istatistiksel açıdan anlamlı ancak negatif yönlü bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Laffer eğrisi ters U şeklinde olduğundan teorik olarak ikinci bağımsız değişkenin negatif çıkması beklenmektedir. Vergi oranlarının karesi değişkenlerinin negatif çıkması teorik beklentiye uygun bir sonuç vermektedir. Toplam vergiler, dolaylı vergiler ve katma değer vergisi için optimal vergi oranları sırasıyla; %16.4, %11.1 ve %1.7'dir.

Anahtar Sözcükler: Laffer Eğrisi, Vergi Oranları, Vergi Gelirleri, ARDL Modeli, Sınır Testi

ABSTRACT

THE LAFFER CURVE AS AN APPLIED ANALYSIS: THE CASE OF TURKIYE (2006-2021)

Serenay SAKA

According to Laffer, who states that there is an inverted U-shaped relationship between tax rates and tax revenues, there is an optimal tax rate and when this tax rate is surpassed, tax revenues decrease. The aim of this study is to examine the effectiveness of the Laffer curve on Turkey with quarterly data for the period between 2006: Q1-2021: Q4, and to compare the optimal tax rates and actual tax rates for total taxes, indirect taxes and value added taxes, and show which side of the curve Turkey is on. In this study, the cointegration relationship between the variables was tested through the Bound Test model. The long-term relationships of the variables were analysed using the (ARDL) Autoregressive Distributed Lag estimation method.

According to the results obtained in the analysis, it has been observed that there is a cointegration relationship between tax rates and tax revenues. When the validity of the Laffer curve in the Turkish economy is examined with the “ARDL” model, it has been determined that the tax rate variables have a statistically significant and have positive effect in the long run, while the square of the tax rate variables have a statistically significant but have negative effect as well. Since the Laffer curve is in an inverted U shape, the second independent variable is theoretically expected to be negative. The fact that the squared variables of tax rates are negative gives a result in accordance with the theoretical expectation. The optimal tax rates for total taxes, indirect taxes and value added tax are 16.4%, 11.1% and 1.7%, respectively.

Keywords: Laffer Curve, Tax Rates, Tax Revenues, ARDL Model, Bound Test

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Laffer Eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği 2006:Q1-2021:Q4 çeyrek dönemlik veri setiyle Sınır Testi ve ARDL analizi yöntemleri kullanılarak test edilmiştir.

Akademik çalışmam süresince ilminden yararlandığım, insani ve ahlaki değerleri ile de örnek edindiğim, yanında çalışmaktan onur duyduğum ve ayrıca tecrübelerinden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabrından dolayı değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Evren İPEK'e ve çalışmamda desteklerinden ötürü Dr. Öğr. Üyesi Armağan TÜRK'e teşekkürler ederim. Eğitim hayatım süresince her zaman maddi ve manevi desteğini esirgemeyen benimle her daim gurur duyan, bana güvenen ve inanan aileme başta babam Mehmet Emin SAKA ve annem Neslihan SAKA'ya çok teşekkür ederim. Tez yazım sürecinde manevi desteğini esirgemeyen, motivasyon kaynağım değerli dostum Özgül DURDİ ŞAHİNTÜRK'e teşekkür ederim.

Serenay SAKA

Bandırma 18.07.2022

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI	ii
ETİK BEYAN SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	xi
GRAFİKLER	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
ARZ YÖNLÜ İKTİSAT VE LAFFER EĞRİSİ.....	3
1.ARZ YÖNLÜ İKTİSAT	3
1.1.Arz Yönlü İktisadın Tanımı	3
1.2.Tarihsel Süreç İçinde Arz Yönlü İktisadın Gelişimi.....	4
1.3.Arz Yönlü İktisadın Temel İlkeleri	6
1.4.Arz Yönlü İktisadın Vergileme Anlayışı	7
2.LAFFER EĞRİSİ	9
2.1.1970’li Yılların Ekonomik Bunalımı	9
2.2.Laffer Etkisi	10
2.3.Laffer Eğrisi Hipotezi	12
2.4.Laffer Eğrisi Hipotezinin Belirsizlikleri	16
3.VERGİLERİN MAKRO-EKONOMİK ETKİLERİ.....	17

3.1.Vergilerin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri	18
3.2.Vergilerin Enflasyon Üzerine Etkileri	19
3.3.Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkileri	19
3.4.Vergilerin Yatırım Üzerindeki Etkileri	20
3.5.Vergilerin İstihdam ve Kayıt Dışı İstihdam Üzerine Etkileri	21
4. VERGİLERİN MİKRO- EKONOMİK ETKİLERİ	22
4.1. Vergilerin Kaynak Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	22
4.2. Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri	23
İKİNCİ BÖLÜM	25
TÜRK VERGİ SİSTEMİ	25
1.OSMANLI DEVLETİ VERGİ SİSTEMİ.....	25
1.1.Rüsum-ı Şeriyeye.....	27
1.2.Rüsum-ı Örfiyye	28
1.3.Tekâlif-i Divaniyye	29
2.CUMHURİYET DÖNEMİ VERGİ SİSTEMİ	30
2.1.Gelir/ Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler.....	38
2.1.1.Gelir vergisi.....	38
2.1.2.Kurumlar vergisi	39
2.2.Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler	40
2.2.1.Katma değer vergisi	41
2.2.2.Özel tüketim vergisi	42
2.2.3.Özel iletişim vergisi	42
2.2.4.Banka ve sigorta muameleleri vergisi.....	43
2.2.5.Şans oyunları vergisi	43
2.2.6.Damga vergisi	43
2.2.7.Gümrük vergisi.....	44

2.3.Servet Üzerinden Alınan Vergiler.....	44
2.3.1.Veraset ve intikal vergisi.....	44
2.3.2.Motorlu taşıtlar vergisi.....	45
2.3.3. Emlak vergisi	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	47
LAFFER EĞRİSİ: TÜRKİYE İÇİN EKONOMETRİK ANALİZ.....	47
1. LAFFER EĞRİSİNİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR	47
1.1. Türkiye İçin Yapılan Ampirik Çalışmalar	47
1.2. Yabancı Ülkeler İçin Yapılan Ampirik Çalışmalar.....	51
2. VERİ SETİ VE METODOLOJİ	55
2.1. Veri Seti	56
2.2. Metodoloji.....	58
2.2.1 Birim kök testi.....	58
2.2.1.1. Genişletilmiş Dickey Fuller birim kök testi(ADF)	59
2.2.1.2. Philips ve Perron birim kök testi (PP).....	60
2.2.1.3.Kwiatkowski-Philips-Schmidt-Shin birim kök testi (KPSS)	61
2.2.2. Sınır testi	62
2.2.3. Gecikmesi dağıtılmış otoregresif (ARDL) model.....	63
3. AMPİRİK ANALİZ SONUÇLARI	64
3.1. Model 1 İçin Elde Edilen Sonuçlar	65
3.1.1 Birim kök testi sonuçları	65
3.1.2. Sınır testi sonuçları.....	66
3.1.3. ARDL modeli sonuçları	66
3.1.4. Model 1 için ampirik bulgular.....	67
3.2. Model 2 İçin Elde Edilen Sonuçlar	71
3.2.1 Birim kök testi sonuçları	71

3.2.2. Sınır testi sonuçları.....	72
3.2.3. ARDL modeli sonuçları	72
3.2.4. Model 2 için ampirik bulgular.....	73
3.3. Model 3 İçin Elde Edilen Sonuçlar	77
3.3.1 Birim kök testi sonuçları	77
3.3.2. Sınır testi sonuçları.....	78
3.3.3. ARDL modeli sonuçları	79
3.3.4. Model 3 İçin ampirik bulgular	79
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA	88

TABLÖLAR

Tablo 2.2 : 2022 Veraset ve İntikal Vergisi Tarifesi.....	45
Tablo 3.1 : Laffer Eğrisini Türkiye İçin Analiz Eden Çalışmalar.....	47
Tablo 3.2 : Laffer Eğrisini Analiz Eden Yabancı Çalışmalar.....	51
Tablo 3.3 : Değişken Tanımlamaları.....	57
Tablo 3.4 : Model 1 İçin Birim Kök Testlerini Sonuçları.....	65
Tablo 3.5 : Model 1 İçin Sınır Testi Sonuçları.....	66
Tablo 3.6 : Model 1 İçin ARDL(4,8,1) Modelinden Elde Edilen Uzun Dönem Katsayıları.....	66
Tablo 3.7 : Optimal Toplam Vergi Oranları ile Mevcut Toplam Vergi Oranlarının Kıyaslanması.....	68
Tablo 3.8 : Model 2 İçin Birim Kök Testlerinin Sonuçları.....	71
Tablo 3.9 : Model 2 İçin Sınır Testi Sonuçları.....	72
Tablo 3.10 : Model 2 İçin ARDL(8,8,8) Modelinden Elde Edilen Uzun Dönem Katsayıları.....	73
Tablo 3.11 : Optimal Dolaylı Vergi Oranları ile Mevcut Dolaylı Vergi Oranlarının Kıyaslaması.....	74
Tablo 3.12 : Model 3 İçin Birim Kök Testi Sonuçları.....	78
Tablo 3.13 : Model 3 İçin Sınır Testi Sonuçları.....	78
Tablo 3.14 : Model 3 İçin ARDL(8,8,8) Modelinden Elde Edilen Uzun Dönem Katsayıları.....	79
Tablo 3.15 : Optimal KDV Oranları ile Mevcut KDV Oranlarının Kıyaslaması.....	80

GRAFİKLER

Grafik 1.1: Vergi Oranları ile Toplam Piyasa Üretimi ve Vergi Geliri Arasındaki İlişki	11
Grafik1.2: Laffer Eğrisi.....	13
Grafik1.3: Laffer Eğrisi Belirsizlik.....	16
Grafik 2.1: 2021 Yılı Toplam Vergi Gelirleri İçerisinde Dolaylı Vergiler İle Dolaysız Vergilerin Payı.....	36
Grafik 2.2: 2021 Yılı Gelir Üzerinden Alınan Vergi Gelirleri İçerisinde Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisinin Payı.....	40
Grafik 2.3: 2021 Yılı Dolaylı Vergi Gelirleri İçerisinde KDV'nin Payı.....	41

KISALTMALAR

LRTVG	: Reel Logaritmik Toplam Vergi Gelirleri
LRDVG	: Reel Logaritmik Dolaylı Vergi Gelirleri
LRKDVG	: Reel Logaritmik Katma Değer Vergisi Gelirleri
VG	: Vergi Gelirleri
VO	: Vergi Oranı
VO2	: Vergi Oranı Karesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
EKK	: En Küçük Kareler
ARDL	: Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model
KPSS	: Kwiatkowski-Philips-Schmidt-Shin Birim Kök Testi
ADF	: Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök Testi
PP	: Phillips-Perron
AIC	: Akaike Bilgi Kriteri
CGE	: Computable General Equilibrium
VAR	: Vektör Otoregresif Modeli

GİRİŞ

Devletlerin en önemli gelir kaynağını oluşturan vergiler, üstlenilen kamu hizmetinin eksiksiz ve zamanında yapılabilmesi için gerekli olan finansman ihtiyacını gerçek veya tüzel kişilerden karşılamaktadır. Yüksek vergiler kişiler ve firmaların üretim, tüketim ve yatırımları üzerinde düşüş meydana getirir. Vergiler aracılığıyla özel sektörün elde ettiği kaynak kamu sektörüne geçer ve bu durumda üretim, tüketim ve yatırımlar sınırlanmaktadır.

Arz yönlü iktisadın öncülerinden olan Arthur Laffer'e göre arz yönlü iktisadın ana temasını, vergi gelirleri ile vergi oranları arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Laffer'in vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışması yeni bir görüş olarak literatüre "Laffer Eğrisi" adıyla geçmiştir. Oysa bu konuyu ünlü filozof İbni Haldun, Laffer'den yüzyıllar önce ele almıştır. Bu sebeple bazı Türk akademisyenler tarafından Laffer eğrisinden, Haldun- Laffer eğrisi olarak bahsedilmektedir. Laffer eğrisinin literatüre geçmesinin ardından yapılan araştırmalarda, vergi oranlarındaki indirimin vergi hasılatını arttıracak düşüncesi hakimdir.

1970'li yıllarda Keynesyen iktisada bir tepki olarak arz yönlü iktisatçı Arthur Laffer tarafından öne sürülen Laffer eğrisi, vergi gelirleri ile vergi oranları arasındaki ilişkiyi grafik yardımıyla açıklamaktadır. Bu grafik ters bir U şekline sahip eğriyle sunulmaktadır. Laffer eğrisine göre, optimum vergi oranından sonra vergi oranlarının artırılması vergi gelirlerinde azalma meydana getirmektedir. Arthur Laffer, yapılacak vergi indirimlerinin vergi hasılatını ve toplam piyasa üretimini arttıracak ortaya koymuştur. Laffer Eğrisi Hipotezi, ekonomik büyümeyi sağlayacağı, işsizliği azaltacağı ve denk bütçeyi gerçekleştireceği savunulan önemli bir hipotezdir.

Vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi kuran Laffer Eğrisini Türkiye ekonomisi için araştıran bu çalışmanın amacı, söz konusu kavramlar arasında anlamsal ilişkinin olup olmadığını tespit etmek, eğer bir ilişki varsa bu ilişkinin yönünü bulmaktır. Çalışmada Türkiye'nin 2006:Q1-2021:Q4 arası dönemine ait çeyrek yıllık veri seti kullanılmıştır. Laffer Eğrisinin tahmini analizinde ilk olarak Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP), Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri yardımı ile değişkenlerin durağanlık seviyeleri tespit

edilecektir. Sınır testi ve ARDL modeli tahminleriyle Laffer Eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği incelenecektir.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde arz yönlü iktisat ve Laffer eğrisi kavramları açıklanmaktadır. Arz yönlü iktisadın tanımlaması yapıldıktan sonra tarihsel süreç içerisinde arz yönlü iktisadın gelişimi, arz yönlü iktisadın temel ilkeleri ve arz yönlü iktisadın vergileme anlayışı hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. 1970’li yılların bunalımı açıklanıp ardından Laffer eğrisi hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümün sonunda ise vergilerin ekonomik büyüme, enflasyon, tasarruf, yatırım, istihdam, kaynak dağılımı ve gelir dağılımı gibi makro ve mikro ekonomik etkilerine değinilmiştir.

İkinci bölümde, Türk Vergi Sistemi başlığı altında Osmanlı Devleti döneminden başlayarak günümüze kadar vergi uygulamaları ve vergi çeşitleri detaylı olarak ayrı ayrı anlatılmıştır.

Son olarak üçüncü bölümde ise vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi kuran Laffer eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve dolaylı vergiler içerisinde önemli bir yeri olan KDV gelirleri üzerinde test edilmiştir. Bu bölümde ilk olarak vergi gelirleri ve vergi oranları arasında ilişki kuran Laffer Eğrisi üzerine Türkiye ve yabancı ülkeler için analiz etmiş olan ampirik çalışmalara değinilmiştir. Daha sonra çalışmada kullanılacak veri seti ve metodoloji açıklanmıştır.

Öncelikle bu çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlık düzeyini belirlemek amacıyla birim kök testleri incelenmiştir. Birim kök analizleri için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) olmak üzere üç farklı birim kök testi kullanılmıştır. Daha sonra durağanlık düzeyleri tespit edilen değişkenler için sınır testi ve ARDL modeliyle değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ardından yapılan çalışmanın ampirik analiz sonuçları paylaşıp bu sonuçlara ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARZ YÖNLÜ İKTİSAT VE LAFFER EĞRİSİ

1970’li yıllarda talep yönlü Keynesyen iktisat sorgulanmaya başlanmış ve Keynesyen iktisada karşı alternatif çözüm yolları aranmıştır. Keynesyen iktisada karşı geliştirilen iktisadi düşüncelerden biri de arz yönlü iktisat teorisi olmuştur. Arthur Laffer, yapılacak vergi indirimlerinin vergi hasılatını ve toplam piyasa üretimini arttıracığını ortaya koymuştur (Küçükkalay, 2011: 445).

Arz yönlü iktisat teorisinin temel amacı, enflasyonu düşürerek aynı zamanda hızlı büyümeyi sağlamaktır. Arz yönlü iktisadın temel ilkesi Keynesyen iktisadın aksine devletin ekonomideki rolünü azaltarak özel sektöre öncelik vermektir. Arz yönlü iktisadın temel politika aracı ise, vergi oranlarıdır. Bu politikaya göre vergi indirimlerinin ve teşviklerin artması enflasyonun önlenmesinde etkilidir. Vergi oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi gösterdiğinden “Laffer Eğrisi” oldukça önemlidir (Doğan, 2006: 255-256).

1.ARZ YÖNLÜ İKTİSAT

Arz yönlü iktisat, ekonomik büyümenin; vergilerin düşürülmesi ve regülasyonun azaltılmasıyla en etkili şekilde desteklenebileceğini öne süren makroekonomik bir teoridir. Arz yönlü iktisadın temeli, vergilendirme oranları ile vergi gelirleri arasındaki teorik bir ilişki olan Laffer eğrisidir (Dinler, 2002: 304).

Bu başlık altında arz yönlü iktisadın tanımına, tarihsel süreç içerisindeki gelişimine, temel ilkelerine ve vergileme anlayışına değinilecektir.

1.1.Arz Yönlü İktisadın Tanımı

Talep yönlü Keynesyen iktisada karşı gelişen arz yönlü iktisada göre; yaşanan iktisadi sorunların sebebi efektif talep yetersizliği değil, üretimin ağır vergilerden dolayı talebe kıyasla yetersiz kalmasıdır. Klasik iktisadın “her arz kendi talebini yaratır” şeklinde ifade ettiği Say Kanunu, arz yönlü iktisadın temelini oluşturur. Say’e göre talebin asıl kaynağı üretimdir. Ticaret için önemli olan üretim olanaklarını sağlamaktır. Aşırı tüketimi teşvik etmek ise ticaretin yararına değildir. İyi devlet, üretimi teşvik ederken; kötü devlet, tüketimi teşvik etmektedir (Ersoy, 2012: 488).

En önemli savunucularından biri olan Arthur Laffer'e göre arz yönlü iktisatın tanımı; *“Arz yanlı iktisat, klasik iktisadın modern tarzda ifadesinden başka bir şey değildir.”* (Hailstones, 1982:69). Diğer bir iktisatçı P.C. Roberts'e göre ise; *“Teşvikler ve göreceli fiyatlar üzerindeki maliye politikası etkilerini inceleyen bir iktisat okuludur.”* (Roberts, 1984: 314).

Avustralyalı iktisatçı Colin Clark; vergi oranlarının, politika aracı olarak kullanılmasına öncülük etmiştir. Clark'a göre vergi oranlarının %25'in üzerine çıkması halinde enflasyon oluşacaktır. Vergilerin artması, tasarrufları ve üretimi azaltacak böylece toplam talep-toplam arz dengesi bozulacaktır. Bu durum enflasyona sebep olacaktır (Savaş, 1986: 174).

Sonuç olarak bu tanımlamalar ışığında arz yönlü iktisat; yaşanan iktisadi sorunların arz tarafından kaynaklandığını savunmaktadır. Arz yönlü iktisat yaklaşımına göre sorunu ortadan kaldırmak için devlet; ekonomiye müdahale etmemeli, temel politika aracı olarak “vergi oranları”nı kullanmalıdır. Vergi indirimleri üretimi arttıracak artan üretim ise vergi gelirlerinde artış yaşatacaktır. Bütün bunlar ise ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır.

1.2.Tarihsel Süreç İçinde Arz Yönlü İktisadın Gelişimi

1929 Dünya Ekonomik Krizinden 1970'li yıllara kadar uygulanan Keynesyen politikalar devletlerin refah seviyelerini arttırmıştır. Ekonomik büyüme ve istihdamda artış yaşanırken enflasyonda düşüş meydana gelmiştir. Devlet desteği ile uygulanan sosyal politikalar sayesinde sendikal faaliyetler güçlenmiştir. Sendikal faaliyetlerin güçlenmesi reel ücretlerin artmasında katkı sağlamış böylece gelir üzerinde emek faktörünün aldığı pay artış göstermiştir. Uygulanan bu politikalar emek ve sermaye arasındaki güç ilişkisini dengeleyerek gelir dağılımı üzerinde iyileşmeler meydana getirmiştir (Savaş, 2000a: 959).

Büyümenin arttığı, iktisadi sorunların azaldığı, ekonomik faaliyetlerin elverişli olduğu bu dönemden 1970'li yıllara gelindiğinde yaşanan petrol krizleriyle dengeler bozulmuştur. Petrol krizleri ile işsizlik artarken fiyatlar da hızla yükselmiştir. Oluşan durgunluk ve stagflasyon karşısında yetersiz kalan Keynesyen iktisat sorgulanmaya başlamış ve alternatif çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Keynesyen iktisada karşı

geliştirilen iktisadi düşüncelerden biri de arz yönlü iktisat teorisi olmuştur (Küçükcalay, 2011: 447).

Arz yönlü iktisadın öncülerinden olan Arthur Laffer'e göre arz yönlü iktisadın ana temasını, vergi oranları ile vergi gelirleri arasında ilişki oluşturmaktadır. Laffer'in vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışması yeni bir görüş olarak literatüre "Laffer Eğrisi" adıyla geçmiştir. Laffer eğrisinin literatüre geçmesinin ardından yapılan araştırmalarda, vergi oranlarındaki indirimin vergi hasılatını arttıracığı düşüncesinin önceki dönemlerde başka düşünürler tarafından da ifade edildiği ortaya çıkmıştır.

İlk kez 14. yüzyılda ünlü filozof İbni Haldun vergi oranları ile vergi hasılatı arasındaki ilişkiyi 1371'de yazdığı Mukaddime adlı eserinde açıklamıştır. İbni Haldun bu ilişkiyi şöyle ifade etmiştir:

"Toplumun (hanedanın) oluşumunun başlangıcında vergiler, küçük matrahlar karşılığında yüksek vergi hasılatı sağlar. Toplumun (hanedanın) genişlemesi ile birlikte, vergiler büyük matrahlara karşılık düşük vergi hasılatı sağlar." (Khalidun, 1981: 230).

İbni Haldun'dan sonra başka birçok iktisatçı, düşük vergilerin önemi hakkında düşüncelerini vurgulamışlardır. Adam Smith 1776 yılında Milletlerin Zenginliği adlı eserinde şunları yazmıştır:

"Yüksek vergiler, bazen vergiye tabi malların tüketimini azaltmak ve bazen vergi kaçakçılığını teşvik etmek suretiyle, düşük vergilerden sağlanacak hasılatın daha düşük bir hasılat sağlar. Gelirin azalması, tüketimin azalmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmışsa, çözüm yollarından birisi vergi oranlarını indirmektir." (Smith, 1976: 414).

Diğer bir filozof olan David Hume'un yüksek vergilerin enflasyona sebep olacağı şeklindeki düşünceleri şöyledir:

"Ağır vergiler endüstriyi tahrip eder. Ağır vergiler, işçilerin ücret artışı talep etmelerine neden olarak (sonuçta) bütün malların fiyatlarını artırır." (Hume, 1955: 922).

19. yüzyılda ise Jules Dupuit 1844 yılında görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

"Eğer bir vergi, sıfırdan başlayarak engelleyici olabileceği bir noktaya kadar arttırılırsa, başlangıçta hasılatı artarak bir maksimuma ulaşır ve bir noktada tekrar sıfır olur." (Dupuit, 1969: 278).

Yukarıda ifade edildiği üzere İbni Haldun, Adam Smith, David Hume, Jules Dupuit gibi filozof ve iktisatçılar, 1970'li yıllarda Arthur Laffer tarafından yeniden gündeme getirilen vergi oranları ile vergi hasılatı arasındaki ilişkiyi daha önce ortaya koymuşlardır.

1970'li yıllarda Keynesyen ekonomiye bir tepki olarak doğan arz yönlü iktisat, 1980'lerde ABD ve İngiltere'de büyük ilgi görmüştür. İngiltere başbakanı M. Thatcher ile ABD başkanı R. Reagan arz yönlü iktisat politikalarını ülkelerinde uygulamış, özellikle ABD başkanı Reagan seçim programına dâhil etmiştir. Bu nedenle arz yönlü politikalar için "Reagonomics" ile "Thatcherism" ifadeleri kullanılmaktadır. Ancak ABD başkanı Reagan'ın başkanlık görevinden çekilmesi sonucunda arz yönlü iktisat politikaları önemini yitirmiş ayrıca kendisine yönelik eleştirilere maruz kalmıştır (Dinler, 2002: 304).

1.3.Arz Yönlü İktisadın Temel İlkeleri

Arz yönlü iktisat teorisinin temelini vergi oranları oluşturmaktadır. Arz yönlü iktisat; gelirdeki her bir birimlik artış için ödenen vergi oranındaki değişimin, ekonomik karar alıcıların faaliyetlerini pozitif ya da negatif yönde değiştireceğini savunmaktadır. Bu değişim üç şekilde ifade edilebilir:

- Boş kalıp çalışmamaya karşı, çalışmanın görece fiyatını,
- Cari tüketim yerine, tasarrufta bulunmanın görece fiyatını,
- Mevcut piyasa ekonomisinde çalışmak yerine, gizli ekonomik faaliyetlerde bulunmanın görece fiyatını etkileyeceğini savunmaktadır (Keleher, 1982: 111).

Yani arz yönlü iktisat, marjinal vergi oranlarının indirilmesinin veya arttırılmasının ekonomiyi pozitif ya da negatif yönde etkileyeceğini savunmaktadır. Örneğin; vergi oranlarında meydana gelecek düşüş ekonomik birimleri boş kalmak

yerine çalışmaya, tüketmek yerine tasarrufta bulunmaya teşvik edeceği görüşünü savunmaktadır (Keleher, 1982: 111).

Arz yönlü iktisadın savunduğu temel ilkelerden bir diğeri, ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmayı sağlamaktır. Ekonomik büyüme, önceki döneme göre mal ve hizmetlerin üretim miktarındaki artışı yani ekonomik faaliyetlerde meydana gelen artışı ifade etmektedir. Ekonomik kalkınma ise, toplumun refah seviyesini arttırmaktadır. Ekonomik kalkınma bir ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapı bakımından geçirdiği gelişimi göstermektedir. Arz yönlü iktisada göre, optimal vergi oranının üzerindeki vergi oranlarının indirilmesi vergi gelirlerinde artış meydana getirecek ve böylece uzun dönemde ekonomik büyüme gerçekleşecektir. Ekonomik büyüme ise beraberinde ekonomik kalkınmayı getirecektir. Böylece toplumun refah seviyesi artacaktır. Buna karşın vergi oranlarının artması ise ekonomik durgunluğa yol açacaktır. Bu durum ise ekonomik büyümeyi negatif etkileyecektir (Ersoy, 2008: 591-592).

Son olarak arz yönlü iktisadın temel ilkelerinden biri ise; vergi gelirleri, toplam piyasa üretimi ile vergi oranları arasındaki ilişkidir. Bu temel ilkeye göre; vergi oranlarının indirilmesi üretici maliyetlerinde azalma meydana getirecektir. Düşük vergi oranları faktör sahiplerini daha fazla üretime teşvik edecek, böylece istihdam ve toplam üretim üzerinde artış gerçekleştirecektir. Toplam üretimde meydana gelen artış ise toplam vergi hasılatını arttıracak, nitekim milli gelir artacaktır. Kısacası vergi oranlarının düşmesi toplam piyasa üretimini pozitif yönde etkileyecek ve bunun sonucunda vergi hasılatı artacak dolayısıyla milli gelir yükselecektir (Aktan, 1989: 51).

1.4.Arz Yönlü İktisadın Vergileme Anlayışı

Vergi, devletin kamu harcamalarını karşılamak için yasalar önünde doğrudan ya da dolaylı olarak karşılıksız elde ettiği parasal değerdir. Devletlerin en önemli finansman aracı olarak kabul edilmektedir. Ancak vergilendirme bireyleri ekonomik açıdan sınırlandıran önemli bir olgudur. Çünkü bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için elde etmiş oldukları geliri etkilemektedir.

Arz yönlü iktisadın vergileme anlayışı Keynesyen iktisadın vergileme anlayışından farklılaşmaktadır. Keynesyen iktisat, gelir ve harcaması eşit olan denk bütçe yerine “telafi edici bütçe” anlayışını kabul etmiştir. Politika yapıcılar, telafi edici

bütçe anlayışıyla “vergilemeden harcama yapma” fikrini benimsemişlerdir. Vergileme ve devletin piyasaya pay senedi, tahvil, para çıkararak borçlanmaya gitmesi kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için kullandığı bir yöntemdir. Böylece Keynesyen politikalar kamu sektörünün büyümesini sağlamıştır (Aktan, 1992:97).

Keynesyen iktisada göre ekonomiyi canlandırmak için gerekli olan şey kamu harcamalarını arttırmaktır. Arz yönlü iktisada göre ise ekonomiyi canlandırmak, durgunluktan çıkmak için vergi oranlarını düşürmek gerekmektedir. Vergi oranlarında yapılacak olan indirim; yatırım, tasarruf ve emek arzını pozitif yönde etkileyecek ve böylece ekonomik durgunluk ortadan kalkacaktır. Arz yönlü iktisatçılara göre Laffer eğrisine göre caydırıcı bölgede olan vergi oranlarına yapılacak olan indirim, kamu harcamalarını arttıracak ve sonuç olarak ekonomik canlanma meydana gelecektir (Savaş, 2000b: 251).

Arz yönlü iktisadın vergileme anlayışının temelinde vergi indirimleri vardır. Arz yönlü iktisada göre yüksek vergi oranları, faktör sahiplerinin maliyetlerini arttırdığı için çalışma isteklerini azaltır ve böylece yatırımların azalmasına sebep olur. Yatırımların azalmasıyla vergi hasılatı azalır ve neticesinde kamu harcamalarında düşüş meydana gelir. Ekonomik durgunluk oluşur (Savaş, 2000a: 962).

Arz yönlü iktisada göre optimal vergi oranının üzerinde olan vergi oranlarındaki indirimler sonucunda ise üretimde artış meydana gelir. Vergi indirimleri sonucu faktör sahiplerinin maliyetleri azalacağından daha fazla tasarruf yapma eğilimi doğar. Tasarruflarda meydana gelen artış faizleri düşürür, faizdeki düşüş neticesinde yatırımlar artar. Böylece daha fazla üretim gerçekleşir ve vergi hasılatı artar. Vergi hasılatının artması milli gelirden artış sağlar. Tüm bunların neticesinde bütçe açıklarında kayıp meydana gelir (Savaş, 2000a: 963).

Arz yönlü iktisada göre vergi indirimlerinin bir diğer etkisi, üretimi arttıracığından ihracatta artış meydana gelir. İhracattaki artış dış ticaret dengesi üzerinde pozitif etki gösterir. Böylece yerli para değer kazanır ve enflasyon düşer. Son olarak arz yönlü iktisada göre vergi indirimleri, emek faktörü sahiplerinin reel gelirlerinde artış sağlar. Dolayısıyla toplu sözleşmelerde istenen ücret artışları azalır ve

enflasyon düşer. Enflasyonun düşmesi neticesinde üretim, tüketim ve istihdamda artış gözlemlenir (Savaş, 2000a: 962).

Arz yönlü iktisada göre vergi indirimlerinin başlıca sebepleri; devletin ekonomiye müdahalesini en aza indirmek, arz cephesini güçlendirmek, ekonomik büyümeyi sağlamak, gelir adaletsizliğiyle mücadele etmek, yüksek vergiler sonucu oluşan kayıt dışı ekonomiyi engellemektir. Arz yönlü iktisat için, vergi oranlarındaki indirim ile vergi gelirlerinin artması arasındaki ilişkiyi gösteren Laffer Eğrisi oldukça önemlidir. Bir sonraki başlıkta Laffer Eğrisi ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.LAFFER EĞRİSİ

Arz yönlü iktisatçı olan Arthur Laffer'in vergi oranları ile vergi hasılatı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışması yeni bir görüş olarak literatüre “Laffer Etkisi” adıyla geçmiştir. Vergi hasılatı ile vergi oranları arasındaki bu etkiyi ortaya koyan ise “Laffer Eğrisi”dir. Arthur Laffer vergi gelirleri ile vergi oranları arasındaki ilişkiyi kuadritik yapıda olan ters U şekline sahip bir eğri olarak sunmuştur. Laffer eğrisi, literatüre geçmesiyle beraber modern ekonominin bir parçası olmuştur (Temiz,2008:6).

2.1.1970’li Yılların Ekonomik Bunalımı

Mısır ve Suriye’nin aralarında anlaşarak İsrail’e saldırması Arap- İsrail Savaşı’nı meydana getirmiştir. Arap ülkelerinde, Amerika Birleşik Devletleri’nin İsrail’e yardım ettiğine dair hâkim olan düşünce “petrolü” politik bir silah olarak kullanma fikrini oluşturmuştur. Petrole yapılan üst üste zamlarla birlikte petrol krizi tüm dünyaya yayılmıştır. 1973 ve 1979 yıllarında yaşanan büyük boyutlu bu krizler dünya ekonomisinde büyük iktisadi sorunlar meydana getirmiştir (Öztürk ve Saygın, 2017: 2-3).

1973 yılı Arap- İsrail Savaşı sonrası petrole yapılan %400 oranındaki fiyat yükselişi Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere ucuz petrole dayalı üretim sistemi oluşturan sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerini sarsmıştır. Petrolde meydana gelen fiyat yükselişi sonucunda girdi maliyetlerindeki artış enflasyona sebep olmuştur. Ayrıca petrol krizleri sonrasında sanayileşmekte olan ülkelerin bulundurdıkları rezervler erimiş ve bu ülkelerin ekonomileri darboğaza girmiştir (Karaaslan, 1999: 52).

Petrol esnek olmayan bir talep yapısına sahiptir. İthalatçı ülkeler bu sebeple satın alma güçlerinin büyük bir bölümünü petrole yatırmışlardır. Böylece diğer mallara olan talep azalmıştır. Tüm bunlar petrol ithal eden ülkelerin ekonomilerini daraltmış, işsizliğe sebep olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde cari işlemler dengesinin açık vermesi sonucunda Bretton Woods anlaşmasıyla yürürlüğe giren dolar/altın konvertibilitesi kaldırılmıştır. Bu durum dolar yerine altın tercih edilmesine sebep olmuş ve altına olan talebin artmasıyla altın fiyatları yükselmiştir (Karaaslan, 1999:52).

1970'li yıllarda meydana gelen krizlerin sebep olduğu temel ekonomik sorunlar şunlardır:

- Büyüme hızının yavaşlaması
- İşsizlik sorununun yaygınlaşması
- Para- mal dengesinin bozulması
- Enflasyon sorunun kronikleşmesi
- Verimlilik artışında görülen düşüşler
- Kamu borçlarının artması
- Stagflasyon olgusudur (Ersoy, 2015: 488-490).

Yaşanan bu iktisadi sorunlar karşısında 1929 büyük buhrandan beri var olan Keynesyen iktisat yetersiz kalmıştır. Keynesyen iktisada karşı yeni iktisadi düşünceler geliştirilmiştir. Laffer Eğrisi, Keynesyen iktisada karşı geliştirilen Arz Yönlü İktisadın ana temasını oluşturmaktadır.

2.2.Laffer Etkisi

Arz yönlü iktisada göre vergi oranları çıktı düzeyini etkilemektedir. Bu durum “Laffer Etkisi” adıyla popülarite kazanmıştır. Laffer etkisine göre %0 ve %100 vergi oranı durumunda çıktı seviyesi minimum düzeyde olacaktır. Vergi oranı belli bir noktaya kadar arttıkça çıktı düzeyi de artış gösterir (Doğan, 2002: 259).

Arthur Laffer etkisinin temel görüşü şöyledir:

Marjinal vergi oranındaki bir birimlik değişim, görece fiyatı pozitif ya da negatif şeklinde etkilemektedir. Böylece toplam piyasa üretimi ve toplam vergi hasılatı artış ya da azalış göstermektedir.

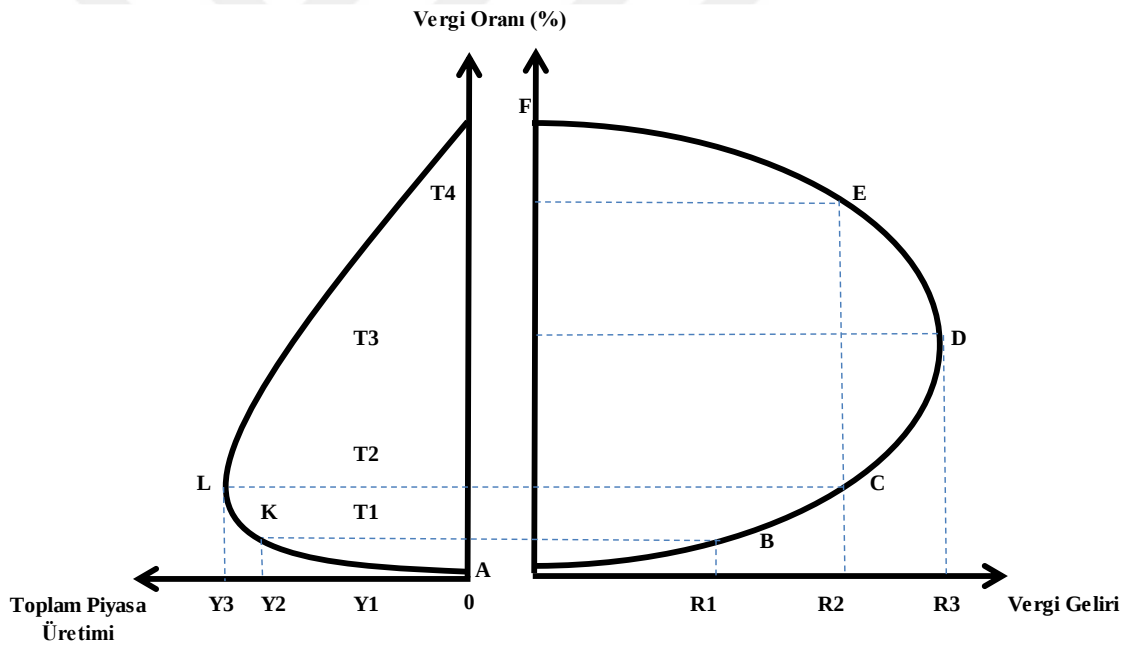
Ödenmesi gereken vergi ile gelir arasındaki ilişki, ortalama vergi oranını göstermektedir. Vergi oranı (e), ödenmesi gereken vergi (T), gelir (Y) olarak gösterilirse aralarındaki ilişki şöyle formüle edilebilir:

$$e = \frac{T}{Y} \quad (1.1)$$

Ödenen vergideki artış ile gelirdeki artış miktarı arasındaki ilişki marjinal vergi oranını göstermektedir. Marjinal vergi oranı (m) şeklinde gösterilirse aşağıdaki gibi formüle edilebilir (Aktan, 2009:46-47)

$$e = \frac{mT}{mY} \quad (1.2)$$

Yukarıda formüle edilen ifadelerin şekil yardımı ile gösterilimi şöyledir:

Grafik 1.1: Vergi Oranları ile Toplam Piyasa Üretimi ve Vergi Geliri Arasındaki İlişki

Kaynak: Aktan, 2009: 47.

Grafik 1.1'e göre sol taraf vergi oranları ile toplam piyasa üretimi arasındaki ilişkiyi, sağ taraf ise vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Şeklin sol tarafına göre vergi oranı sıfır iken toplam piyasa üretimi Y1 seviyesindedir. Vergi oranları T2 seviyesine kadar arttıkça toplam piyasa üretimi de artmaktadır. Çünkü devlet elde ettiği vergi gelirini tam kamusal ya da yarı kamusal mal ve hizmet olarak arz

eder. Bu hizmetler özel sektörün iktisadi faaliyetleri üzerinde pozitif etki gösterir ve neticesinde toplam piyasa üretiminde artış meydana gelir. Böylece GSYİH hacmi genişler. Şekle göre vergi oranındaki artış T2 noktasını geçerse toplam piyasa hacmi azalmaya başlar. Bunun sebebi yüksek vergi oranlarının maliyetleri arttırması sonucu fiyatlar üzerinde negatif etki göstermesidir.

Grafiğin sağ tarafına göre vergi oranı sıfır ve yüz olduğu durumda vergi geliri sıfır olur. Vergi oranlarının T3 noktasına kadar arttırılması vergi gelirlerinde artış meydana getirmektedir. Ancak T3 noktasından sonra vergi oranlarında yapılacak olan artış vergi gelirlerinde negatif etki etmektedir. Çünkü T3 noktası optimum vergi noktasıdır. Bu noktaya denk gelen D noktası ise maksimum vergi geliri noktası olarak adlandırılır. Örneğin T4 noktasındaki vergi oranı T3 noktasına kadar indirilirse vergi gelirinde artış meydana gelir.

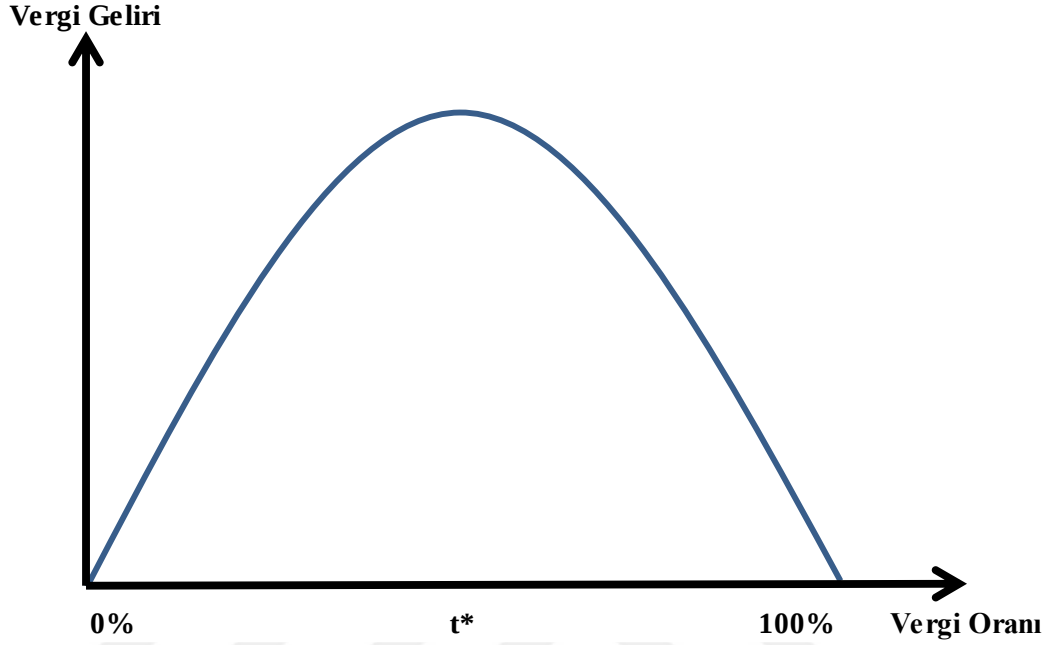
Grafikten de anlaşılacağı üzere toplam piyasa üretimi (L noktası) vergi gelirinden (D noktası) önce maksimum seviyeye ulaşır. Çünkü devlet elde ettiği bir birim vergi geliriyle bir birim kamusal mal veya hizmet arz eder. Başlangıçtaki düşük vergi oranı iktisadi birimlerin faaliyetleri üzerinde olumlu etkide bulunur. Bu sayede toplam piyasa üretimi daha düşük vergi oranıyla maksimum noktaya ulaşır (Aktan, 2009: 47-48).

2.3.Laffer Eğrisi Hipotezi

1970’li yıllarda Keynesyen iktisada bir tepki olarak arz yönlü iktisatçı Arthur Laffer tarafından kendi adıyla anılan Laffer eğrisi ortaya konulmuştur. Oysa bu konuyu ünlü filozof İbni Haldun, Laffer’den yüzyıllar önce ele almıştır. Bu sebeple bazı Türk akademisyenler tarafından Laffer eğrisi, Haldun- Laffer eğrisi olarak bahsedilmektedir. Laffer eğrisi, vergi gelirleri ile vergi oranları arasındaki ilişkiyi grafik yardımıyla açıklamaktadır. Bu grafik ters bir U şekline sahip eğriyle sunulmaktadır (Ersoy, 2015: 504).

Laffer eğrisine göre, optimum vergi oranından sonra vergi oranlarının arttırılması vergi gelirlerinde azalma meydana getirmektedir. Vergi oranlarının düşürülmesi ise, bireylerin gelirlerinde reel artış oluşturur. Böylece daha fazla tasarruf

yapılır ve neticesinde yatırımlar artar. Artan yatırımların ise ekonomik büyümeyi gerçekleştireceği varsayılmaktadır (Temiz, 2008:6).

Grafik 1.2: Laffer Eğrisi

Kaynak: Güngör, 2006: 31

Laffer eğrisine göre, vergi oranları arttıkça vergi gelirleri önce artış gösterir. Optimum vergi oranına ulaşıldığında vergi gelirleri maksimum olur. Ancak optimum vergi oranından sonra ise, vergi oranı arttıkça vergi geliri düşmektedir. Grafik 1.2’de görüldüğü üzere vergi gelirinin sıfır olduğu iki durum vardır. Bunlardan ilki vergi oranının %0 olduğu, diğeri ise vergi oranının %100 olduğu durumdur. Vergi oranının %0 olduğu varsayımında; vergi ödemesi gereken faktör sahipleri vergi ödemeyecekleri için vergi geliri de sıfır olacaktır. Vergi oranının %100 olması varsayımında ise faktör sahipleri elde ettikleri gelirlerin tamamını devlete vergi olarak ifa edecekleri için çalışmak, üretmek, gelir kazanmak gibi istekleri kaçacaktır. Neticesinde vergi gelirleri yeniden sıfır olacaktır. Ayrıca yüksek vergi oranları faktör sahiplerinin vergi kaçırmalarına da sebep olacaktır (Güngör, 2006: 31-32).

Şekle göre, eğrinin pozitif eğimli olan tarafı “Normal Aralık” negatif eğimli olan kısmı ise “Caydırıcı Aralık” olarak adlandırılmaktadır. Eğrinin sol tarafında (normal aralık) etkin bulunmak devletler için daha iyi bir durumdur. Çünkü daha düşük vergi

oranı ile eğrinin sağ tarafındaki gibi (yasaklayıcı aralık) vergi geliri elde etme olanakları vardır (Fullerton, 1982).

Laffer eğrisinin: “vergi oranı azaldıkça vergi geliri artar” ifadesi, grafiğe göre caydırıcı aralık için geçerlidir. Caydırıcı aralıkta bulunan herhangi bir vergi oranında yapılacak olan indirim, vergi gelirinde artış meydana getirecektir. Şekle göre, 0% noktasından t^* noktasına kadar (normal aralık) vergi oranları arttıkça devletin elde edeceği vergi gelirinde artış yaşanacaktır. Devletler, kamu harcamasının finansmanı olarak vergi gelirlerini arttırmak istiyorsa bu aralıkta vergi oranını arttırabilir. t^* noktasındaki vergi oranı, optimal vergi oranıdır ve devletlerin elde edeceği vergi gelirlerini maksimize eder. t^* noktasından 100% noktasına kadar ise (caydırıcı aralık) vergi oranlarında meydana gelebilecek bir artış vergi gelirlerinde azalmaya neden olacaktır. Normal aralıkta bireylerin çalışma azmi arttıkça, caydırıcı aralıkta bireylerin çalışma istekleri azalacak ve vergi kaçırma istekleri artacaktır. Devletlerin nihai hedeflerinin optimal vergi oranını yakalamak olmalıdır (Skousen, 2011: 502).

Vergi oranı ile vergi gelirleri arasındaki ilişkinin arka planında, vergi oranının gelir üzerine sahip olduğu iki etki vardır. Bunlar aritmetik etki ile ekonomik etkidir. Aritmetik etki, basit ifadeyle vergi oranındaki bir birimlik düşüşün vergi gelirinin azalmasına sebep olmasıdır. Ekonomik etki ise vergi oranındaki düşüşün, çalışma ve üretme gibi faaliyetleri arttırmaya teşvik ederek vergi tabanı üzerinde olumlu etki göstermesidir. Vergi oranlarının arttırılması ekonomik etkiye göre, faktör sahiplerinin üretime katılımını azaltır ve ters ekonomik etki yaratır. Anlaşılacağı üzere aritmetik etki ile ekonomik etki birbirinin tersidir. Mevcut vergi oranı yasaklayıcı aralıkta ise vergi oranındaki bir indirim vergi gelirinde artış meydana getirecektir. Vergi indirimin ekonomik etkisi, vergi indirimin aritmetik etkisine göre daha baskın olacaktır (Laffer, 2004: 2-3).

Toplam vergi gelirlerinden bütçeye geçildiğinde, vergi oranının gelir üzerine olan iki etkisine ek olarak harcama etkisi de söz konusu olmaktadır. Vergi indirimleri istihdam ve üretim gibi faaliyetleri arttırmak için teşvik oluşturduğundan, aynı zamanda sübvansiyonlara neden olan kamu harcamalarını azaltarak denk bütçe oluşturmaya yardımcı olur. Daha yüksek gelir ve daha düşük işsizlik ile daha hızlı gelişen bir

ekonomiye sahip olunur. Böylece işsizlik yardımları ve diğer sosyal yardım hizmetleri azalır (Laffer, 2004: 3-4).

Laffer'in bakış açısına göre; vergi oranlarında yapılacak olan değişim, talep eksenini üzerinde değil de arz eksenini üzerinde etkili olmaktadır. Arz yönlü iktisat da, Keynesyen iktisat gibi eksik istihdamın var olduğunu kabul etmektedir. Ancak aralarındaki tartışmanın konusu, eksik istihdam durumunda olan bir ekonominin nasıl tam istihdam durumuna gelebileceğidir. Arz yönlü iktisat bu konuda; işgücü piyasasının canlanmasına, emek arz edenlerin mevcut işgücü piyasasında emek arzlarını arttırmaya daha istekli olmalarına ve sendika birliklerinin gücünü hafifleterek rekabetçi bir piyasaya ortam hazırlamanın üzerinde durmaktadır (Küçükkalay, 2011: 450).

Laffer'e göre vergi oranlarında yapılacak marjinal değişim; emek arzı, tasarruf ve yatırımlar üzerinde değişim meydana getirir. Örneğin; optimum vergi oranından sonra vergi oranlarının düşürülmesiyle boş durmanın alternatif maliyeti artacaktır. Vergi oranlarının azalması emek arz edenlerin üzerinde gelir etkisi oluşturarak emek arzının artmasına yol açacaktır. Bu durum vergi oranının, optimum vergi oranına ulaşana kadar sürecektir. Vergi oranı, optimum vergi oranını geçtikten sonra ikame etkisi ortaya çıkacak, insanlar çalışmak yerine eğlenmek, dinlenmek veya kültürel aktiviteleri tercih edecek ve böylece emek arzı daralacaktır. Bu durum tasarruflar ve yatırımlar üzerinde de aynı değişimi meydana getirmektedir (Küçükkalay, 2011: 450).

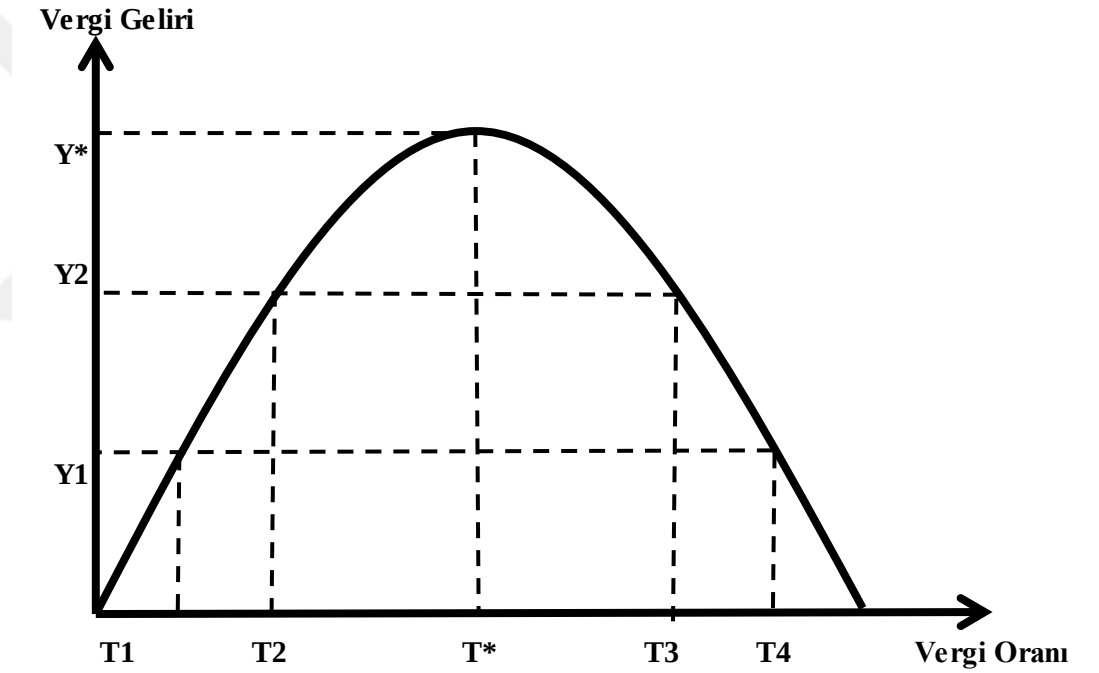
Vergi oranlarının düşürülmesiyle, bütçe üzerinde olumsuz etkisi olan kayıt dışı faaliyetlerin kayıt altına alınarak giderileceği varsayılmaktadır. Çünkü yapılan araştırmalara göre vergi oranları ile kayıt dışı faaliyetler arasında doğru orantı vardır. Bu durum, kayıt altındaki ekonomik faaliyetlerin artmasını ve bütçe açıklarının kapanmasını sağlamaktadır. Böylece Laffer'e göre; vergi oranlarının, optimum vergi oranlarına doğru hareket etmesiyle; eksik istihdamda olan bir ekonomi tam istihdama doğru hareket edecektir (Küçükkalay, 2011: 451).

İbni Haldun tarafından sistematik bir hale getirilen ve iktisadi düşünceler arasında kendine yer bulan Laffer Egrisi Hipotezi, yukarıda anlatıldığı yönleriyle ekonomik büyümeyi sağlayacağı, işsizliği azaltacağı ve denk bütçeyi gerçekleştireceği

savunulan önemli bir hipotez olmakla birlikte bazı eksik yönlerinin olduğu da tartışılmaktadır.

2.4.Laffer Eğrisi Hipotezinin Belirsizlikleri

Laffer Eğrisinin varsayımlarını ampirik çalışmalarla ispatlamak olabildiğince zordur. Bazı iktisatçılar Laffer Eğrisini belirsizlikler içerdiğinden ötürü eleştirmekte, Laffer Eğrisinin yalnızca bir varsayımdan ibaret olduğunu düşünmektedir. Örneğin, vergi oranındaki düşüş hemen yatırıma dönüşmeyebilir. Çünkü ekonomik büyüme, yatırım gibi parametrelerin birçok makro ekonomik etkileri vardır. Bunları belirleyen iktisadi, sosyal ve siyasi faktörler bulunmaktadır (Ersoy, 2008: 597).

Grafik 1.3: Laffer Eğrisi Belirsizlik

Kaynak: Aktan, 2009: 49

Vergi gelirini arttırmak amacıyla vergi oranının düşürülebilmesi için, mevcut vergi oranının optimum vergi oranının üzerinde olması gerekmektedir. Optimum vergi oranını bilmek güç olduğundan bu sebeple vergi indirimi karar aşamasında bir belirsizlik söz konusu olmaktadır. Örneğin vergi indirimi yapılabilmesi için, grafiğe göre mevcut vergi oranı T^* noktasının gösterdiği vergi oranından büyük olmalıdır. Vergi oranı T^* noktasının üzerindeyse yapılacak olan vergi indirimi vergi gelirini arttırabilir. Ancak mevcut vergi oranı T^* noktasında bulunan vergi oranında veya daha

düşükse yapılacak olan vergi indirimi vergi gelirinde düşüş meydana getirebilir (Savaş, 2000a: 961).

Laffer Eğrisi üzerinde belirsizlik oluşturan bir diğer sebep ise, yapılacak olan vergi indiriminin genişliğidir. Örneğin mevcut vergi oranı üzerinde bulunan T4 noktasından T3 noktasına veya T* noktasına kadar yapılacak olan vergi indirimi vergi gelirinde artış yaşatabilir. Ancak mevcut vergi oranı üzerinde T4 noktasından T2 noktasına veya T1 noktasına kadar yapılacak olan vergi indirimi vergi gelirinde düşüş meydana getirir (Savaş, 2000a: 961) .

Mevcut vergi oranının Laffer Eğrisi üzerinde hangi noktada olduğunu bilme imkânı yoktur. Ayrıca yatırım ve çalışma isteğinin, vergi indirimine göre esnekliğini ölçmek olabildiğince zordur. Yapılan vergi indirimiyle artan yatırım ve üretimden elde edilen vergi geliri, düşük vergi oranının gelir üzerindeki etkisini karşılamayabilir. Ayrıca bireyler vergi indirimi sonucu gelirlerinin artmasıyla daha az çalışabilirler. Keynesyen iktisatçılara göre, herkesin hedeflediği bir gelir düzeyi vardır. Yapılacak vergi indirimiyle bireyin hedeflediği gelir için daha az çalışması yeterli olacaktır. Böylece çalışmak yerine daha fazla boş zaman tercih edilebilir (Savaş, 2000a: 961) .

3.VERGİLERİN MAKRO-EKONOMİK ETKİLERİ

Devletlerin ya da vergi koyma yetkisi bulunan kamu idarelerinin, kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için ihtiyaç duyulan parayı elde etmek amacıyla gerçek veya tüzel kişilerden kanunlara uygun olarak, zor kullanmak suretiyle karşılıksız ve geri ödemesiz olarak alınan ekonomik değere “vergi” denir. Devletlerin en önemli gelir kaynağını vergiler oluşturmaktadır. Vergiler, devletin üstlendiği kamu hizmetini eksiksiz ve zamanında yapabilmesi için gerekli olan finansman ihtiyacını karşılamaktadır. (Karakoç, 2013: 1259) .

Vergilerin ekonomik etkileri, literatürde vergi indirimleriyle özdeşleşmektedir. Literatüre arz yönlü iktisat olarak geçen bu tezin en önemli savunucusu Arthur Laffer’dir. Laffer’e göre vergi indirimleri ekonomik karar alıcıları etkiler ve makroekonomik olgular üzerinde etki alanı oluşturur (Durkaya ve Ceylan, 2006: 80).

Vergilerin etki altına aldığı birçok ekonomik değişken vardır. Bunlardan bazıları;

- Ekonomik büyüme
- Enflasyon
- Tasarruf
- Yatırım
- İstihdam
- Gelir dağılımı gibi ekonomik unsurlardır.

3.1.Vergilerin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri

Ekonomik büyüme, bir ekonomide zaman içerisinde mal ve hizmet üretim kapasitesinde meydana gelen artıştır. Vergilerin, ekonomik büyüme üzerindeki etki alanına yönelik çeşitli yaklaşımlar vardır. Keynesyen iktisadın savunduğu büyüme modellerine göre, ekonomik büyümeyi vergi politikalarından çok kamu harcamaları oluşturmaktadır. Neo Klasik büyüme modeline göre ise, vergi politikaları ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde etki etmemektedir. Neo Klasik büyüme modelinin aksine, İçsel büyüme modelinde uzun dönemde vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerinde etkili olacağını savunmaktadır. Arz yönlü iktisat politikasına göre ise ekonomik büyümenin vergi politikasından etkilendiği vurgulanmaktadır (Tokatlıoğlu ve Selen, 2017: 302) .

İktisadi büyümenin gerçekleştirilebilmesi için ekonomiye çeşitli şekillerde müdahale, vergi politikası ile gerçekleştirilebilmektedir. Politika belirleyiciler; sermaye birikiminin artırılması, nitelikli işgücü potansiyelinin geliştirilmesi, yatırım ve tasarrufların teşviki ve teknolojik gelişimin sağlanması için vergi politikaları yoluyla birçok teşvik uygulamaktadır (Susam, 2016: 232) .

Ekonomik büyümeyi vergi politikaları beş farklı yönde etkileyebilir (Tokatlıoğlu ve Selen, 2017:306).

- Gelir vergisi yatırımları etkileyebilir.
- Emek arzını etkileyebilir.
- Araştırma ve geliştirme üzerinde yapılan politikalarla verimlilik etkilenebilir.
- Gelişmekte olan sektörler kaynağı aktarımı sağlayabilir.
- Beşeri sermayenin etkinliğini sektöre ugratabilir.

3.2.Vergilerin Enflasyon Üzerine Etkileri

Paranın dolaşım hızının artmasıyla, para ve kredi hacminde genişleme meydana gelir. Bu durum piyasadaki malların lehine, parasal likiditenin aleyhine bir ortam oluşturur. Bu şekilde ekonomik sistem üzerindeki bozulmaya enflasyon denir. En basit tanımıyla enflasyon, fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen sürekli artışı ifade etmektedir (Öncel, 1995: 489) .

Devletlerin kamu açıklarını kapatmak amacıyla kullandıkları iki yol vardır. Bunlardan ilki vergi gelirlerini arttırmaktır. Ancak bu ilk yolun başarıya ulaşabilmesi için; ülkenin vergi tabanının geniş olması, kayıt dışı ekonominin az olması ayrıca vergi kaçakçılığının düşük olması gerekmektedir. Devletler için genel anlamda böyle bir iktisadi ortam nadir bulunmaktadır. Bu yüzden devletler kamu açıklarını kapatmak amacıyla ikinci yol olan para basma gücünü kullanmaktadırlar (Paya, 2002:45). Kamu açıklarını finanse etmek amacıyla basılan paranın ekonomiye girmesi para arzını artırır. Bu da fiyatlar genel seviyesinde artış yaşanmasına sebep olmaktadır. Fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen artış ise kişilerin reel gelirlerinde düşüş meydana getirir. Oluşan enflasyonist bir ortamda vergi tahsilatı zorlaşır ve süresi uzar. Böylece devletlerin reel vergi gelirlerinde azalma olur. Enflasyon ve vergi hasılatı arasında yaşanan bu ilişki literatürde “Tanzi Etkisi” denir (Gürbüzer, 1997: 2) .

Kayıt dışı ekonominin ve vergi kaçakçılığının olmadığı, vergi tabanının geniş olduğu ekonomilerde devletin vergi gelirlerini artırması ekonomide daraltıcı etkiye sebep olduğundan enflasyonu düşürmektedir. Maliye politikalarına göre enflasyonla mücadele için kamu harcamalarının kısılması, vergilerin ise artırılması önerilmektedir. Vergilerin artırılmasıyla kişilerin satın alma gücü azalır ve böylece tüketimin önüne geçinilir. Piyasadaki satın alma gücünün devlete aktarılması enflasyonun frenlemesinde önemli bir mücadele yöntemidir (Saraçoğlu, 2006: 76- 77) .

3.3.Vergilerin Tasarruf Üzerindeki Etkileri

Harcanabilir gelir, tüketim ve tasarrufların birleşmesiyle oluşmaktadır. Harcanabilir gelirin tüketilmeyen bölümü tasarruf olarak ifade edilmektedir. Arz yönlü iktisat politikalarına göre vergi indirimi, kısa dönemde tüketim ve tasarruf gibi iktisadi fonksiyonları etkiler ve sonucunda ekonomik büyümede artış meydana gelir. Uzun

dönemde ise vergi indirimlerinin iktisadi politikalarda etkili olmadığı savunulmaktadır. Laffer'e göre vergi oranlarını artırmak, vergi hasılatını artırmayacağı gibi gelir kaybına da yol açmaktadır. Vergi indirimleri ise vergi hasılatı üzerinde pozitif etki yaratacağından gelir artışı sağlar ve tasarruf düzeyinde olumlu etki yaratır (Saraçoğlu, 2006: 77- 78).

Devletin en önemli tasarruf kaynağını vergiler oluşturmaktadır. Devletler açısından kamu tasarrufu olan vergiler, bireyler için zorunlu tasarruftur. Vergiler artırıldığında devletin elde ettiği kamu tasarrufu artarken, bireylerin gelirini azalttığı için kişisel tasarruflarda düşüş görülmektedir. Aynı durum kurumlar içinde geçerlidir. Kurumların gelirinden alınan vergiler arttırıldığında, kurumların kazançları azalır. Dolayısıyla kurumların tasarrufları da düşmektedir (Sağdıç ve Sandalcı, 2020: 213) .

3.4.Vergilerin Yatırım Üzerindeki Etkileri

Bir çeşit kaynağın veya değer, gelecekte gelir getirmesi amacıyla kullanılmasına yatırım denir. Vergi politikaları, yatırımlar üzerinde önemli etkiye sahiptir. Yüksek vergiler kişiler ve firmaların tüketim taleplerini azaltacağı gibi yatırımlar üzerinde de düşüş meydana getirir. Vergiler aracılığıyla özel sektörün elde ettiği kaynak kamu sektörüne geçer bu durumda yatırımları sınırlandırmaktadır. Yatırımlar için kullanılacak kaynağın azalması üretim üzerinde olumsuz etki göstermektedir. Buna karşılık uygulanacak vergi teşvikleriyle hem kayıt dışı ekonominin önüne geçmek hem de yatırımları arttırmak mümkündür (Akdoğan Gedik ve Günel, 2020: 2179) .

Firmalar hem fiziki sermaye hem de Ar-Ge, istihdam gibi varlıklara yatırım yapar. Vergi teşvikleri kişileri ve firmaları, kazançlarını arttırmak amacıyla yatırıma teşvik eder. Kişilerin ve firmaların yatırım kararını etkileyen en önemli faktörlerden birisi gelecekte gelirlerini arttırmaya yönelik beklentilerdir. Yüksek vergiler bu beklentileri olumsuz etkilemektedir. Böylece yatırım ve girişim gibi faaliyetleri sınırlandırır. Vergi teşvikleri sayesinde iktisadi karar alıcıların beklentileri pozitif yönde etkilenir ve yatırımların canlanmasını sağlar (Tekin, 2006: 309-312) .

Vergi teşvikleri doğrudan yabancı yatırımları canlandıran bir diğer etkidir. Vergi teşvikleriyle doğrudan yabancı yatırımcıların maliyetleri azalır asıl amaçları olan karlılıkları artar (Dökmen ve Kaygusuz, 2019: 209) .

3.5.Vergilerin İstihdam ve Kayıt Dışı İstihdam Üzerine Etkileri

Üretim faktörlerinin kazanç elde etmek amacıyla sürekli olarak aktif işgücüne katılması istihdam olarak tanımlanmaktadır. Dar anlamda istihdam bireylerin gelir elde etmek amacıyla işgücüne katılmasıdır. Geniş anlamda istihdam ise; emek, sermaye, doğal kaynak ve girişimcilerden oluşan tüm üretim faktörlerinin üretim sürecine dâhil edilmesi olarak ifade edilmektedir.

İstihdam ekonomik büyümeyi pozitif yönlü etkileyen bir olgudur. Ekonomik büyümede istikrar sağlamak için istihdamı arttırmaya yönelik politikalar uygulanmaktadır. İstihdamı arttırmaya yönelik uygulamalardan biri vergi politikalarıyla gerçekleşmektedir. Vergiler işgücü maliyetini artırır bu da istihdam üzerinde negatif bir etki gösterir. Gelir dahilinden alınan vergiler ve harcamalar dahilinden alınan vergilere uygulanabilecek vergi indirimi politikalarına bakıldığında;

- Gelir üzerinden alınan vergi oranlarında yapılan bir birimlik indirim yatırımlar üzerinde artışa neden olur. Yatırımlarda meydana gelen artış üretim üzerinde pozitif etki yaratır ve böylece istihdam oranlarında artış sağlanır. İstihdam artışıyla işsizlik azalır, orta ve uzun vadede ekonomik büyüme gerçekleşmiş olur.
- Harcama üzerinden alınan vergi oranlarında yapılacak indirim ise toplam talebi artırır. Toplam talebin artmasıyla yatırımlar ve üretim artar. Üretimde meydana gelen artış istihdam üzerinde pozitif etki sağlar.

Her iki vergi türünde yapılacak olan indirim istihdam üzerinde artış meydana getirir ve böylece işsizlik azalır, orta ve uzun vadede ekonomik büyüme gerçekleşmiş olur (Demir, Gökçe ve Ciğerci, 2017: 77) .

İşsizliğin en önemli belirleyicilerinden biri vergi takozu (vergi kaması)'dır. Vergi takozu en basit ifadeyle ücretlerdeki vergi ve prim külfetidir. Daha detaylı tanımıyla vergi takozu, işveren tarafından ödenen toplam işgücü maliyeti ile çalışanın eline geçen net ücret farkının toplam işgücü maliyeti üzerindeki yüzdesel oranı ifade

etmektedir. Vergi oranları artıkça vergi takozu genişler ve işverenin üstlendiği toplam işgücü maliyetinin artması emek arzını azaltır böylece istihdam azalırken işsizlikte artış meydana gelmektedir (Uşun, 2009: 436) .

Yüksek vergi oranları emek arzı üzerinde etki göstermektedir. Vergi mükelleflerinin tutumu, gelir etkisi veya ikame etkisi sebebiyle değişiklik gösterir. Optimal vergi oranından daha yüksek olan vergi oranlarına yapılacak bir indirim, mükelleflerin gelirinde artış yaratacağından kişiyi çalışmaya özendirir. Gelir etkisi olarak nitelendirilen bu durum emek arzını genişletir ve vergi hasılatını artırmaktadır. Optimal vergi oranından sonraki vergi oranlarında yapılacak bir artış ise mükellefleri gelir kaybına uğratacağından kişiyi dinlenmeye teşvik eder. İkame etkisi olarak nitelendirilen bu durum ise emek arzını daraltarak vergi hasılatını azaltmaktadır (Göde, 2017: 16) .

Kayıt dışı istihdamın nedenlerine yönelik birçok teori vardır. Bu teorilerden biri de vergi oranlarının kayıt dışı istihdam üzerindeki etkisidir. Vergi oranları ile kayıt dışı istihdam arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Mevcut vergi oranlarının optimal vergi oranından yüksek olması, bireyler ve firmalar üzerindeki vergi yükünü artırır. Bu sebeple ekonomik karar alıcılar ya maliyetlerini azaltmak için işgücü sayısını azaltmaktadır ya da vergiden kaçınmak için kayıt dışı istihdama yönelmektedirler. Böylece kayıt dışı istihdam artarken vergi hasılatı azalır (Bulut, 2013: 10-14) .

4. VERGİLERİN MİKRO- EKONOMİK ETKİLERİ

Vergilemenin mikro-ekonomik etkileri “kaynak dağılımı” ve “gelir dağılımı” üzerinde etkilerdir.

4.1. Vergilerin Kaynak Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Vergiler, üretici ve tüketicilerin rasyonel davranışlarını etkiler. Ekonomik karar alıcılar vergi yükünü azaltmak amacıyla denge düzeylerini, üreticiler faktör bileşimini, tüketiciler mal bileşimini değiştirirler.

Pareto optimumu gereği, vergileme sonucu bir etkinlik kaybı oluşur. Diğer yandan vergi gelirlerinin finanse ettiği kamu harcamaları etkinlik kazancını oluşturur. Etkinlik kaybı, etkinlik kazancını (kaynak dağılımı iyileştirmesi) aşıyorsa, bu durumda

devletin vergi alıp bunları kamu harcamalarında kullanması kaynak dağılımı yönünden olumsuzdur. Vergilerin ürün, faktör fiyatları ve denge üretim düzeyi üzerinde yaptığı etkiye “kaynak dağılımı etkisi” denilmektedir. Kaynak dağılımı etkisi olmayan vergiler tarafsız vergilerdir. Gelir vergisi çalışma ile boş zaman arasındaki tercihleri, özel tüketim vergileri vergilenen malların fiyatını arttırarak tüketicinin vergilenen malla vergisiz mal arasındaki tercihlerini etkileyebilmektedir. Bu olumsuz etkilere “sapma” denilmektedir (Eser ve Genç, 2020: 228-230) .

4.2. Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Belirli bir dönemde bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerin oluşturduğu milli gelirin; hane halkları, bireyler, toplumsal gruplar, üretim faktörü sahipleri ya da bölgeler arasında bölüşülmesi gelir dağılımını ifade eder. Burada asıl önemli olan vurgu, sosyal veya ekonomik kurumların milli geliri nasıl paylaşacağıdır. Gelir dağılımındaki amaç, gelir dağılımı adaletini sağlayarak sosyal refahı arttırmaktır (Demirgil, 2018: 120).

Adil olmayan gelir dağılımı siyasi, iktisadi ve sosyal birçok soruna yol açmaktadır. Devletler maliye politikası araçlarını kullanarak gelir dağılımını adil bölüştürmeyi hedeflemektedir. Devletlerin kullandığı mali araçların biri de vergi politikalarından oluşmaktadır. Türk vergi sistemi, farklı amaçlara hizmet eden vergi türlerinden oluşmaktadır. Gelir ve servet üzerinden ifa edilen vergiler dolaysız, mal ve hizmet alımlarından yani harcamalar üzerinden ifa edilen vergiler ise dolaylı vergiler olarak tanımlanmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik durumuna göre vergi hasılatının içerisindeki vergi türüne baktığımızda; gelişmiş ülkelerde vergi hasılatının içerisinde gelir ve servet üzerinden ifa edilen dolaysız vergilerin payı yüksektir. Gelişmekte olan ülkelerde ise vergi hasılatının içerisinde harcamalar üzerinden ifa edilen dolaylı vergilerin payı yüksektir (Kanca ve Bayrak, 2019: 1497).

Toplam vergi hasılatı içerisinde gelir ve servet üzerinden ifa edilen dolaysız vergilerin payının yüksek olması gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltır. Gelirden pay alan zengin olan grup ile orta ve az gelirli grubun arasındaki fark görece olarak daha azdır. Öte yandan toplam vergi hasılatı içerisinde harcamalar üzerinden ifa edilen dolaylı vergilerin payının yüksek olması ise gelir dağılımında eşitsizliğin arttığını gösterir (Demirgil, 2018: 121).

Vergiler ekonomiyi farklı kanallardan etkileyebilmektedir. Vergiler doğrudan ya da dolaylı olarak mikro ya da makro değişkenleri etkileyebilmektedir. Vergi sistemi hükümetlerin toplumsal talepleri karşılaması açısından oldukça önemlidir. Vergiyle ilgili çalışmalarda sonuçların daha iyi yorumlanması için ülkelerin tarihsel süreçlerindeki vergi sisteminin gelişimi ve mevcut vergi sistemi önemlidir. Bu kapsamda Türkiye ile ilgili analizlere geçmeden önce Türk vergi sisteminin tarihsel gelişimi ve mevcut vergi sisteminin incelenmesi faydalı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VERGİ SİSTEMİ

Devletlerin ya da vergi koyma yetkisi bulanan kamu idarelerinin, kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için ihtiyaç duyulan parayı elde etmek amacıyla gerçek veya tüzel kişilerden kanunlara uygun olarak, zor kullanmak suretiyle karşılıksız ve geri ödemesiz olarak aldığı ekonomik değere “vergi” denir. Devletlerin en önemli gelir kaynağını vergiler oluşturmaktadır. Vergiler, devletin üstlendiği kamu hizmetini eksiksiz ve zamanında yapabilmesi için gerekli olan finansman ihtiyacını karşılamaktadır. Bir ülkenin tüm kamu gelirlerinin bütününe uygulanmakta olan hukuki dayanak ise “vergi sistemi” olarak adlandırılmaktadır (Karakoç, 2014: 1259).

Literatüre bakıldığında ağırlıklı olarak tercih edilen tarihçe Osmanlı Devleti Döneminden başlamaktadır. Bu sebeple çalışmanın bu bölümü Osmanlı Devleti Türk Vergi Sisteminden başlayacak Cumhuriyet Dönemi Türk Vergi Sistemiyle sonlanacaktır.

1.OSMANLI DEVLETİ VERGİ SİSTEMİ

Osmanlı Devleti üç kıtaya hükmetmiş farklı din, iklim, ırk ve kültüre sahip olan insanları bir çatı altında barındırmıştır. Bu çeşitlilik tekdüze bir vergi anlayışının önüne geçmiştir. Osmanlı Devletinde vergi rejiminin aşamaları aşağıdaki şekilde oluşmaktadır:

- Matrah
- Kaide
- Tevzi
- Tahsil

Matrah hesaplanan kazançtan giderlerin düşürülmesinden sonra geriye kalan vergi miktarıdır. Kaide, mal ve eşya vergilendirilirken itibar edilen kurallardır. Tevzi, maliyenin cari dönem içerisinde elde etmeyi düşündüğü vergi tutarını hane hesabına göre mükelleflere üleştirmesidir. Tahsil ise, tarh edilen verginin ödenme vakti geldiğinde mükelleften ifa edilmesidir. Vergilerin tahsil edilme periyotları önceden belirlenmiştir. Her mükellefin vergi borcu 12 eşit taksitler halinde ifa edilmektedir.

Resimler ise ödenirken vergi ödemesinden farklı olarak peşin olarak tahsil edilmektedir. Çünkü resimler gelip geçici mallardan alınmaktadır (Kenanoğlu, 2013: 57).

Osmanlı Devleti, iktidari gücünü vergiler yoluyla kalıcı hale getirmek, toprak bütünlüğünü sağlamak ve tarımsal faaliyetleri kontrol altına almak düşüncesiyle ekonomik yapısını oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nde ekonominin temelinde tarım sektörü yer almaktaydı. Devlet tarımda uyguladığı politikalar ile hem otoritesini halk üzerinde arttırmış hem de toprağa dayalı işletilen tımar sistemi sayesinde askerlerin maaşları hazine yerine toprak üzerinden ödenmiştir. Aynı zamanda tarımda üretim fazlası olması durumunda fazla olan pay devlete vergi geliri olarak gönderilmiştir (Anbar, 2009: 19-20).

Osmanlı Devleti'nde vergiler çeşitli yollarla toplanmaktaydı. Vergi tahsil etmede kullanılan usuller; iltizam, malikâne, dirlik ve emanet yöntemlerinden oluşmaktaydı. İltizam usulü, devlete ait olan vergi toplama yetkisinin açık arttırma usulüyle belirli bir fiyat karşılığında mültezim adı verilen üçüncü şahıslara devredilmesidir. Malikâne usulü, iltizam usulü gibi devlete ait olan vergi toplama yetkisinin üçüncü şahıslara belirli bir dönem yerine ömür boyu devredilmesi usulüdür. Dirlik yönteminin bir diğer adı “tımar”dır. Dirlik usulü, devlete hizmet eden görevlilere hizmet karşılığı ödenen bedeldir. Bu sisteme göre tımarlı sipahilerden oluşan görevlilerin maaşlarını nakdi ödemek yerine toprağa bağlı bir grup vergiyi bu askerlerin vergi memurları şeklinde çiftçiden toplamalarını ifade eder. Emanet usulü ise, vergilerin maaşlı devlet memurları eliyle toplanmasıdır. Vergi toplayan memurlara “emin” denilmektedir (Giray, 2010: 113).

Osmanlı Devleti'nde vergilerin büyük bir çoğunluğunu tarım sektöründen alınan vergiler oluşturmaktaydı. Daha çok şehirlerde mevcut olan ticaret ve sanayi sektörlerinden alınan vergiler ise ikincil vergileri oluşturmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin reayadan aldığı vergiler “şeriatın ortaya koyduğu cevaz”a uygun olmak koşuluyla Rüşum-ı Şeriyye, Rüşum-ı Örfiyye ve Tekâlif-i Divaniyye olmak üzere üç ana başlığa ayrılmıştır(Akdağ, 2018: 552-553).

1.1.Rüsum-ı Şeriyye

Osmanlı Devleti bu vergileri şeriatın gerektirdiği görevleri yerine getirmek amacıyla Kuran-ı Kerim, Kıyas, Sünnet ve İcma dikkate alınarak reayadan almıştır. Bu vergilerin türleri Müslüman ve Gayrimüslimler için ayrı olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan vergiler temelde Müslümanlar için zekât ve öşür, Gayrimüslimler ise haraç ve cizye adı altında devlete ödenmiştir. Ayrıca şeri vergiler, mülkiyeti devlete ait (sahibi arz) olan arazilerden elde edilen mahsulden ve hayvanların ot ihtiyacını karşılayan çayır ve otlaklar için çiftçiden alınan vergileri de kapsamaktadır (Akdağ, 2018: 553).

Zekât: İslamiyet'e göre Müslümanlar mallarının kırkta birini muhtaç diğer Müslümanlara vermekle mükelleftirler. Farz ve vacip olmak üzere iki çeşit zekât vardır. Müslümanların mükellef oldukları farz olan zekâta “zekât-ül mal” denir. Vacip olan zekâta ise “zekât-ül res” denilmektedir. Vacip olan zekâtın diğer adı sadaka-i cariye'dir. Farz olan zekât-ül mal vergi olarak alınmaktadır (Sertoğlu, 1986: 373).

Öşür: Öşür vergisi şeriata göre mahsulden alınan vergilerdir. Kanunnameye göre alınan bu verginin mahsulün onda biridir. Vergi çiftçiden sipahiler tarafından alınmaktadır. Hasat tımarlı sipahiler gelip ölçümünü yapmadan köylü tarafından kaldırılmamaktadır. Atlı tımarlı sipahi mahsulün kırkta birini evvela atına yem ödentisi olarak almaktadır. Böyle olunca mahsulün onda biri değil sekizde biri genelde öşür olarak reayadan alınmaktadır. Ayrıca kural olarak sipahiler hasadı pazarda satmadan köylü kendi payını satmamaktadır (Ortaylı, 2008: 134).

Haraç: Haraç vergisi gayrimüslimlerden tahsil edilen vergi türüdür. Haraç vergisi “harac-ı muvazzaf” ve “harac-ı mukaseme” olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Haracı muvazzaf, fethedilen yerlerde mülkiyeti gayrimüslim halkın zimmetindeki arazinin yüzölçümü ile hesaplanan vergiye denilmektedir. Mülkiyeti reayaya ait olan bu arazilerin işletilebilme imkânı vergiyi sabit kılmaktadır. Harac-ı mukaseme, fethedilen yerlerde mülkiyeti gayrimüslim halkın zimmetindeki arazinin verimine ürün miktarına göre alınan vergilere denir (Akgündüz, 1986: 707-708).

Cizye: Şeri vergilerden biri olan cizye vergisi gayrimüslimler üzerinden askerlik hizmeti amacıyla alınmaktadır. Cizye vergisiyle elde edilen gelir “askeri alanlarda” kullanılmaktadır. Cizye vergisinin yıllık miktarı şeriata uygun olarak şeyhülislamın

fetvasıyla belirlenmekte ve padişah tarafından ilan edilmektedir. Cizye vergisini ödemeye mükellef olanlar yalnızca bedensel ve zihinsel engeli bulunmayan ödeme gücü olan reşit erkeklerdir. Kadınlar, çocuklar, yaşlı erkekler, fakirler ve dilenciler cizye vergisinden muaftırlar. Rahiplerin mensup oldukları manastır zengin ise cizye vergisini ödemekle mükelleftirler aksi durumda rahiplerde bu vergiden muaf tutulmuştur (Gündüz, 2016: 240).

1.2.Rüsum-ı Örfiyye

Kuran-ı Kerim, Kıyas, Sünnet ve İcma kapsamındaki şeriatın kuralları dışında, hükümdarın fermanıyla belirlenen yükümlülüklerle örfi vergiler denilmektedir. Osmanlı Devleti'nde örfi hukukun düzenlediği örfi vergilere şeriat müdahale etmemiştir. Örfi vergiler hem miktar hem de nitelik bakımından gayrimüslimler ve müslümanlar için farklılıklar arz etmektedir. Gayrimüslimler ve müslümanlar arasında olan bu farklılıklar dışında vergilerin cinsine ve miktarına göre bölgesel farklılıklarda oluşturulmuştur. Örfi vergilerin bir kısmı tımarlı sipahiler tarafından tahsil edilmektedir. Bu durum tımar sisteminin vergiler üzerindeki etkinliğinin göstergesidir. Her sancak kendilerine ait kanunnamede, cinsleri ve miktarı akçe olarak hesaplanan vergi oranlarını belirlemişlerdir (Ortaylı, 2008: 136-137).

Çift Resmi: Tahrir defterlerinde örfi vergiler denildiği zaman çift resmi ve bu verginin bağlantıları kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde çift resmi, Müslüman reayadan alınan toprağa bağlı bir vergi çeşididir. Toprağı işleten çiftçiden alınan bu vergi hane vergisi olarak da görülmektedir. Çünkü verginin miktarını belirleyen etkenlerden biri mükellefin evli olup olmadığıyla ilgilidir. Evli olmayanlar bir hane olarak sayılmamaktadır. Bu sebeple bekârlara çiftlik verilmemektedir (İnalcık, 2009: 36-54).

Resmi İspence: Resmi İspence, Müslüman reayadan resmi çift mantığıyla alınan verginin gayrimüslim reayaya uygulanmasıdır. İспенç, Anadolu'da toprağı işleten gayrimüslim halktan tanzim edilen vergi türüdür (Pamuk, 2019: 45).

Çift Bozan Resmi: Bu vergi ekip biçilen verimli toprağı sebepsiz yere terk eden reayadan alınmaktadır. Çift bozan resmi bir çeşit ceza vergisi olarak uygulanmaktadır. Bu vergi, hem devletin vergi gelirlerini koruması, hem de zirai üretimin

sürdürülebilirliğinin sekteye uğramaması amacıyla reayadan tanzim edilmiştir (Gündüz, 2016: 242).

Adet-i Harman: Adet-i Harman vergisi hem Rumeli’de hem de Anadolu’da çiftlik başına harmandan birer ölçek arpa ve buğdayın alınmasıdır (Demir, 2006: 115-116).

Gümrük Vergisi: İthalat ve ihracatın yapıldığı eski zamanlardan beri alınan gümrük vergisi Osmanlı Devleti’nde de tanzim edilmiştir. Osmanlı Devleti’nde dâhili ve harici olarak iki kısma ayrılmış ve hem iç ticaret hem de dış ticaret ile uğraşan mükelleflerden mal ve eşya üzerinden tahsil edilmiştir. Osmanlı Devleti’nde gümrük vergisi, gümrüğe girerken “amediyeye”, gümrükten çıkarken “reftiye”, transit geçişlerde ise “mürüriye” adıyla alınmıştır (Gündüz, 2016: 251).

Resmi Mücerred: Resmi mücerred adı ile adlandırılan bu vergi çalışma çağında bekâr olan erkeklerden alınmaktaydı. Alınan bu vergi bölgelere göre değişiklik göstermekteydi (Gündüz,2016: 244).

Resmi Bennak: Resmi bennak adı ile adlandırılan bu vergi ise evli olan erkeklerden alınmaktaydı. “Ekünlü bennak” az da olsa çiftlik sahibi olanlardan, “caba bennak” hiç yeri olmayan erkeklerden alınmaktaydı (Gündüz,2016: 244-245).

Osmanlı Devleti’nde rûsum-ı örfiyye içerisinde dâhil edilebilecek otlak resmi, yaylak ve kışlak resmi, ağıl resmi, kovan resmi, bağ bahçe ve bostan resmi, yave resmi (yitik hayvan), duhan resmi, tapu resmi, bac vergisi vb. birçok vergi türü bu grupta yer almaktadır (Gündüz,2016: 244-245).

1.3.Tekâlif-i Divaniyye

Tekâlif-i Divaniyye vergilerinin diğer adı “Avarız Divaniyye”dir ve kısaca avarız vergisi olarak bilinmektedir. Divanda alınan kararlar doğrultusunda padişahın onayı ile olağanüstü hallerde, özellikle savaş zamanlarında reayadan toplanan vergilere avarız vergileri denilmektedir. Avarız vergisi başlangıçta yalnızca savaş zamanları ordunun iâşe masraflarını karşılamak için toplanıyorken zamanla hazinenin açığını kapatmak için tanzim edilmiştir. Yani başlangıçta geçici bir vergi olarak düşünülmüş ancak on yedinci yüzyılın sonlarına doğru kalıcı hale getirilmiştir. Bütçe gelirleri içerisinde avarız vergilerine yüzde on ila yüzde yirmi arasında pay verilmiştir. Zamanla

kalıcı hale gelen bu vergiler senede iki taksit halinde voyvoda, vali ve kadılar eliyle toplanmıştır. Menzilci, derbentçi, köprücü gibi devlete hizmet edenler, memurlar, askerler, din görevlileri gibi kamu görevlileri ile yetimler, dul kadınlar, çocuklar, yaşlılar, hastalar, sakatlar bu vergiden muaf tutulmuştur. Reayanın avarız vergisi ödemesinde tutulan ölçüt ise gayrimenkul sahibi olup olmadıklarıdır (Pamuk,2019: 46-47).

Tekâlifî Divaniyye vergileri ayni, nakdi ve hizmet olarak tahsil edilmiştir. Avarız vergilerinin önemli bir kısmını oluşturan ayni (mal) gelirler özellikle ordunun ihtiyacı olan zahireyi temin etmek amacıyla toplanmıştır. Un ve arpadan meydana gelen mallardan oluşan nüzul adı verilen vergi, karşılıksız olarak toplanmıştır. Nüzul adını taşıyan mallar kadılar tarafından toplanarak “nüzul eminine” teslim edilirdi. Sefer güzergâhına uzak olan yerlerden nakdi olarak toplanırdı. Reayadan sürsat zahiresi adıyla ayni vergi olarak çeşitli erzak toplanmıştır. Sürsat zahiresi içerisinde un, koyun, ekmek, arpa, bal, yağ gibi mallar yer almaktadır. Sürsat ordunun beslenme ihtiyacını karşılamak amacıyla gereken iaşenin belirlenen yere nakledilmesidir (Gündüz, 2016: 247).

Tekâlifî Divaniyye içerisinde hizmet olarak tahsil edilen vergilerden birisi deniz seferlerinde kullanılan kürekçiliktir. Esirler ve kürek cezası alanların sayısı deniz seferleri için yeterli gelmeyince, sahil bölgelerinde yaşanan reayanın vergisi bedenen hizmet olarak tanzim edilmiştir (Gündüz,2016: 248).

Tekâlifî Divaniyye içerisinde nakdi olarak toplanan vergiye “avarız akçesi” veya “avarız bedeli akçe” denilmiştir. Osmanlı Devleti’nde valiler ihtiyaçlarını karşılayabilmek için usulsüz olarak halktan avarız akçesi almaktaydı. Devlet bu duruma istinaden sefer ve harplere bağlı olarak muharebe masraflarını karşılamak amacıyla “imdadiyye-i seferiye” adıyla vergiyi kanun kapsamına almıştır. Barış zamanlarında bu verginin toplanma adı ise “imdadiyye-i hazariye” olmuştur (Gündüz,2016: 248).

2.CUMHURİYET DÖNEMİ VERGİ SİSTEMİ

Cumhuriyetin ilk yıllarında iktisadi ve mali koşulların şekillenmesinde Lozan Barış Antlaşması ve İzmir İktisat Kongresi önemli iki belirleyici unsur olmuştur. Lozan görüşmelerine ara verildiği bir dönemde İzmir İktisat Kongresi toplanmış ve milli iktisat

fikriyle ekonomik bağımsızlık vurgusu yapılmıştır. Tüccar, sanayici, işçi ve çiftçi olmak üzere dört kesimin bir arada katıldığı İzmir İktisat Kongresi'nde;

- Gümrük vergileri ile yerli üreticinin korunması,
- Aşar Vergisinin kaldırılması,
- Küçük sanayi ve ticaret üzerinden Temettü Vergisinin hafifletilmesi,
- Yol Vergisinin tahsil usulünün değiştirilmesi,
- Ağnam Vergisi tahsilinin bahar dönemine bırakılarak takside bağlanması,
- Ticaret üzerinden alınan vergilerde Ticaret Odalarından görüş alınması,
- Tarımda kullanılan zirai aletler, traktör benzini ve yağların ithal edilmesi durumunda Gümrük Vergisinden muaf tutulmaları,
- Savaş dolayısıyla zarara uğrayan yerlerden Musakkafat (Bina) Vergisinden muaf sayılmaları,
- Temettü Vergisinin, Gelir Vergisine çevrilmesi gibi kararlar alınmıştır (Giray, 2010: 223; Akalın, 2008: 28).

17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların bir kısmı hemen uygulamaya koyulurken bir kısmının uygulanması ileri bir tarihe bırakılmıştır. Özellikle yerli sermayeyi korumak amacıyla gümrük üzerine uygulanması istenilen tarifeler 1929'a kadar İngiltere ve Fransa'nın istemiyle geciktirilmiştir (Toprak, 2002: 604).

1913 yılında Osmanlı Devleti tarafından yürürlüğe giren Teşvik-i Sanayi Kanunu, İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda düzenlenerek yeniden uygulamaya konulmuştur. Türkiye'yi tarım ülkesinden sanayi ülkesine yapısal olarak dönüştürmek hedeflenmiş ve alınan kararlar doğrultusunda yerli sanayicilere bu bağlamda büyük avantajlar sağlanmıştır. Devlet eliyle yerli özel sermaye oluşturulmaya çalışılmış, bu anlamda özel girişimcilere destek verilmiştir. Vergi muafiyeti, toprak bağıışı, devlet eliyle işletilen demiryolu ve denizyolu taşımacılığında indirim, yatırım malları ithalatında gümrük vergisi muafiyeti ve kamu kurumlarının maliyeti daha yüksek bile olsa yerli malları kullanımı zorunluluğu gibi özel sektörü güçlendirmeye dayalı politikalar uygulanmıştır (Sarioğlu, 2004: 223).

Duyunu Umumiye, İngiltere ve Fransa gibi yabancı devletlere olan borca karşılık Osmanlı Devletinin doğal kaynaklarına ve gelirlerine el koyan, devletin vergi gelirlerini kendi adına yöneten uluslararası bir kuruluştur. Duyunu Umumiye diğer adıyla “Genel Borçlar Kurumu” özetle Osmanlı devletinin gelirlerini işleterek alacaklı devletlere dağıtmakla mükelleftir (Sarıoğlu, 2004: 223). 24 Temmuz 1923’te Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasıyla siyasi ve iktisadi bağımsızlığımızın temelleri atılmıştır. Lozan Barış Antlaşması’nda alınan kararlar doğrultusunda Duyunu Umumiye İdaresi’nin Türkiye’de vergi tahsil yetkisi kaldırılmıştır. 1916 yılında uygulamaya başlatılan serbest gümrük tarifelerinin 5 yıl süresince devam etmesi ancak 5 yılın ardından bağımsız gümrük politikalarının uygulanabilmesine karar verilmiştir (Akalin, 2008: 31-34).

Cumhuriyetin ilanı ile beraber, Osmanlı Devleti’nde vergilerin temelini oluşturan geleneksel şeri yapıdan uzaklaşıp milli bir vergi sistemi oluşturmak amaçlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nin açılmasının hemen ardından 24 Nisan 1920’de uygulamaya konan ilk yasa Ağnam Vergisinin adının Sayım Vergisi olarak değiştirilmesidir. Ağnam Vergisi küçükbaş hayvanlar üzerinden alınan bir vergi çeşididir. Sayım Vergisi ise büyükbaş hayvanları da kapsamı altına almıştır. 1931 yılı itibarıyla adı Hayvanlar Vergisi olmuştur. Bu verginin genel bütçe gelirleri içerisindeki payı yıllar itibarıyla azalmış olup 1962 yılında kaldırılmıştır (Mutlu, 2009: 80; Gönüllü, 2015: 85-88).

Vergi politikalarında uygulanan en köklü değişim Aşar Vergisi’nin kaldırılmasıdır. Osmanlı Devleti’nde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında vergi gelirleri içerisinde en önemli vergi kalemlerinin başında Aşar Vergisi gelmektedir. Aşar vergisinin mültezimler tarafından adaletsizce toplanması ve köylü üzerindeki ağır vergi yükünden dolayı üretimde aksama yaşanmaması amacıyla kaldırılmıştır. Yerine Mahsulatı Araziye Vergisi getirilmiştir. Ancak bu vergide bir yıl sonra uygulamadan kaldırılmıştır. (Giray, 2010: 225). Aşar Vergisinin kaldırılması sonucunda devletin kamu gelirlerinde büyük bir kayıp meydana gelmiştir. Yeni bir vergi politikasını yürürlüğe koymak amacıyla sanayi ve ticari kazanç elde edenler üzerinden 1926 yılında Temettü Vergisi kaldırılmıştır. Bunun yerine; şahıs ve sermaye şirketleri kazançları, gerçek kişilerin sanayi ve ticari kazançları, serbest meslek erbapları kazançları, ticari

amaçla faaliyet gösteren derneklerin kazançları ile kamu idarelerinde çalışanların kazançlarını kapsayan “Kazanç Vergisi” uygulamaya konulmuştur. Günümüzde uygulanmakta olan Gelir Vergisinin temelini oluşturan Kazanç Vergisi, 1950’de kaldırılmıştır. Aynı dönemde Aşar Vergisinin kaldırılmasıyla uygulamaya konulan “Muamele Vergisi” de 1956 yılında kaldırılmıştır (Türk,1981: 340).

1926 yılında servet unsurları üzerinden alınan vergiler içerisine dâhil edilen “Veraset ve İntikal Vergisi” Cumhuriyetin ilanından önce Osmanlı Devleti’nde uygulanmakta olan Tereke Tahriri Harcı ve İntikal Harcı yerine uygulamaya konulmuştur (Aygül Yılmaz,2009: 309).

1929 Dünya Ekonomik Krizi’ne kadar hükümet, ekonomiye müdahale etmeme politikası uygulamıştır. Ancak 1929 Dünya Ekonomik Krizi’yle beraber devletin ekonomiye müdahale ettiği devletçi politikalar Türkiye’de yer almıştır. 1929 Dünya Ekonomik Krizi devletçi politikalarla vergiler üzerinde etkisini göstermiş olup Türkiye’de vergi gelirleri üzerinde bir azalış meydana getirmiştir. Devletin vergi gelirleri üzerindeki kaybını kapatmak amacıyla Kazanç Vergisinin yükümlülerini arttırmıştır. 1931 yılında İktisadi Buhran Vergisi, 1932 yılında Muvazene Vergisi, 1936 yılında Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi uygulamaya konulmuştur. Her üç vergi de bir yıl süresince uygulanması amacıyla konulmuştur ancak 1951 yılına kadar yürürlükte yer almıştır (Giray, 2010: 244-245).

Türkiye, İkinci Dünya Savaşına girmemiştir ancak iktisadi alanda savaştan olumsuz etkilenmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın oluşturduğu ekonomik koşullar fiyatlar genel seviyesinde sürekli artış meydana getirmiş, piyasalarda karaborsacılık artmış, kamu gelirleri azalmış, belli bir kesim haksız kazançla zenginleşirken halk fakirleşmiştir. Ekonomide oluşan bu olumsuz ortamı gerekçe gösteren dönemin hükümeti “Varlık Vergisi Kanununu” yürürlüğe koymuştur (Kızılkaya, 2016:89). 1942 yılında uygulamaya konulan Varlık Vergisi savaş zamanında haksız kazanç elde edildiği varsayılan gayrimüslimlere uygulanmış olup birçok eleştiri ve tepkiye maruz kalmıştır. Varlık Vergisi mükelleflerinin vergiyi hangi oranda ödeyecekleri belirtilmemiş, matrahının belirlenmesi idarenin takdir yetkisine bırakılmıştır. İtiraz hakkının bulunmadığı Varlık Vergisi taksitlere bölünmemiş, 15 gün içerisinde ödeme süresi verilmiştir. Ödeyemeyenlerin malına haciz konulmuş, haciz edilen mallar vergi borcunu

karşılamayanlar Aşkale'ye kamu hizmetlerinde çalıştırılmak üzere gönderilmiştir (Giray,2010: 256).

İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu ekonomik koşulların ortaya koyduğu bir diğer olağanüstü vergi uygulaması “Toprak Mahsulleri Vergisi” olmuştur. Ordunun temel olan gıda ihtiyacını karşılamak üzere zirai üretimden %10 oranında pay alınan Toprak Mahsulleri Vergisi, Aşar Vergisi'ne benzetilmiştir. 1944 yılında köylü üzerindeki bu vergi yükü lağvedilmiştir. (Türk, 1981: 344; Toprak, 2002: 610).

Cumhuriyetin ilk zamanlarında genel olarak vergi sistemine bakıldığında;

- Ekonomik ve toplumsal zemine uygun bir vergi sisteminin uygulanmaya çalışılması
- Tarım ülkesinden sanayileşmeye doğru ilerleme
- Kamu gelirlerinin arttırılması
- 1929 Dünya Ekonomik Krizi ile İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan olumsuz ekonomik koşulları ortadan kaldırma amacıyla sürekli vergi politikaları denenmiştir (Yılmaz ve Yüksel, 2019: 89).

1950-1960 döneminde gelire dayalı vergilerde istenilen performans sağlanamamıştır. Bu durumun iki temel sorunundan birincisi; ülkenin vergi sistemi ve ekonomik yapısı arasındaki uyumsuzluktur. Diğer sorunu ise vergi sisteminin beyan usulüne dayalı uygulaması neticesinde kayıt ve belge düzeni, işletme ölçeği, etkin bir vergi idaresi ve kontrol mekanizması gibi unsurların olmamasıdır. Ayrıca yapılan vergi istisnaları ve vergi muafiyetleri sistemin işleyişinde aksaklık meydana getirmiştir. 1950 yılında Esnaf Vergisi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Ancak 1955 yılında Esnaf Vergisi kaldırılarak Gelir Vergisi içerisine dâhil edilmiştir. 1950 yılında Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Kanunları, 1954 yılında Yeni Gümrük Vergisi Kanunu, 1957 yılında Hususi Otomotiv Vergisi Kanunu ile Gider Vergileri Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1926 yılında uygulamaya konulan Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu 1959 yılında yeniden düzenlenmiştir. 1960 yılında ise 193 sayılı Şahsi Gelir Vergisi Kanunu düzenlenmiştir (Mazlum,2018: 11).

1960-1980 Planlı Dönemde yıllar itibarıyla bakıldığında 1963 yılında Emlak Alım Vergisi uygulamaya konulmuştur. 1970 yılında dolaylı vergilerin kapsamına giren

Finansman Kanunu yürürlüğe girmiştir. Finansman Kanunu kapsamında; Gayrimenkul Kıymet Artışı, Bina İnşaat Vergisi, İşletme Vergisi, Spor Toto Vergisi, Taşıt Alım Vergisi uygulanmıştır. 1971 yılında Gelir Vergisine %1 vergi oranı eklenmiştir. Ayrıca Mali Denge Vergisi yürürlüğe girmiştir. 1972 yılında Emlak Vergisi Kanunu getirilmiştir (Mazlum,2018: 11).

1980 sonrası dönemde arz yönlü iktisadi politikalar uygulanmıştır. Dönemin vergileme anlayışı da arz yönlü politikalarla şekillenmiştir. Gelir vergisi tarifelerinde alt oran yüzde 40'tan yüzde 25'e çekilirken, üst oran tarifeler ise yüzde 75'ten yüzde 50'ye indirilmiştir. Bu dönemde özellikle gelir ve kurumlar vergisi üzerindeki yük azaltılıp harcamalar üzerinde vergilendirilmeye gidilmiştir. Harcamalar üzerinde 1985 yılında yürürlüğe konulan Katma Değer Vergisi (KDV) Türk Vergi Sisteminde önemli bir yere sahiptir. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) Kanunu düzenlenmiş ve bu kurumun yayınladığı ilan ve reklamlar için İlan ve Reklam Vergisi getirilmiştir. 1994 yılında Ek Gayrimenkul Vergisi, Ekonomik Denge Vergisi, Net Aktif Vergisi ve Motorlu Taşıtlar Vergisi yürürlüğe girmiştir. 1998 yılında Gelir Vergisinde servet bildirme beyanı ile götürü usulü kaldırılmış yerine basit usul getirilmiştir. 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 yıllarında meydana gelen Marmara ve Düzce Depreminin sebep olduğu kayıpları telafi etmek amacıyla bir defalık ek vergiler getirilmiştir. Depremde meydana gelen kayıpları telafi etmek amacıyla getirilen bir diğer vergide 2000 yılı sonuna kadar uygulanması planlanan Özel İletişim Vergisi'dir. 2002 yılında Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), 2004 yılında Şans Oyunları Vergisi, 2006 yılında 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 2008 yılında ise Asgari Geçim İndirimi yürürlüğe girmiştir.(Özüş Yılmaz, 2019: 112-116).

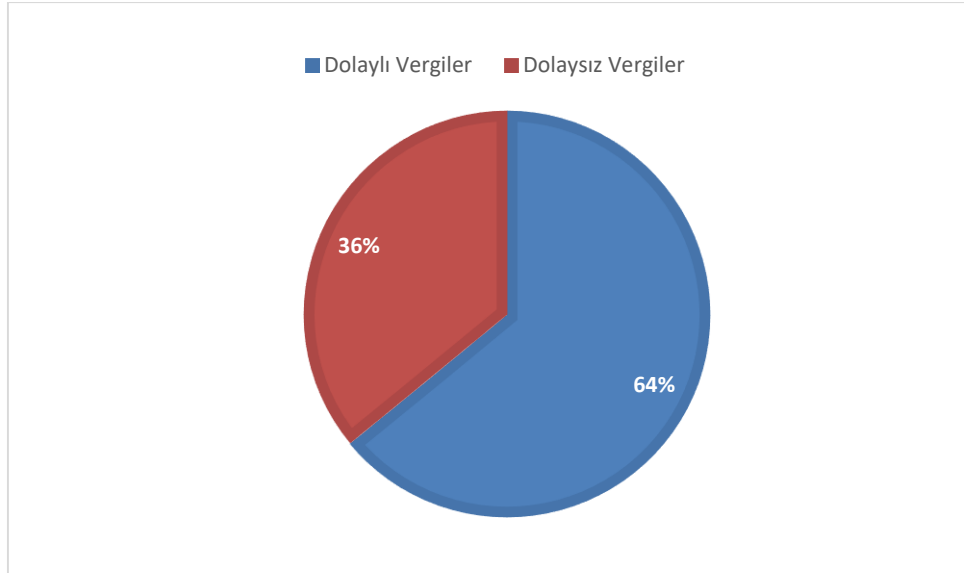
Dolaylı ve dolaysız vergi ayrımı vergi sistemlerini sınıflandırmada kullanılan yaygın bir sistemdir. Dolaylı ve dolaysız vergilerin, vergi sistemi içerisindeki en önemli özelliği ülkelerin sosyo-ekonomik koşullarından gelir dağılımına kadar gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgi vermesidir. Bu sebeple toplam vergi gelirleri içerisinde doğrudan vergilerle dolaylı vergilerin payı zaman içerisinde değişim gösterebilmektedir (Karamelikli,2018: 97).

Dolaylı vergiler, şahısların gelir, kazanç veya servetlerinin dikkate alınmaksızın mal veya hizmetlerin fiyatı üzerinden mükellefe hissettirilmeden ifa edilen vergilerdir.

Bu sebeple vergiyi fiilen ödeyenlerin ödedikleri vergiye olan tepkisi daha az olmaktadır. Dolaysız vergiler ise, şahısların veya kurumların gelir, kazanç veya servetleri üzerinden ifa edilen vergilerdir (Uygun,2020: 227-230).

Vergilemede adalet ilkesine göre dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içerisinde payının daha büyük olması gerekmektedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre sınıflandırıldığında dolaysız vergilerden elde edilen payın yüksek olması gelişmiş ülke ekonomisini ifade ederken toplam vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payının yüksek olması ise gelişmekte olan ülke ekonomisini ifade etmektedir (Susam ve Oktayer, 2007: 113).

1980 sonrası dönemde küreselleşme dalgasıyla beraber dolaylı vergiler vergi yapısı üzerinde ön plana çıkmıştır. Ülkelerin ekonomik vergi yapısı, gelir üzerinden alınan dolaysız nitelikteki vergiler üzerinde yoğunlaşmışken daha sonraları harcama ağırlıklı dolaylı nitelikteki vergilere doğru geçmiştir. Türk Vergi Sistemi içerisinde dolaylı vergilerin önemli bir yeri vardır. Yürütülen kamu hizmetlerinin finansmanı ve bütçe açıklarının önlenmesi konusunda Ayrıca talep enflasyonunun önlenmesinde önemli bir politika aracı olarak kullanılmaktadır (Susam ve Oktayer, 2007: 113-114).

Grafik 2.1: 2021 Yılı Toplam Vergi Gelirleri İçerisinde Dolaylı Vergiler İle Dolaysız Vergilerin Payı

Kaynak: .Hazine ve Maliye Bakanlığı (Erişim Tarihi: 30.05.2022)

Grafik 2.1’de görüldüğü üzere 2021 yılı için toplam vergi gelirleri içerisinde dolaysız vergilerin payı %64 iken dolaylı vergilerin payı %36’dır. Hazine ve Maliye Bakanlığının verilerine göre 2021 yılı toplam vergi gelirleri 1.164.808.943 bin TL’dir. Bu tutarın 746.096.070 bin TL’sini dolaylı vergiler oluştururken 418.712.873 bin TL’sini dolaysız vergiler oluşturmaktadır.

Dolaylı ve dolaysız vergiler arasındaki farklılıklar aşağıda yer alan ölçütlerle ifade edilebilir;

- **Yansıma Kriteri:** Fiili mükellefi ve yasal mükellefi farklı olan dolaylı vergiler tüketiciye rahatlıkla yansıtılabilmektedir. Verginin asıl mükellefi olan yasal mükellefler arz- talep- fiyat mekanizması sayesinde ödedikleri vergilerin tamamını veya bir kısmını tüketiciye yansıtabilmektedirler.
- **Ödeme Gücü Kriteri:** T.C. Anayasasının 73. Maddesinde ifade edildiği üzere “herkes ödeme gücüne göre vergi öder”. Bu ifadeye göre gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız nitelikteki vergiler kişilerin ödeme gücüne göre tahsil edilmektedir. Türk Vergi Sisteminde adalet ilkesi amacıyla uygulanmakta olan; artan oranlı vergilendirme, asgari geçim indirimi ve benzer yöntemler gelir üzerinden alınan dolaysız nitelikteki vergilerle sağlanmaktadır. Bunların aksine harcama üzerinden alınan dolaylı nitelikteki vergiler ise; tüm mükelleflere aynı oranda uygulanmakta olup mükelleflerin ödeme gücü önemsenmediğinden vergi adaleti ilkesine ters düşmektedir.
- **Belirlilik Kriteri:** Dolaylı nitelikteki vergilerde, vergiyi doğuran olay meydana gelirken bir mal veya hizmetin alınmasıyla tahakkuk ederken; dolaysız vergilerde, belli bir takvim dönemi itibarıyla vergiyi doğuran olay tahakkuk etmektedir. Ayrıca dolaysız vergilerde verginin asıl mükellefi belliyken dolaylı vergilerde yasal mükellef ve fiili mükellef farklı kişiler olduğundan verginin asıl mükellefi belirlenmemektedir (TUSİAD, 2012: 17-18).

Günümüzde Türk Vergi Sistemi farklı oluşum gösteren vergilerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Vergilerin toplanma biçimleri öncelikle bireylerin veya kurumların gelir ve servet elde etmesiyle bağlantılı olarak gelişmektedir. Vergiler hem gelir ve servet üzerinden hem de bu metalarla gerçekleştirilen harcamalar üzerinden ifa

edilmektedir. Mükelleflerin yükümlü oldukları bu üç temel gösterge; gelir, harcama ve servet üzerinden alınan vergilerdir (Mazlum,2018: 11).

2.1.Gelir/ Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir üzerinden alınan vergilerin temeli; 1949 yılında Kazanç Vergisi'nin lağvedilip yerine gelir, esnaf ve kurumlar vergisinin getirilmesiyle atılmıştır. 1955 yılında Esnaf Vergisi kaldırılmış gelir vergisi içerisine dâhil edilmiştir. Gelir dâhilinden alınan vergiler Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 1996: 30-31).

2.1.1.Gelir Vergisi

193 sayılı Gelir/ Kazanç Vergisi Kanunu'nun ilk iki maddesinde kimlerin gelir vergisi mükellefi olacağı ifade edilmiştir. Bir takvim yılı içerisinde gerçek kişilerin elde edeceği gelir ve iratlarca mükellef olacağı ve bu gelir ve iratların ne olduğu tanımlanmıştır. Bu kanuna göre Gelir Vergisi mükellefi olabilmenin şartları şunlardır;

- Gelir Vergisi mükellefinin gerçek kişi olması,
- Gelirin yıllık olması,
- Gelirin gerçek ve safi tutarın vergiye tabi olması,
- Vergiyi doğuran olayın tahakkuk etmesidir.

Gelir Vergisi Kanunu'na göre, gelire giren Kazanç ve iratlar ise şunlardır;

- Ticari kazançlar,
- Zirai kazançlar,
- Ücretler,
- Serbest meslek kazançları,
- Gayrimenkul sermaye iratları,
- Menkul sermaye iratları,
- Diğer kazanç ve iratlardır.

Tüzel kişilerin elde ettiği gelirler Kurumlar Vergisi içerisinde tanımlanmaktadır. Ancak Gelir Vergisi Kanunu'nun 37/7. Maddesine göre Kolektif Şirket ve Adi Komandit Şirket ortakları ile Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 2. Maddesine göre Paylı

Komandit Şirketin “Komandite ortağı” Gelir Vergisi’ne tabi tutulmuştur. Ayrıca tüzel kişilikleri olmayan Adi Şirketlerin ortakları da gelir vergisi ödemekle mükelleftirler.

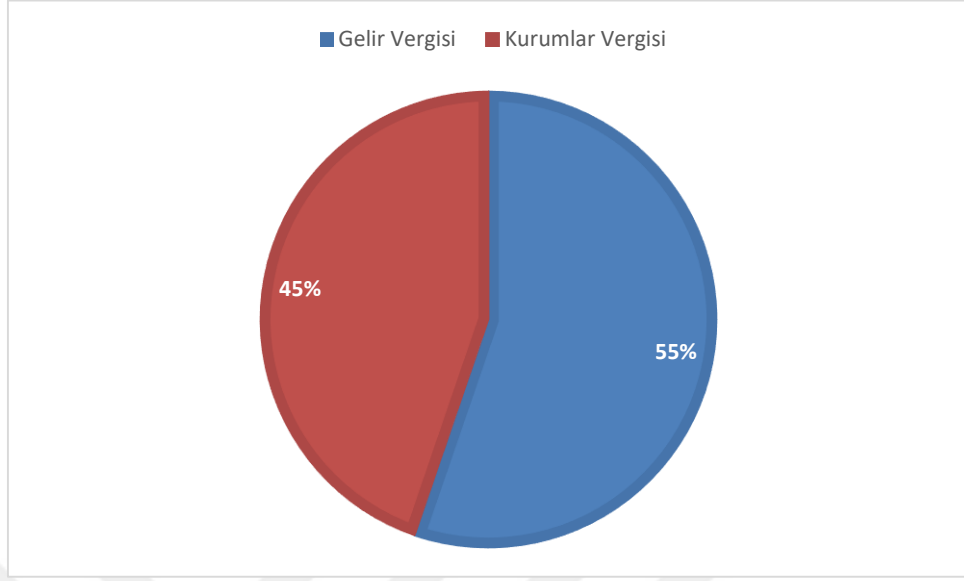
2.1.2.Kurumlar Vergisi

Türkiye’de Birinci Dünya Savaşı sonrası savaş masraflarını gidermek amacıyla 03.06.1949 tarih ve 5422 sayılı kanunla Kurumlar Vergisi kabul edilmiş olup 1950 yılı itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Kurumlar Vergisi, gelir üzerinden doğrudan/ dolaysız ve tek oranlı tarife yapısına sahip objektif bir vergi türüdür. Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 1. ve 2. maddesine göre bu vergiyi ödemekle mükellef olanlar;

- Sermaye şirketleri,
- Kooperatifler,
- İktisadi kamu kuruluşları,
- Dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler,
- İş ortaklıklarıdır (Armağan,2007: 230-232).

Kurumlar Vergisi Kanunu’na göre vergiyi doğuran olay kurumların elde ettiği kazançlardır. Kurum kazancının vergiye tabi tutulması ayrıca kurum kazancından sermaye sahiplerine dağıtılan kar paylarının da gelir vergisine tabi olması mükellefler için çifte vergilendirmeye sebep olmaktadır. Bu çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırmak amacıyla gelir vergisi ile kurumlar vergisi arasında bütünleşme sağlanmaya çalışılmaktadır (Ozansoy,2010: 133-136).

1950’de %10 olarak belirlenen kurumlar vergisi zaman içerisinde birçok kez değişikliğe uğramıştır. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu kaldırılmıştır. Son olarak 2018 yılında 7061 sayılı kanunun 91. Maddesi gereğince Kurumlar Vergisi %22 olarak belirlenmiştir (Armağan,2007: 233-234).

Grafik 2.2: 2021 Yılı Gelir Üzerinden Alınan Vergi Gelirleri İçerisinde Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisinin Payı

Kaynak: .Hazine ve Maliye Bakanlığı (Erişim Tarihi: 30.05.2022)

Grafik 2.2’de görüldüğü üzere 2021 yılı için gelir üzerinden alınan vergi gelirleri içerisinde gelir vergisi payı %55 iken kurumlar vergisinin payı %45’dir. Hazine ve Maliye Bakanlığının verilerine göre 2021 yılı gelir vergisi gelirleri 219.632.496 bin TL iken kurumlar vergisi gelirleri 177.970.234’dir.

2.2.Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler

Bir mal veya hizmet karşılığında alınan dolaylı vergiler harcamalar üzerinden alınan vergileri meydana getirmektedir. Harcamalar üzerinden alınan vergiler gelişmekte olan ülkelerde kamu gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise toplam vergi gelirleri içerisinde harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergilerin payı gelir ve servet üzerinden alınan doğrudan vergilerin payına oranla daha düşüktür. Harcamalar üzerinden alınan vergi çeşitleri şunlardır;

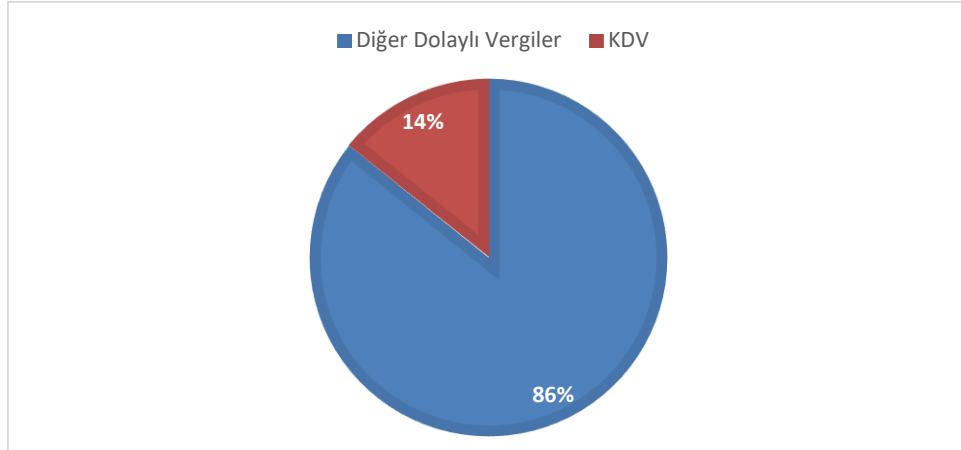
- Katma Değer Vergisi,
- Özel Tüketim Vergisi,
- Özel İletişim Vergisi,
- Şans Oyunları Vergisi,
- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi,

- Damga Vergisi,
- Harçlar ve Diğer Yerel Tüketim Vergileri,
- Gümrük Vergisi (Siverekli Demircan,2003: 111-112).

2.2.1.Katma Değer Vergisi

25.10.1984 tarihli 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu sekiz farklı dolaylı verginin kaldırılmasıyla beraber resmi gazetede yayınlandıktan sonra 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Katma Değer Kanunu'nun 28. maddesi gereğince vergiyi doğuran her olay için Katma Değer Vergisi (KDV) %10 olarak işleme alınmıştır. Bakanlar Kurulu kararıyla bu oran %1 ile %40 arasında değiştirilebileceği belirlenmiştir. Türkiye'de uygulanmakta olan güncel KDV oranı %18 olup bu oran %1 ve %8 olarak bazı mal ve hizmetlere indirimli uygulanmaktadır (Öztürk, 2015: 33-34).

Katma Değer Vergisinin konusunu Türkiye'de ifa edilen mal ve hizmetler oluşturmaktadır. Yani mükellefin kim olduğuna bakılmaksızın Türkiye'de bulunulması şartıyla mal ve hizmetlerin ifası KDV'ye dâhildir. Yurtdışı vatandaşının Türkiye sınırları içerisindeki mal veya hizmet alım satımları vergi mükellefiyeti doğurur (KDV Genel Uygulama Tebliği,2019).

Grafik 2.3: 2021 Yılı Dolaylı Vergi Gelirleri İçerisinde KDV'nin Payı

Kaynak: .Hazine ve Maliye Bakanlığı (Erişim Tarihi: 30.05.2022)

Üçüncü bölümde çalışmanın analiz kısmında yer alacak olan KDV'nin dolaylı vergiler içerisinde önemli bir yeri vardır. Aşağıda grafik 2.3'te görüldüğü üzere 2021 yılı için dolaylı vergi gelirleri içerisinde KDV'nin payı %14 iken geriye kalan diğer dolaylı vergilerin payı %86'dır. Hazine ve Maliye Bakanlığının verilerine göre 2021 yılı

dolaylı vergi gelirleri 746.096.070 bin TL’dir. Bu tutarın 123.443.773 bin TL’sini KDV oluşturmaktadır.

2.2.2.Özel Tüketim Vergisi

4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu on altı farklı dolaylı verginin kaldırılmasıyla beraber resmi gazetede yayımlandıktan sonra 1 Ağustos 2002 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) tüm mal ve hizmetlere uygulanmamakta, ayrıca kanunla belirtilmiş olan mal veya hizmete uygulanmaktadır. Özel Tüketim Vergisi sosyal refahı arttırabilme amacıyla lüks mallar, sanayi malları ve alışkanlık yapan maddeler verginin konusunu oluşturmaktadır (Çam, 2021: 31-32).

Türk Gümrük Tarife Cetveline göre ÖTV’ye dâhil ekli dört liste yer almaktadır. Verginin konusunu oluşturan ekli listelerde yer alan mallar bir kereye mahsus olmak üzere Özel Tüketim Vergisi’ne tabi tutulurlar. Bu mallar;

- I sayılı listede yer alanlar: Petrol ürünlerinin ihracı
- II sayılı listede yer alanlar: Motorlu araçlar
- III sayılı listede yer alanlar: Tütün ve alkollü, kolalı içecekler
- IV sayılı listede yer alanlar: Cep telefonu, kozmetik ürünler, matbua, cam seramiği ve kristalden mamul sofras, mutfak, büro eşyaları, elektrikli aletler ve kıymetli taşlar yer almaktadır (Kurt,2017:30).

2.2.3.Özel İletişim Vergisi

Özel İletişim Vergisi, 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 yıllarında meydana gelen Marmara ve Düzce Depreminin sebep olduğu kayıpları telafi etmek amacıyla 2000 yılı sonuna kadar uygulanması planlanmış ancak 2004 yılında 6802 sayılı Gider Kanunu içerisinde yeniden düzenlenerek devamlı vergi haline getirilmiştir (Öner,2015: 269).

Özel İletişim Vergisi her çeşit mobil iletişim hizmetlerinde, telekomünikasyon işletmeciliğinde, radyo ve televizyon yayınlarının uydu platformu ve kablo yoluyla iletilmesinde ve diğer tüm elektronik haberleşme hizmetlerinde uygulanmaktadır (Çam,2021: 37).

2.2.4.Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), banka ve sigorta hizmetlerini vergilendirmektedir. Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17. maddesi Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisini kapsamı dışında bırakmıştır. Bankacılık ve sigortacılık hizmetleri ayrı olarak BSMV hükümlerine göre vergilendirilmektedir (Kurt,2017:30).

6802 Gider Vergileri Kanunu 30. Maddesine göre; Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi mükellefleri banka, bankerler ve sigorta şirketleridir. Yine aynı kanuna göre vergiyi doğuran olay verginin konusuna göre bir işlem yapılması yeterli değildir. Yapılan işlemde vergi yükünün doğması için muhatabın para kazanması yani gelir elde etmesi gerekmektedir (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Kanunu).

2.2.5.Şans Oyunları Vergisi

21.03.2007 tarihinde resmi gazetede yayımlanan 5602 sayılı Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun futbol ve diğer spor müsabakaları, milli piyango, at yarışları ve diğer şans oyunlarından elde edilen kazancı vergilendirir. Bu verginin oranları;

- Spor müsabakalarına dayalı müşterek bahislerde: %5
- At yarışlarında: %7
- Diğer şans oyunlarında: %10 olarak belirlenmiştir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2020: 352).

2.2.6.Damga Vergisi

11.07.1964 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu hukuki işlemlere dayalı olarak düzenlenen ve kanuna göre kâğıt üzerine yapılan imza, imza yerine geçebilecek bir iz genel ifadeyle kâğıt üzerindeki resim karşılığında ifa edilmektedir. Manyetik ortamda, elektronik imza ile yapılan işlemlerde bu kapsamdadır (Furtun, 2017: 95-96).

488 sayılı Damga Vergisinin mükellefi; kâğıtları imzalayanlardır. İki kişi arasında sözleşmeden doğan bir işlem ise her iki kişi damga vergisini ödemekle yükümlüdür. Ancak bir tarafta resmi kurum var ise bu durumda damga vergisi ödemekle yükümlü olan gerçek kişidir. (Furtun, 2017: 95-97).

2.2.7.Gümrük Vergisi

04.11.199 tarihinde resmi gazetede yayımlanan 4458 sayılı Gümrük Kanunu Türkiye Cumhuriyeti ülke sınırlarına, toprakları, iç suları ve hava sahasına giren eşyanın ithalatından alınan dolaylı bir vergi çeşididir. Vergiyi doğuran olay Türkiye Cumhuriyeti gümrük bölgesine alınan eşyadır. Gümrük vergisinin oranları konusuna göre değişmektedir;

- Avrupa Birliği ülkelerinde yapılan ithalat: %18
- Avrupa Birliği dışındaki ülkelere yapılan ithalat: %20
- Kişisel kullanıma mahsus 150 Euro üstündeki kitap ithalatı: %8'dir (Hacıköylü, 2015: 21-25).

2.3.Servet Üzerinden Alınan Vergiler

Literatürdeki tanımına göre servet vergisi; belirli bir zamanda gerçek veya tüzel kişilerin sahip oldukları menkul ve gayrimenkul mallar ile para, alacak ve borçlarının tamamı veya bir bölümü üzerinden alınan dolaysız vergilerdir (Öz, Kutbay ve Buzkıran,2014:2). Servet üzerinden alınan vergiler hem devlete gelir kaynağı oluşturmaktadır hem de toplum üzerindeki gelir dengesizliğini giderip vergi adaleti sağlamaktadır. Servet üzerinden alınan vergi çeşitleri şunlardır;

- Veraset ve İntikal Vergisi
- Motorlu Taşıtlar Vergisi
- Emlak Vergisi'dir (Ömür ve Gerçek, 2017: 199).

2.3.1.Veraset ve İntikal Vergisi

08.06.1956 tarih ve 7338 sayılı Vergi Usul Kanunu ile uygulanmakta olan Veraset ve İntikal Vergisi ilk olarak 1926 yılında yürürlüğe konulmuştur. Veraset ve İntikal Vergisi'ni doğuran olay, miras veya vasiyet yoluyla ya da ivazsız olarak yani bağış, kura, piyango vb. yollardan bir şahsın menkul veya gayrimenkul mal varlığının başka bir şahsın namına geçmesi olarak yorumlanmaktadır. Veraset ve İntikal Vergisinin mükellefi, veraset yoluyla veya yukarıda bahsedilen ivazsız olarak eşyayı edinen gerçek veya tüzel kişidir. Ölümüne bağlı olarak veraset yoluyla mirasçının vergi mükellefi sayılabilmesi için üç aylık süre içerisinde mirası kabul etmesi gerekmektedir.

İvazsız olarak menkul veya gayrimenkul malın diğer bir kişinin hesabına intikal etmesi vergi mükellefi olması için yeterlidir (Şafak ve Yurtsever, 2015: 27-31).

Tablo 2.2 2022 Veraset ve İntikal Vergisi Tarifesi

Matrah	Veraset Yoluyla İntikallerde Vergi Oranı	İvazsız İntikallerde Vergi Oranı
İlk 500.000 TL için	1	10
Sonra gelen 1.200.000 TL için	3	15
Sonra gelen 2.500.000 TL için	5	20
Sonra gelen 4.900.000 TL için	7	25
Matrahın 9.100.000 TL' yi aşan bölümü için	10	30

Kaynak: 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu

2.3.2.Motorlu Taşıtlar Vergisi

18.02.1963 tarih ve 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu ile uygulanmakta olan Motorlu Taşıtlar Vergisi servet üzerinden alınan vergiler içerisinde yer almaktadır. Motorlu Taşıtlar Vergisi hesaplanırken aracın silindir hacmi ve yaşı üzerinden değerlendirilmektedir. Motor gücü yüksek ve yeni araç sahibi mükelleflerden daha fazla vergi alınmaktadır. Motorlu Taşıtlar Vergisinin mükellefi, Ulaştırma Bakanlığı tarafından sivil hava vasıtaları sicilinde üzerlerinde motorlu taşıt kaydedilmiş olan gerçek veya tüzel kişilerdir (Kaynak, 2019: 137).

Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'na göre dört ayrı tarife belirtilmiştir. Bunlar;

- I sayılı tarife: Otomobil, panel, kaptıkaçı ve arazi taşıtları,
- II sayılı tarife: I sayılı tarifenin dışında kalan her türlü kara taşıtları,
- III sayılı tarife: Özel amaçta kullanılmakta olan yat, kotra ve her türlü motorlu tekneler,
- IV sayılı tarife: Havacılıkta kullanılmakta olan uçak ve helikopterlere uygulanmaktadır (197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu).

2.3.3. Emlak Vergisi

29.07.1970 tarih ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu ile uygulanmakta olan Emlak Vergisi bina, arsa ve arazi niteliğinde olan gayrimenkuller üzerinden alınmaktadır. 01.01.1986 tarihi itibarıyla belediye bütçeleri içerisinde yer alması sebebiyle yerel bir vergi niteliği taşımaktadır. Mükelleflerinin sahip olduğu iktisadi varlıklar üzerinden alınan Emlak Vergisi, bina ve arazi vergisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Aygün, 2019: 92-93).

Emlak Vergisinin mükellefi, gayrimenkulün malikidir. Gayrimenkul üzerinde paylı mülkiyet hakkı bulunması durumunda malik olanlar hisseleri oranında vergiden müteselsil olarak sorumlu olmaktadır. Emlak vergisinin matrahının belirlenmesi de diğer vergilere göre değişiklik arz etmektedir. Emlak Vergisinin matrahı belirlenirken ilgili kanun hükümlerine göre tespit edilen değer esas alınmaktadır. Mükellefin gayrimenkul satışı üzerinden yaptığı beyana göre işlem yapılmaktadır (Aygün, 2019: 93-95).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LAFFER EĞRİSİ: TÜRKİYE İÇİN EKONOMETRİK ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliğini test eden çalışmalar hakkında bilgi verilecektir. Ardından çalışmanın veri seti ve metodolojisi tanıtılarak analiz sonuçları değerlendirilecektir.

1. LAFFER EĞRİSİNİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi kuran Laffer Eğrisini inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Genellikle En Küçük Kareler Tahmin Yönteminin kullanıldığı çalışmalarda Laffer Eğrisinin etkin olduğu sonucuna varılmaktadır. Literatür taramasında öncelikle Türkiye ekonomisini ele alan ampirik çalışmalara yer verilecektir. Ardından yabancı ülkeler için yapılan ampirik çalışmalar incelenecektir.

1.1. Türkiye İçin Yapılan Ampirik Çalışmalar

Vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin geçerliliğini Türkiye ekonomisi için araştıran ampirik çalışmalardan bazı örnekler Tablo 3.1’de gösterilmektedir.

Tablo 3.1. Laffer Eğrisini Türkiye İçin Analiz Eden Çalışmalar

Yazar	İncelenen Dönem	Yöntem	Modelin Bağımsız Değişkeni	Sonuç
Derdiyok (1993)	1960-1988 (Yıllık)	Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	Türkiye’nin, Laffer eğrisinin normal bölgesinde olduğu ve uygulanan vergi oranlarının eğrinin dönüş noktasının altında seyrettiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 3.1. Laffer Eğrisini Türkiye İçin Analiz Eden Çalışmalar

Yamak (1996)	1960-1993 (Yıllık)	Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi - Kalman Filtre Tekniği	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	EKK yönteminin optimal vergi oranındaki değişimleri yeterince yakalayamadığı ve bundan dolayı vergi yönetimlerinin uyguladıkları ortalama vergi oranı açısından etkin olmadıkları anlaşılmıştır.
Doğan (2002)	1979-2000 (Yıllık)	Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	Dolaysız vergiler açısından Türkiye Laffer eğrisinin sol tarafında yer almaktadır. Toplam vergi gelirleri açısından ise eğrinin sağ tarafındadır.
Karabulut (2006)	1980-2003 (Yıllık)	Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	1997 yılından itibaren gerçekleşen vergi oranlarının tahmin edilen vergi oranlarından daha yüksek olduğu ve Laffer eğrisinin caydırıcı bölgesinde faaliyette bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Eriç (2009)	1982-2008 (Yıllık)	Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	Toplam vergi gelirleri için bir optimal vergi oranına ulaşılmamıştır. Toplam vergi gelirleri için Laffer eğrisinin olmadığı, varsa bile henüz yükselme aşamasında olduğu bulgulanmıştır.
Kurt (2017)	2004:Q1-2015:Q2 (Çeyrek Yıllık)	Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi Hodrick-Prescott Filtreleme Tekniği	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	Toplam vergiler açısından ülkemizdeki vergi politikaları optimal vergi oranlarını yakalamış olduğu ancak dolaylı ve dolaysız vergilerde optimal vergi oranlarını yakalamada başarısız olunduğu görülmektedir.

Tablo 3.1. Laffer Eğrisini Türkiye İçin Analiz Eden Çalışmalar

Altunöz (2017)	1980 - 2014 (Yıllık)	ADF Birim Kök Testi	Vergi Oranı, Vergi Oranı Karesi	Analiz sonuçlarına göre vergi oranları arttıkça vergi gelirleri azalır. Buda Laffer Eğrisinin etkinliğini kanıtlar niteliktedir.
Kaynar Bilgin (2018)	1982-2016 (Yıllık)	Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	1999'a kadar vergi uygulamaları Laffer eğrisinin normal bölgede, 2000 ile 2003 yılları arasında ise caydırıcı bölgesinde yer almıştır. 2004 ile 2009 yılları arasında vergi uygulamaları Laffer eğrisinin normal bölgesine 2010'dan sonra ise caydırıcı bölgesinde yer almıştır.
Doğan ve Akduğan (2020)	1982-2018 (Yıllık)	Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	2000 yılından sonra Türkiye'de toplam, dolaylı ve dolaysız vergi politikalarının etkin olarak uygulanmadığı optimal vergi oranlarını aştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Derdiyok (1993), 1960-1988 dönemlerine ait yıllık gözlemlerden yararlanarak vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin Türkiye üzerine etkinliğini test eden bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmasında vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend değişkenlerini kullanarak En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi modeliyle ampirik analiz gerçekleştirmiştir. Elde ettiği sonuçlarda Türkiye'nin, Laffer eğrisinin normal bölgesinde olduğu ve uygulanan vergi oranlarının eğrinin dönüş noktasının altında seyrettiği sonucuna varılmıştır.

Yamak (1996), tarafından gerçekleştirilen bu çalışmada 1960-1993 dönemlerine ait yıllık gözlemlerden yararlanılarak Laffer Eğrisinin Türkiye üzerine etkinliği incelenmiştir. En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi ve Kalman Filtre Tekniği modeliyle vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki fonksiyonel ilişki analiz edilmiştir. Elde

edilen bulgular ise Kalman Filtre Tekniği modeline göre, 1967-1973, 1975-1982, 1987 ve 1990-1993 yıllarında Türkiye'nin Laffer eğrisinin caydırıcı bölgesinde yer aldığı ve En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi optimal vergi oranındaki değişmeleri yeterince yakalayamadığı yönündedir.

1979-2000 yıllarına ait dönemi inceleyen Doğan (2002), alışmasında En Küçük Kareler Tahmin Yöntemini kullanmıştır. Modelin bağımsız değişkenleri vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend olarak belirlemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, dolaysız vergi gelirlerinin yer aldığı modelde Türkiye ekonomisi eğrinin normal bölgesinde yer aldığı tespit edilmiştir. Toplam vergi gelirlerinin yer aldığı modelde ise Türkiye ekonomisi eğrinin caydırıcı bölgesinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Karabulut (2006), 1980-2003 yıllarını inceleyen çalışmasında vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend bağımsız değişkenlerini kullanarak En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi ile analizini gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak 1997-2003 yılları arasında sonrasında Türkiye ekonomisinin eğrinin caydırıcı bölgesinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Eri (2009), Türkiye'nin 1982-2008 yıllarını incelediği modelinde vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend bağımsız değişkenleri kullanmıştır. En Küçük Kareler Tahmin Yöntemiyle değişkenler test edilmiştir. Edinilen sonuçlar doğrultusunda toplam vergi gelirleri için bir optimal vergi oranına ulaşılmamıştır. Toplam vergi gelirleri için Laffer eğrisinin olmadığı, varsa bile henüz yükselme aşamasında olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Kurt (2017), 2004-2015 yıllarına ait 2004:Q1-2015:Q2 er aylık verilerden yararlandığı tezinde En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi ile Hodrick-Prescott filtreleme Tekniğini birlikte kullanmıştır. Laffer Eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği inceleyen bu çalışmada kullanılan bağımlı değişkenler toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve dolaysız vergi gelirleri iken bağımsız değişkenler ise vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend olarak belirlemiştir. Elde edilen bulgular ise toplam vergi gelirleri açısından Türkiye'de uygulanan vergi politikaları optimal vergi oranlarını yakalamada etkin ve başarılı ancak, vergi gelirleri dolaylı ve dolaysız vergiler olarak incelendiğinde vergi politikalarının optimal vergi oranlarını yakalamada başarısız

olduğu tespit edilmiştir. Çözüm olarak dolaylı vergilerde vergi indirimi, dolaysız vergilerde ise vergi artırımı yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Altunöz (2017), 1980-2014 yıllarına ait yıllık veriler kullanarak Laffer Eğrisini ADF Birim Kök Testi ile test etmiştir. Türkiye’ye ait veriler kullanılarak analiz edilen çalışmadan vergi oranları arttıkça vergi gelirleri azalır sonucuna ulaşılmıştır. Bu da Laffer Eğrisinin etkinliğini kanıtlar niteliktedir.

Kaynar Bilgin (2018)’in analizlerinde, 1982-2016 yıllarına ait Türkiye verileri kullanılmaktadır. Vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin, En Küçük Kareler tahmin yöntemi kullanılarak analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre 1999’a kadar vergi uygulamaları Laffer eğrisinin normal bölgesinde, 2000 ile 2003 yılları arasında ise Laffer eğrisinin caydırıcı bölgesinde yer almıştır. 2004 ile 2009 yılları arasında vergi uygulamaları Laffer eğrisinin normal bölgesine geri dönmüş ancak 2010’dan sonra yeniden Laffer eğrisinin caydırıcı bölgesinde yer almıştır.

Doğan ve Akduğan (2020) çalışmalarında, Türkiye’ye ait 1982-2018 dönemine ait yıllık veriler kullanılmıştır. Laffer Eğrisini inceleyen çalışmada En Küçük Kareler tahmin yöntemi kullanılarak konuyu analiz etmişlerdir. Bu doğrultuda elde edilen sonuç ise 2000 yılından sonra Türkiye’de toplam, dolaylı ve dolaysız vergi oranlarının optimal vergi oranlarını aştığıdır.

1.2. Yabancı Ülkeler İçin Yapılan Ampirik Çalışmalar

Vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin geçerliliğini yabancı ülkeler için analiz eden ampirik çalışmalardan bazı örnekler Tablo 3.2’de gösterilmektedir.

Tablo 3.2. Laffer Eğrisini Analiz Eden Yabancı Çalışmalar

Yazar	İncelenen Ülkeler Ve Dönem	Yöntem	Modelin Bağımsız Değişkeni	Sonuç
Beenstock (1979)	1946-1977 İngiltere (Yıllık)	SEK tahmin yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	İngiltere’nin eğrinin normal bölgesinde faaliyette bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.2. Laffer Eğrisini Analiz Eden Yabancı Çalışmalar

Moldoff (1980)	1954-1978 ABD (Çeyrek Yıllık)	SEK tahmin yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	ABD ekonomisi için vergi oranları ve vergi gelirleri arasında çan şeklinde bir eğri elde edilememiştir.
Blinder (1981)	1975-1977 ABD (Çeyrek Yıllık)	Teorik	-	Laffer eğrisinin iktisadi değil matematiksel olduğunu ve Laffer eğrisinin uygulanabilirliğinin faktör esnekliklerine bağlı olduğunu söylemiştir.
Fullerton (1982)	ABD	Cobb–Douglas Üretim Fonksiyonu (Teorik ve Amprik)	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi	Amerika'nın eğrinin caydırıcı bölgesinde faaliyette bulunduğunu belirtmiştir.
Trabandt ve Uhlig (2011)	1995–2007 ABD ve 14 AB Ülkeleri (Yıllık)	Sabit Frischelastisite (CFE) Tercihleri	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	ABD ve 14 AB ülkeleri için yapılacak olan vergi indirimi toplam vergi gelirlerini artırır niteliktedir.
Holter vd. (2014)	2000 - 2007 ABD ve OECD ülkeleri (Yıllık)	Simülasyon Metot Yöntemi	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi	Laffer eğrisinin heterojen olduğunu, ABD'de vergi artışının vergi gelirlerini %6 arttırırken, Danimarka'da %7 azalma gösterdiğini tespit etmiştir.
Ehrhart vd. (2014)	1980 – 2010 100 Gelişen Ülke (Yıllık)	SEK - Sabit Efektler ve GMM Sistem Eşitliği	Vergi Oranları Vergi Oranı Karesi Bir Önceki Dönem GSYİH Trend	Gelişmekte olan 100 ülke üzerinde yapmış olduğu analizde vergiler ve ekonomik büyüme üzerinde Laffer eğrisinin etkinliğini ortaya koymuştur. Ayrıca optimal vergi oranını %28- %35 arasındadır

Tablo 3.2. Laffer Eğrisini Analiz Eden Yabancı Çalışmalar

Megersa (2015)	1990-2011 Düşük gelirli Sahra Altı Afrika Ülkeleri (Yıllık)	Sasabuchi- Lind-Mehlum Test Yöntemi	Vergi Oranları Vergi oranı karesi Bir önceki dönem GSYİH Trend	Düşük gelirli borçlu ülkelerde Laffer eğrisi teorisinin geçerliliği etkindir. Vergi oranı azalırsa vergi gelirleri artmakta ve bu sayede devletin borç ödeme kapasitesi genişlemektedir.
Guedes de Oliveira ve Costa (2015)	1995-2011 27 AB Ülkesi (Yıllık)	Hodrick- Prescott Filtresi	Vergi Oranları Vergi oranı karesi Bir önceki dönem GSYİH Trend	27 AB ülkesi için KDV oranları ve KDV gelirleri arasında yapılan analizde birçok Avrupa ülkesi normal bölgede faaliyet gösterirken Portekiz yasaklayıcı bölgede bulunmaktadır.
Lundberg (2017)	2013-2017 27 OECD Ülkesi (Çeyrek Yıllık)	SEK Pareto Dağılımı	Vergi Oranları Vergi oranı karesi Bir önceki dönem GSYİH Trend	İsveç gibi gelişmiş ülkelerde vergi oranlarının arttırılması toplam vergi gelirlerini arttırmamaktadır. Vergi oranlarının düşürülmesi bu ülke ekonomilerinde talebi arttırmamaktadır.
Lin ve Jia (2019)	2012 Yılı Çin (Aylık)	Hesaplanabilir Genel Denge (CGE) modeli	Vergi Oranları Vergi oranı karesi Bir önceki dönem GSYİH Trend	Çin için doğrudan vergi oranı ve doğrudan vergi gelirleri için yapılan analiz sonucu optimal vergi oranı %40 bulunmuştur.

Beenstock (1979), 1946-1977 dönemlerine ait yıllık gözlemlerden yararlanarak vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin İngiltere üzerine etkinliğini inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmasında vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend değişkenlerini kullanarak Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi modeliyle ampirik analiz gerçekleştirmiştir. İngiltere'nin eğrinin normal bölgesinde faaliyette bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Moldoff (1980), tarafından gerçekleştirilen bu çalışmada 19654-1978 dönemlerine ait çeyrek yıllık gözlemlerden yararlanılarak Laffer Eğrisinin ABD üzerine etkinliği incelenmiştir. Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi modeliyle vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki fonksiyonel ilişki analiz edilmiştir. ABD ekonomisi için vergi oranları ve vergi gelirleri arasında ters U şeklinde bir ilişki elde edememiştir.

1975-1977 yıllarına ait dönemi inceleyen Blinder (1981), çalışmasında matematiksel teorik bir analiz kullanmıştır. Laffer eğrisinin iktisadi değil matematiksel olduğunu ve Laffer eğrisinin uygulanabilirliğinin faktör esnekliklerine bağlı olduğunu söylemiştir.

Fullerton (1982), ABD ülkesi için yaptığı teorik ve ampirik çalışmasında faktör esnekliğine bakmıştır. Yalnızca vergi oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiye değil, vergi oranları ve faktör esnekliği arasındaki ilişkiyi de incelemiştir. Sonuç olarak Amerika'nın eğrinin caydırıcı bölgesinde faaliyette bulunduğunu belirtmiştir.

Trabandt ve Uhlig (2011), 1995 ve 2007 yıllarını ABD ve 14 AB ülkesi için incelediği modelinde vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend bağımsız değişkenleri kullanmıştır. Sabit Frischelastisite (CFE) Tercihleri yöntemi ile değişkenler analiz edilmiştir. Değerlendirme sonucunda bu ülkelerde yapılacak olan vergi indirimi toplam vergi gelirlerini artırır nitelikte olduğunu tespit etmiştir.

Holter vd. (2014), Türkiye'nin 2000-2007 yıllarını incelediği modelinde vergi oranları ve emek faktörü bağımsız değişkenleri kullanmıştır. Simulasyon metot modeli yöntemi ile değişkenler analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda Laffer eğrisinin heterojen olduğunu, ABD'de vergi artışının vergi gelirlerini %6 arttırırken, Danimarka'da %7 azalma gösterdiğini tespit etmiştir.

Ehrhart vd. (2014), 1980-2010 yıllarına ait yıllık verilerden yararlandığı çalışmasında Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi ile Sabit Efektler ve GMM Sistem Eşitliği tekniğini birlikte kullanmıştır. Laffer Eğrisinin 100 gelişen ülke üzerindeki etkinliğini inceleyen bu çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend olarak belirlemiştir. Gelişmekte olan 100 ülke üzerinde yapmış olduğu analizde Laffer eğrisinin etkinliğini ortaya koymuştur. Ayrıca optimal vergi oranını %28-%35 arasında bulmuştur.

Megersa (2015), 1990-2011 yıllarına ait yıllık veriler kullanarak Laffer Eğrisini Sasabuchi-Lind-Mehlum Test Yöntemi ile test etmiştir. Düşük gelirli Sahra Altı Afrika ülkelerine ait veriler kullanılarak analiz edilen çalışmada vergi oranları arttıkça vergi gelirleri azalır sonucuna ulaşılmıştır. Düşük gelirli borçlu ülkelerde Laffer eğrisi teorisinin geçerliliği etkindir. Vergi oranı düşürüldüğünde vergi gelirleri artmakta ve bu sayede devletin borç ödeme kapasitesi genişlemektedir.

Guedes de Oliveira ve Costa (2015), 27 AB ülkesine ait 1995-2011 dönemi yıllık verileri kullanılmıştır. Laffer Eğrisini inceleyen çalışmada Hodrick-Prescott Filtresi Yöntemi kullanılmaktadır. Bu doğrultuda elde edilen sonuç ise 27 AB ülkesi için KDV oranları ve KDV gelirleri arasında yapılan analizde birçok Avrupa ülkesi normal bölgede faaliyet gösterirken Portekiz caydırıcı bölgede bulunmaktadır.

Lundberg (2017), 27 OECD ülkesi için 2013-2017 yıllarına ait verileri kullanmaktadır. Vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin etkinliğinin, Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi ve Pareto Dağılımı kullanılarak analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre İsveç gibi gelişmiş ülkelerde vergi oranlarının arttırılması toplam vergi gelirlerini etkilememekte vergi oranlarının düşürülmesi de bu ülke ekonomilerinde talebi arttırmamaktadır.

Lin ve Jia (2019), Çin'in 2012 yılına ait aylık verilerin incelediği modelinde vergi oranları, bir önceki dönem GSYİH ve Trend bağımsız değişkenleri kullanmıştır. Hesaplanabilir Genel Denge (CGE) Modeli Yöntemi ile değişkenler analiz edilmiştir. Çin için doğrudan vergi oranı ve doğrudan vergi gelirleri için yapılan analiz sonucu optimal vergi oranı %40 bulunmuştur.

2. VERİ SETİ VE METODOLOJİ

Çalışmanın bu bölümünde vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi gösteren Laffer Eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği ampirik olarak test edilecektir. Çalışmada, veri seti ve ekonometrik analiz yöntemleri tanıtılarak analizlerde uygulanacak metodolojiye ilişkin bilgiler verilecektir. Laffer Eğrisinin tahmini analizinde ilk olarak Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP), Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri yardımı ile değişkenlerin

durağanlık seviyeleri tespit edilecektir. Sonrasında ise, sınır testi ve ARDL modeli tahminleriyle Laffer Eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği incelenecektir.

2.1. Veri Seti

Bu çalışmada 2006:Q1-2021:Q4 arası döneme ait çeyrek yıllık veri seti kullanılmıştır. Vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliğini analiz eden çalışma modelinde toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve katma değer vergisi gelirleri olmak üzere üç bağımlı değişken; vergi oranı, vergi oranının karesi bağımsız değişkenleri ile tahmin edilmektedir. Çalışmada, literatürdeki diğer ampirik analizlerde olduğu gibi yarı logaritmik bir model kullanılmıştır. Bunun sebebi, vergi gelirlerinin para birimiyle ölçülebilirken vergi oranlarının yüzde olarak ölçülmesidir. Bu nedenle toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve katma değer vergisi gelirlerinin logaritması alınmıştır. Veriler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) veri tabanından temin edilmiştir. Reelleştirmede Tüketici Fiyat Endeksi (TUFİ) (2003=100) kullanılmıştır. TUFİ rakamları ile toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve katma değer vergisi gelirlerinin sabit rakamlarının birbirine oranlanması ve 100 ile çarpılması suretiyle reel vergi gelirleri elde edilmiştir. Ardından reel vergi gelirlerinin logaritması alınarak modellerde kullanılacak vergi gelirleri hesaplanmıştır.

Çalışmada kullanılan vergi oranları, vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranlanarak hesaplanan değerlerdir. Başka bir ifadeyle vergi oranını temsil eden değerler, yürürlükte uygulanmakta olan oranları değil, aslında vergi yükünü ifade etmektedir. Çünkü sabit bir vergi oranı yoktur. Modelin değişkenlerine ilişkin bilgiler Tablo 3.3'te gösterilmektedir.

Tablo 3.3. Değişken Tanımlamaları

Veri Cinsi	Değişken Sembolü	Değişken Tipi
Toplam Vergi Gelirleri	LRTVG	Bağımlı Değişken
Dolaylı Vergi Gelirleri	LRDVG	Bağımlı Değişken
Katma Değer Vergisi Gelirleri	LRKDVG	Bağımlı Değişken
Toplam Vergi Oranı	TVO	Bağımsız Değişken
Toplam Vergi Oranının Karesi	TVO ²	Bağımsız Değişken
Dolaylı Vergi Oranı	DVO	Bağımsız Değişken
Dolaylı Vergi Oranının Karesi	DVO ²	Bağımsız Değişken
Katma Değer Vergisi Oranı	KDVO	Bağımsız Değişken
Katma Değer Vergisi Oranının Karesi	KDVO ²	Bağımsız Değişken

Bu çalışmada, Beenstock (1979)'un çalışmasının ilk modeli toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve katma değer vergisi gelirleri için ayrı ayrı kullanılmıştır. Beenstock'un ilk modeli, Laffer eğrisinin zaman içerisinde hareketsiz olduğu durağan bir eğri varsayımına dayanmaktadır. Çalışmada varsayılan temel ilke vergi oranlarının sıfır olması durumunda vergi gelirlerinin de sıfır olacağıdır. Bu nedenle regresyon denkleminde sabit terime yer verilmemektedir. Laffer eğrisinin ters U şeklindeki kuadritik bir yapıda olması nedeniyle çalışmamızda kullanılan modellerde kareli terim (vergi oranlarının karesi) yer almaktadır.

Vergi oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi ifade eden modelimiz şu şekildedir:

$$VG = f(VO, VO^2) \quad (3.1)$$

Denklem 3.1.'de yer alan VG vergi gelirlerini, VO vergi oranlarını, VO² vergi oranlarının karesini ifade etmektedir. Modelin fonksiyonel gösterimi ise denklem 3.2'de şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\ln VG = \lambda VO + \beta VO^2 \quad (3.2)$$

Denklem 3.3a'da yer alan fonksiyon kapsamında vergi gelirlerinin vergi oranlarına göre birinci türevi alınıp sıfıra eşitlenmiş hali vergi gelirlerini maksimuma ulaştıran vergi oranını göstermektedir. Vergi gelirlerini maksimum yapan vergi oranı ise optimum vergi oranıdır.

$$\frac{d \ln VG}{d VO} = 0 \text{ 'dan} \quad (3.3a)$$

$$VO_{\text{optimum}} = \frac{\lambda}{2\beta} \quad (3.3b)$$

Denklem 3.3b’de yer alan formül ile maksimum vergi gelirine ulaştıran optimum vergi oranı tespit edilmektedir.

2.2. Metodoloji

Laffer Eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği üzerine analizlerde uygulanan metodoloji açıklanmaktadır. Öncelikle bu çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlık düzeyini belirlemek amacıyla birim kök testleri gerçekleştirilmiştir. Birim kök testleri analizleri için olarak Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) olmak üzere üç farklı birim kök testi kullanılmıştır. Durağanlık düzeyleri belirlenen değişkenler için sınır testi ve ARDL modeli uygulanmaktadır

2.2.1 Birim Kök Testi

Durağanlık; zaman serileri arasında yatay kesit bağımlılığının bulunması nedeniyle dalgalanma varyansının zaman boyunca sabit kaldığı bir süreci ifade etmektedir (Yıldız, 2007: 66). Birim kök testleri ele alınan serilerin durağanlığını test etmektedir. Değişkenler arasında durağanlığın sınanması için serinin zaman yolu grafiği ve korelogramı incelenmektedir. Serinin zaman yolu grafiği analizinden modelin trend izleyip izlemediği, ayrıca varyansların zaman boyunca sabit olup olmadığının incelenerek serinin durağanlığı ifade edilebilir. Diğer bir durağanlığın sınanması yöntemi ise örneklem otokorelasyonlarının, seçilen k sayıda gecikmeye karşın grafiğinin çizilmesiyle elde edilen korelogramı analiz etmektir. Bir zaman serisinin durağan olup olmadığının anlamlandırmak için, bu yöntemler yerine birim kök testleri kullanılmaktadır (Yılancı, 2007:77-78). Birim kök testleri sonucunda zaman serilerinin durağan olmaları gerekmektedir. Çünkü durağan olmayan zaman serilerinin “F” ve “t” istatistikleri geçerli değildir. Durağan olmayan serilerde ortaya çıkan duruma “sahte regresyon sorunu” denilmektedir (Köksal, 2016: 70-71).

Çalışmanın bu bölümünde vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen Laffer Eğrisinin analizinde kullanılacak değişkenlerin birim kök testleri incelenerek durağanlığı test edilecektir. Bu bağlamda Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) Testi, Phillips Perron (PP) Testi ve Kwiatkowski Phillips Schmidt Shin (KPSS) Testleri hakkında bilgi verilecektir.

2.2.1.1. Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök Testi(ADF)

Ele alınan zaman serilerinin durağanlığını test etmek için birçok birim kök testi geliştirilmiştir. Dickey ve Fuller 1979’da yaptıkları çalışmayla birim kök testlerinin temelini oluşturmuştur. Bu  alışma ile durağanlık sistematik olarak sınanmaya başlanmıştır. ADF birim kök testi, serilerin uzun dönemde göstermiş olduğu özellikleri analiz etmektedir. Zaman serilerinin bütün dönemlerinde aldığı değerlerin daha  ncelerdeki değerleri ile regresyonunun belirlenmesi ele alınan zaman serisinin nasıl süreçlerden geçtiğini tespit edebilmek için gereklidir (Torun, 2015: 55).

Aşağıda denklem 3.4’deki Y_t değişkeni, Y değişkeninin cari dönemde almış olduğu değerini göstermektedir, Y_{t-1} değişkeni ise Y değişkeninin bir önceki dönemde almış olduğu değerini göstermektedir. Modelde kullanılan u_t terimi ise hata terimini ifade etmektedir.

$$Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t \quad (3.4)$$

($\delta=1$) varsayımı, Y_t değişkeninin durağanlık sorunun olduğu yani sahte regresyon sorunu olduğu durumdur. Durağan olmayan böyle bir modelin yerine 3.5’deki gibi bir denklem yazılmalıdır.

$$Y_t = Y_{t-1} + u_t \quad (3.5)$$

3.5’te ifade edilen denkleme göre bir önceki dönemde serinin değişken değerlerinin maruz bırakılan şokun sistemde var olduğu manasına yorumlanmaktadır. Ekonometri literatüründe rassal (tesadüfi) yürüyüş olarak ifade edilen bu kavram zaman serilerinde birim kökün yer aldığı sonucunu vermektedir. Herhangi bir zaman serisinde Rassal yürüyüşün varlığı, birim kökün var olduğu diğer bir ifadeyle Y_t ’nin biri kök taşıdığını anlamlandırmaktadır. Değişkenlerin maruz kaldığı şokun sistemde kalması durumu ise zaman serisinin durağan olmadığını ifade etmektedir. Böyle bir durumda denklemin birinci farkının alınması gerekmektedir. Denklem 3.6’da birinci farkı alınmış denklem gösterilmektedir.

$$\Delta Y_t = \rho Y_{t-1} + u_t \quad (3.6)$$

$\rho = \delta - 1$ şeklinde ifade edilen denklemde, Δ birinci farkı temsil etmektedir. $\Delta Y_t = (Y_t - Y_{t-1})$ şeklinde kurulan denklem, birinci farkın gösterilmiş halidir. $\rho=0$ olması halinde model denklem 3.7 haline dönüşmekte ve Y_t birinci farkta durağan olmaktadır.

Böyle bir durumda seriye I(1) birinci farkta durağan denilmektedir. Birinci farkta durağan olmayan serinin ikinci kez farkı alınarak I(2) durağan hale getirilmektedir.

$$\Delta Y_t = (Y_t - Y_{t-1}) = u_t \quad (3.7)$$

Zaman serilerinin durağanlığını tespit etmek için aşağıdaki gibi hipotezler kurulmaktadır.

$H_0 = \rho = 0, \delta = 1$ olması varsayımı: Serinin durağan olmadığını ifade etmektedir yani birim kök içermektedir.

$H_1 = \rho \neq 1, \delta < 0$ olması varsayımı: Serinin durağan olduğunu ifade etmektedir yani birim kök içermemektedir

H_0 hipotezinin kabulü halinde, Y_t serisinin sahte regresyon sorunu içerdiği yani durağan olmadığı ifade edilmektedir. Durağan olmadığı durumun test edilebilmesi için kritik değerlerin olması gerekmektedir. Dickey-Fuller (DF) yöntemi tarafından sayımlanan Tau istatistik değerleri olması gereken hassas değerlerdir. Dickey- Fuller (DF) yöntemi kullanılarak bulunan Tau istatistik değerlerinin regresyon kalıpları aşağıdaki gösterimi ile ifade edilmektedir

Sabit Terimin olmadığı model:

$$\Delta Y_t = \rho Y_{t-1} + u_t \quad (3.8)$$

Sabit Terimin olduğu model:

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \rho Y_{t-1} + u_t \quad (3.9)$$

Sabit Terimin ve Trendin yer aldığı model:

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 + \rho Y_{t-1} + a_i \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + \mu_t \quad (3.10)$$

şeklinde ifade edilmektedir(Gujarati, 2001: 719-720).

2.2.1.2. Philips ve Perron Birim Kök Testi (PP)

Birim kök testlerinin içerisinde en yaygın kullanılan ADF testinin bazı eksikleri bulunmakta ve bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla yardımcı testler kullanılmaktadır. Philips ve Perron testinin ADF testinden farklılaştığı nokta, hatalarda oluşan seriler

arasındaki korelasyon ve değişen varyans sorunlarına getirdiği çözümlerdir (Kutlar, 2005: 321).

Söz konusu test için kurulan denklem aşağıdaki gibidir:

$$Y_t = x + \alpha Y_{t-1} + u_t \quad (3.11)$$

$$Y_t = x + \mu \left(t - \frac{1}{2} T \right) + \alpha Y_{t-1} + u_t \quad (3.12)$$

Modellerdeki u_t : hata terimlerinin dağılımını, T : gözlem sayısını ifade etmektedir. Denklemdaki x ve α katsayıları trendsiz model için en küçük kare (EKK) katsayılarını gösterirken x , α , u_t katsayıları da trendli modelin EKK katsayılarını ifade etmektedir. Dolayısıyla Philips- Peron testindeki hipotezin yazımı şu şekildedir:

$H_0: \alpha=0$ (Serinin durağan olmadığını ifade etmektedir yani birim kök içermektedir.)

$H_1: \alpha \neq 0$ (Serinin durağan olmadığını ifade etmektedir yani birim kök içermektedir.)

PP ve DF testlerinin kritik değerleri birebir aynıdır. PP birim kök testinin test istatistikleri ile ADF birim kök testinin test istatistiği için hesaplanan kritik tablo değerleri karşılaştırılıp H_0 hipotezleri red veya kabul edilmektedir. Yapılan karşılaştırma sonucunda serilerin durağanlık durumuna karar verilmektedir (Kiraz, 2016: 82).

2.2.1.3.Kwiatkowski-Philips-Schmidt-Shin Birim Kök Testi (KPSS)

Kwiatkowski, Philips, Schmidt ve Shin (KPSS) testi ADF ve PP uzun dönem birim kök testlerine göre daha sağlıklı sonuçlar vermektedir.

$$Y_t = X_t' \beta + u_t \quad (3.13)$$

Modeldeki X_t “sabit ve trend” veya “sabit” determinist bileşeni göstermektedir. KPSS testi, zaman serilerinin determinist trend’ten arındırılarak birim kök sorununu çözmeyi amaçlamaktadır. KPSS testindeki sıfır hipotezi ve alternatif hipotez, ADF ile PP testlerindeki sıfır hipotezi ve alternatif hipotezin tam tersidir. Kısaca sıfır hipotez durumu KPSS testinde serinin durağan olduğunu ifade ederken, alternatif hipotez durumu ise serinin durağan olmadığını ifade etmektedir yani ve birim kök içermektedir.

KPSS testinde deterministik trendin arındırılması, seriyi durağan hale getirmektedir (Azam ve diğerleri, 2016: 1556-1567).

KPSS testinde kurulan hipotezler şu şekildedir:

$H_0 : \rho < 1$ Serinin durağan olduğunu ifade etmektedir yani birim kök içermemektedir.

$H_1 : \rho = 1$ Serinin durağan olmadığını ifade etmektedir yani birim kök içermektedir.

2.2.2. Sınır Testi

Koentegrasyon veya eşbütünleşme testleri iki zaman serisi arasındaki korelasyonu incelemek amacıyla literatüre çözüm olarak sunulmuş olsa da serinin değişkenleri arasında bulunan bütünleşme derecelerinin aynı olmaması ve veri setinin az sayıda olduğu varsayımlarında problemli sonuçlar doğurabilmektedir. Ancak Pesaran ve diğerlerinin (2001) geliştirdikleri F istatistikleri ve Wald testine uzanan sınır testi yaklaşımı bahsedilen eksikliği gidermektedir. Sınır testi yaklaşımı değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşme derecelerine bakılmaksızın aralarında herhangi bir ilişki varlığını bulgulamaktadır (Genç, 2015: 140).

Sınır testinin modelini kurarken kullanılan Kısıtlanmış Hata Düzeltme Modeli (UECM), Denklem 3.14’de ifade edildiği gibidir. Serinin değişkenleri arasındaki eşbütünleşme ilişkisine karar verebilmek için modelde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin bir gecikmeli değerlerinin katsayıları incelenmektedir. F istatistiklerine dayanan sınır testi bu katsayıların toplu bir şekilde anlamlılığının sınanmasında kullanılmaktadır. Sınır testi ile eşbütünleşme arasındaki ilişkinin incelenebilmesi açısından temel koşul modeldeki değişkenin $I(2)$ olmaması gerektiğini yönündedir.

$$\Delta X_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} \Delta X_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{2i} \Delta Y_{t-1} + \beta_3 X_{t-1} + \beta_4 Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.14)$$

Sınır Testinde kurulan temel hipotezler şu şekildedir:

$$H_0 = \beta_3 = \beta_4 = 0$$

$$H_1 = \beta_3 \neq \beta_4 \neq 0$$

Kurulan modellerde değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisine karar verilebilmesi için H_0 hipotezinin reddedilmesi gerekmektedir. Sınır testindeki uygun gecikme uzunluğu hesaplandıktan sonra F istatistiği Paseran vd. (2001)'deki tablo üst ve alt sınırdan hesaplanan kritik değerlerle mukayese edilmektedir. (İpek ve Kızılgöl, 2016: 428). Hesaplanan bu değer F istatistik değerinden büyük olması halinde seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olduğuna karar verilmektedir. Ters durumda hesaplanan değerin, F istatistik değerinden küçük olması halinde ise seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi yoktur denilebilmektedir (Karaca, 2005: 6).

2.2.3. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (ARDL) Modeli

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin incelenmesi Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) yardımıyla yapılmaktadır. ARDL modelinde tüm değişkenlerin gecikme uzunlukları ayrı ayrı ve çeşitli bilgi kriterlerinden faydalanılarak belirlenmektedir. Uygun gecikme uzunlukları ile tahmini yapılan bu modelde, hesaplanmış olan katsayıların işaretlerine ve istatistik değerlerine bakılmaktadır. Bu sayede değişkenlerin anlamlılıklarına bakılarak uzun dönemli ilişkileri hakkında yorum yapılabilmektedir. (Yamak ve Tanrıöver, 2007).

Söz konusu ARDL modeli denklem 3.15'in gösterimi şu şekildedir;

$$Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} Y_{t-i} + \sum_{i=0}^s \beta_{2i} X_{t-i} + e_t \quad (3.15)$$

X_t bağımlı değişkeni gösterirken, Y_t bağımsız değişkeni ifade etmektedir. Denklem ifade edilen p ve s değişkenlerin uygun gecikme uzunluklarının gösterimidir. İlk olarak bağımlı değişkenin ardından bağımsız değişkenin uygun gecikme uzunluğu hesaplanmaktadır. ARDL modeli (p,s) şeklinde bir gösterime sahiptir.

ARDL modelinin uzun dönem katsayısı denklem 3.16'da gösterilmektedir.

$$\beta = \frac{\sum_{i=0}^s \beta_{2,i}}{1 - \sum_{i=1}^p \beta_{1,i}} \quad (3.16)$$

β , ARDL modelinin uzun dönem katsayısını göstermektedir. ARDL(p,s) modelinde uzun dönemli ilişkilerin analizi için hesaplanan uzun dönem katsayılarının işaretine ve istatistiksel olarak anlamlılıklarına bakılmaktadır (Künü, 2013: 92).

3. AMPİRİK ANALİZ SONUÇLARI

Çalışmanın bu kısmında vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi ortaya koyan Laffer Eğrisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen analizlerin sonuçları anlatılacaktır. Bu bağlamda toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve katma değer vergisi gelirleri üzerine ayrı ayrı ampirik analiz yapılacaktır.

Ampirik analizler için 3 farklı model kurulacaktır. İlk model toplam vergi gelirleri üzerine kurulmuştur. Toplam vergi gelirleri ve toplam vergi oranları arasındaki ilişkiyi ifade eden ilk model şu şekildedir:

$$\text{Model 1: LRTVG} = f(\text{TVO}, \text{TVO}^2) \quad (3.17)$$

Denklem 3.17’de yer alan model 1’e göre LRTVG toplam vergi gelirlerini, TVO toplam vergi oranlarını, TVO^2 toplam vergi oranlarının karesini ifade etmektedir. İkinci model dolaylı vergi gelirleri üzerine kurulmuştur. Dolaylı vergi gelirleri ve dolaylı vergi oranları arasındaki ilişkiyi ifade eden ikinci model şu şekildedir:

$$\text{Model 2: LRDVG} = f(\text{DVO}, \text{DVO}^2) \quad (3.18)$$

Denklem 3.18’de yer alan model 2’ye göre LRDVG dolaylı vergi gelirlerini, DVO dolaylı vergi oranlarını, DVO^2 dolaylı vergi oranlarının karesini ifade etmektedir. Üçüncü model katma değer vergisi gelirleri üzerine kurulmuştur. Katma değer vergisi gelirleri ve katma değer vergisi oranları arasındaki ilişkiyi ifade eden son model şu şekildedir:

$$\text{Model 3: LRKDVG} = f(\text{KDVO}, \text{KDVO}^2) \quad (3.19)$$

Denklem 3.19’da yer alan model 3’e göre LRKDVG katma değer vergisi gelirlerini, KDVO katma değer vergisi oranlarını, KDVO^2 katma değer vergisi oranlarının karesini ifade etmektedir.

3.1. Model 1 İçin Elde Edilen Sonuçlar

Çalışmanın bu bölümünde toplam vergi gelirleri ve toplam vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen analizde kullanılacak değişkenlerin, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP), Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri yardımı ile değişkenlerin durağanlık seviyeleri tespit edilecektir. Sonrasında ise, sınır testi ve ARDL modeli tahmin yöntemleriyle test edilecektir.

3.1.1 Birim Kök Testi Sonuçları

Aşağıda Tablo 3.4' de model 1 için birim kök testi sonuçları ifade edilmektedir.

Tablo 3.4. Model 1 İçin Birim Kök Testlerinin Sonuçları

DEĞİŞKEN	ADF	PP	KPSS	KARAR
LRTVG	-3.084(4) ^b -4.121(%1) -3.487(%5) -3.172(%10)	-4.345(6) ^{b*} -4.111(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.083(4) ^{b*} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(0)
Δ LRTVG	-3.544(4) ^{b**} -4.121(%1) -3.487(%5) -3.172(%10)			
TVO	-1.934(8) ^b -4.133(%1) -3.493(%5) -3.175(%10)	-6.486(4) ^{b*} -4.110(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.261(0) ^b 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(1)
Δ TVO	-4.965(4) ^{b*} -4.130(%1) -3.492(%5) -3.174(%10)		0.095(0) ^{b*} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	
TVO ²	-1.988(8) ^b -4.133(%1) -3.493(%5) -3.175(%10)	-6.640(5) ^{b*} -4.110(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.251(0) ^b 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(1)
Δ TVO ²	-4.902(6) ^{b*} -4.130(%1) -3.492(%5) -3.174(%10)		0.094(13) ^{b*} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	

Not: (.) parantez içindeki rakamlar ADF testinde AIC kriteri tarafından belirlemiş olan gecikme uzunluklarıdır. PP ve KPSS testinde ise Bartlett Kernell tahmin yöntemi kullanılmış, bant genişliği Newey-West olarak belirlenmiştir. a: regresyonun sabit terim veya trend içermediğini, b: regresyonun sabit terim ve trend içerdiğini, c: regresyonun sabit terim içerdiğini ifade etmektedir. *: %1 anlamlılık düzeyini, **: %5 anlamlılık düzeyini, ***: %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

ADF birim kök testi sonuçlarına göre LRTVG, TVO ve TVO² değişkenleri birinci farkı alındığında durağandır. PP testi sonuçlarına göre ise LRTVG, TVO ve TVO² değişkenleri düzeyde durağandır. KPSS testi sonuçları incelendiğinde ise

LRTVG değişkeni düzeyde durağan, TVO ve TVO² değişkenleri ise birinci farkı alındığında durağandır.

Birim kök testi sonuçlarına göre genel bir değerlendirme yapıldığında, LRTVG değişkeninin I(0) düzeyinde durağan, TVO değişkeninin I(1) düzeyinde durağan ve TVO² değişkeninin ise I(1) düzeyinde durağan olduğuna karar verilmiştir.

3.1.2. Sınır Testi Sonuçları

Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen UECM sınır testi sonuçları Tablo 3.5’de gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Model 1 İçin Sınır Testi Sonuçları

k	F İstatistiği	Kritik Değerler	
		%1 anlamlılık düzeyi	
		Alt Sınır	Üst Sınır
2	15.35068	3.88	5.3

Not: k, denklemdeki bağımsız değişken sayısını ifade etmektedir. Alt ve üst değerler Pesaran vd. (2001)’den alınmıştır.

Sınır testi yaklaşımına göre herhangi bir değişkenin birim kök testi sonucu birinci farkı alındığın I(1) düzeyinde durağan ise hesaplanan F istatistik değeri üst kritik değer ile mukayese edilmektedir. Hesaplanan F istatistiği (15.35068) üst kritik değerden (5.3) büyük olduğu için ilgili değişkenler arasında %1 anlamlılık düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi olduğuna karar verilmiştir.

3.1.3. ARDL Modeli Sonuçları

Kurulan ARDL modeli denklem 3.20’de gösterildiği gibidir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.6.’da sunulmaktadır.

$$LRTVG_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} LRTVG_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} TVO_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} TVO2_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.20)$$

Tablo 3.6. Model 1 İçin ARDL(4,8,1) Modelinden Elde Edilen Uzun Dönem Katsayıları

Bağımlı Değişken: LRTVG		
Değişkenler	Katsayı	t istatistiği
TVO	2.097977*	0.00
TVO ²	-0.063924*	0.00

Not: *:%1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

ARDL(4,8,1) modelinden analiz sonucuna erişilen uzun dönem katsayıları değerlendirildiğinde toplam vergi oranları değişkeni toplam vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahiptir. Toplam vergi oranlarının karesi değişkeni ise toplam vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı fakat negatif yönlü bir etkiye sahiptir. Laffer eğrisi ters U şeklinde olduğundan ikinci bağımsız değişkenin negatif çıkması beklenmektedir. Toplam vergi oranlarının karesi değişkeninin negatif çıkması teorik beklentiye uygun bir sonuç vermektedir. Toplam vergi oranları değişkeni %1 birim arttırıldığında toplam vergi gelirlerinde %2.09 oranında artışa neden olmaktadır. Aynı şekilde vergi oranlarının karesi değişkeninde %1 birimlik artış toplam vergi gelirleri üzerinde %0.06 oranında bir azalışa neden olmaktadır.

3.1.4. Model 1 İçin Ampirik Bulgular

Toplam vergi oranları ve toplam vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi ifade eden model $\ln TVG = \lambda TVO + \beta TVO^2$ şeklinde gösterilmektedir. Toplam vergi gelirleri ve toplam vergi oranları arasındaki ilişkinin fonksiyonel gösterimi modelde elde edilen sonuçlar kullanılarak aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\ln TVG = 2.09 TVO - 0.06 TVO^2 \quad (3.21)$$

Analiz sonucunda TVO değişkeninin toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisi teorik beklentiyi karşılayacak şekilde pozitif yönlüdür. TVO değişkenine ait parametre için kullanılan t istatistik değeri 2.09 olarak hesaplanmıştır. TVO^2 değişkeninin ise toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisi teorik beklentiyi karşılayacak şekilde negatif yönlüdür. Böylece Laffer eğrisinin ters U şeklindeki kuadritik bir yapıda olduğu teoriye göre açıklanmaktadır.

2006:Q1-2021:Q4 dönemi için vergi gelirlerini maksimuma ulaştıran optimal toplam vergi oranı ($TVO_{optimal}$) söz konusu modellerden elde edilen sonuçlar kullanılarak, $TVO_{optimum} = \frac{\lambda}{2\beta}$ formülüyle elde edilmiştir. Tablo 3.7.' de 2006:Q1-2021:Q4 döneminin hesaplanan mevcut toplam vergi oranlarını ve optimal toplam vergi oranını ifade edilmektedir.

Tablo 3.7. Optimal Toplam Vergi Oranları ile Mevcut Toplam Vergi Oranlarının Kıyaslanması

YILLAR	TVO_{mevcut}	TVO_{optimum}
2006:Q1	19,2%	16,4%
2006:Q2	17,8%	16,4%
2006:Q3	16,5%	16,4%
2006:Q4	16,1%	16,4%
2007:Q1	17,8%	16,4%
2007:Q2	17,1%	16,4%
2007:Q3	17,2%	16,4%
2007:Q4	16,9%	16,4%
2008:Q1	18,3%	16,4%
2008:Q2	16,9%	16,4%
2008:Q3	16,5%	16,4%
2008:Q4	15,7%	16,4%
2009:Q1	17,9%	16,4%
2009:Q2	16,9%	16,4%
2009:Q3	16,9%	16,4%
2009:Q4	17,0%	16,4%
2010:Q1	19,8%	16,4%
2010:Q2	18,1%	16,4%
2010:Q3	17,2%	16,4%
2010:Q4	17,5%	16,4%
2011:Q1	19,6%	16,4%
2011:Q2	19,3%	16,4%
2011:Q3	17,1%	16,4%
2011:Q4	16,8%	16,4%

Tablo 3.7. Optimal Toplam Vergi Oranları ile Mevcut Toplam Vergi Oranlarının Kıyaslanması (Devamı)

2012:Q1	19,2%	16,4%
2012:Q2	17,3%	16,4%
2012:Q3	16,5%	16,4%
2012:Q4	17,7%	16,4%
2013:Q1	19,9%	16,4%
2013:Q2	18,2%	16,4%
2013:Q3	16,5%	16,4%
2013:Q4	17,3%	16,4%
2014:Q1	18,7%	16,4%
2014:Q2	16,9%	16,4%
2014:Q3	16,4%	16,4%
2014:Q4	16,8%	16,4%
2015:Q1	19,2%	16,4%
2015:Q2	17,4%	16,4%
2015:Q3	16,3%	16,4%
2015:Q4	16,8%	16,4%
2016:Q1	19,1%	16,4%
2016:Q2	16,9%	16,4%
2016:Q3	16,7%	16,4%
2016:Q4	17,3%	16,4%
2017:Q1	18,6%	16,4%
2017:Q2	16,8%	16,4%
2017:Q3	16,6%	16,4%
2017:Q4	16,8%	16,4%

Tablo 3.7. Optimal Toplam Vergi Oranları ile Mevcut Toplam Vergi Oranlarının Kıyaslanması (Devamı)

2018:Q1	18,3%	16,4%
2018:Q2	16,6%	16,4%
2018:Q3	15,9%	16,4%
2018:Q4	15,7%	16,4%
2019:Q1	16,6%	16,4%
2019:Q2	14,9%	16,4%
2019:Q3	15,3%	16,4%
2019:Q4	15,6%	16,4%
2020:Q1	16,4%	16,4%
2020:Q2	15,4%	16,4%
2020:Q3	17,2%	16,4%
2020:Q4	16,7%	16,4%
2021:Q1	18,3%	16,4%
2021:Q2	15,3%	16,4%
2021:Q3	16,2%	16,4%
2021:Q4	15,4%	16,4%

Tablo 3.7. yıllar itibarıyla Türkiye’de uygulanmakta olan mevcut toplam vergi oranları ile toplam vergi gelirlerini maksimuma ulaştıran optimal toplam vergi oranlarını göstermektedir. Buna göre, 2021:Q4 döneminde uygulanmakta olan mevcut toplam vergi oranı %15,4 iken, optimal toplam vergi oranı modele göre %16.4’tür. 2021 yılının son çeyreğinde cari toplam vergi oranı optimal toplam vergi oranından daha düşüktür. Tobloya göre ifade edileceği üzere, Laffer eğrisinin normal bölgesinde bulunduğu görülmektedir. Türkiye’de uygulanmakta olan mevcut toplam vergi oranları zaman zaman optimal toplam vergi oranlarının altında, bazı zamanlarda ise optimal toplam vergi oranlarının üstünde seyir izlediği görülmektedir. 2021 yılı incelendiğinde ise, ilk çeyrekte eğrinin caydırıcı bölgesinde yer alan mevcut toplam vergi oranlarının,

uygulanan vergi indirimleriyle eğrinin normal bölgesine geçtiği görülmektedir. Genel itibarıyla bakıldığında zaman zaman optimalin yakalandığı, 2021 yılı son çeyreği itibarıyla vergi indirimine gerek duyulmadığı ifade edilebilmektedir.

3.2. Model 2 İçin Elde Edilen Sonuçlar

Çalışmanın bu bölümünde dolaylı vergi gelirleri ve dolaylı vergi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen analizde kullanılacak değişkenlerin, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP), Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri yardımı ile değişkenlerin durağanlık seviyeleri tespit edilecektir. Sonrasında ise, sınır testi ve ARDL modeli tahmin yöntemleriyle test edilecektir.

3.2.1 Birim Kök Testi Sonuçları

Aşağıda Tablo 3.8.' de model 2 için birim kök testi sonuçları ifade edilmektedir.

Tablo 3.8. Model 2 İçin Birim Kök Testlerinin Sonuçları

DEĞİŞKEN	ADF	PP	KPSS	KARAR
LRDVG	-2.934(4)^b -4.121(%1) -3.487(%5) -3.172(%10)	-3.827(6)^{b**} -4.110(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.101(5)^{b*} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(0)
Δ LRDVG	-4.057(6)^{b**} -4.130(%1) -3.492(%5) -3.174(%10)			
DVO	-1.445(9)^b -4.137 (%1) -3.495(%5) -3.176(%10)	-3.677(4)^{b**} -4.110(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.167(5)^{b*} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(0)
ΔDVO	-3.815 (8)^{b**} -4.137(%1) -3.495(%5) -3.176(%10)			
DVO²	-1.995(8)^b -4.133(%1) -3.493(%5) -3.175(%10)	-3.817(4)^{b**} -4.110(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.167(5)^{b*} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(0)
ΔDVO²	-3.756 (8)^{b**} -4.137(%1) -3.495(%5) -3.176(%10)			

Not: (.) parantez içindeki rakamlar ADF testinde AIC kriteri tarafından belirlemiş olan gecikme uzunluklarıdır. PP ve KPSS testinde ise Bartlett Kernell tahmin yöntemi kullanılmış, bant genişliği Newey-West olarak belirlenmiştir. a: regresyonun sabit terim veya trend içermediğini, b: regresyonun sabit terim ve trend içerdiğini, c: regresyonun sabit terim içerdiğini ifade etmektedir. *: %1 anlamlılık düzeyini, **: %5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

ADF birim kök testi sonuçlarına göre LRDVG, DVO ve DVO² değişkenleri birinci farkı alındığında durağandır. PP testi sonuçlarına göre ise LRDVG, DVO ve DVO² değişkenleri düzeyde durağandır. KPSS testi sonuçları incelendiğinde ise PP testi sonuçlarına benzer şekilde LRDVG, DVO ve DVO² değişkenleri düzeyde durağandır.

Birim kök testi sonuçlarına göre genel bir değerlendirme yapıldığında, LRDVG değişkeninin I(0) düzeyinde durağan, DVO değişkeninin I(0) düzeyinde durağan ve DVO² değişkeninin ise I(0) düzeyinde durağan olduğuna karar verilmiştir.

3.2.2. Sınır Testi Sonuçları

Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen UECM sınır testi sonuçları Tablo 3.9'da gösterilmiştir.

Tablo 3.9. Model 2 İçin Sınır Testi Sonuçları

k	F İstatistiği	Kritik Değerler	
		%5 anlamlılık düzeyi	
		Alt Sınır	Üst Sınır
2	3.795141	2.72	3.83

Not: k, denklemdeki bağımsız değişken sayısını ifade etmektedir. Alt ve üst değerler Pesaran vd. (2001)'den alınmıştır.

Sınır testi yaklaşımına göre değişkenlerin birim kök testi sonuçları düzeyde I(0) durağan ise F istatistik değerinin üst sınırdan büyük olmasına bakılmaksızın alt sınırdan büyük olması yeterlidir. Hesaplanan F istatistiği (3.795141) alt kritik değerden (2.72) büyük olduğu için ilgili değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi olduğuna karar verilmiştir.

3.2.3. ARDL Modeli Sonuçları

Kurulan ARDL modeli denklem 3.22'de gösterildiği gibidir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.10.'da sunulmaktadır.

$$LRDVG_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} LRDVG_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} DVO_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} DVO2_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.22)$$

Tablo 3.10. Model 2 İçin ARDL(8,8,8) Modelinden Elde Edilen Uzun Dönem Katsayıları

Bağımlı Değişken: LRDVG		
Değişkenler	Katsayı	t istatistiği
DVO	2.965458*	0.00
DVO ²	-0.133093*	0.00

Not: *:%1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

ARDL(8,8,8) modelinden analiz sonucuna erişilen uzun dönem katsayıları değerlendirildiğinde dolaylı vergi oranları değişkeni dolaylı vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahiptir. Dolaylı vergi oranlarının karesi değişkeni ise dolaylı vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı fakat negatif yönlü bir etkiye sahiptir. Laffer eğrisi ters U şeklinde olduğundan teorik olarak ikinci bağımsız değişkenin negatif çıkması beklenmektedir. Dolaylı vergi oranlarının karesinin negatif çıkması teorik beklentiye uygun bir sonuç vermektedir. Dolaylı vergi oranları değişkeni %1 birim arttırıldığında dolaylı vergi gelirlerinde %2.96 oranında artışa neden olmaktadır. Aynı şekilde dolaylı vergi oranlarının karesi değişkeninde %1 birimlik artış, dolaylı vergi gelirleri üzerinde %0.13 oranında bir azalışa neden olmaktadır.

3.2.4. Model 2 İçin Ampirik Bulgular

Dolaylı vergi oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi ifade eden modelimiz $\ln DVG = \lambda DVO + \beta DVO^2$ şeklinde gösterilmektedir. Dolaylı vergi gelirleri ve dolaylı vergi oranları arasındaki ilişkinin fonksiyonel gösterimi modelde elde edilen sonuçlar kullanılarak aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\ln DVG = 2.96 DVO - 0.13 DVO^2 \quad (3.23)$$

Analiz sonucunda DVO değişkeninin dolaylı vergi gelirleri üzerindeki etkisi teorik beklentiyi karşılayacak şekilde pozitif yönlüdür. DVO değişkenine ait parametre için kullanılan t istatistik değeri 2.96 olarak hesaplanmıştır. DVO² değişkeninin ise dolaylı vergi gelirleri üzerindeki etkisi teorik beklentiyi karşılayacak şekilde negatif yönlüdür. Böylece Laffer eğrisinin ters U şeklindeki kuadratik bir yapıda olduğu teoriye göre açıklanmaktadır.

2006:Q1-2021:Q4 dönemi için dolaylı vergi gelirlerini maksimuma ulaştıran optimal vergi oranı ($DVO_{optimal}$) söz konusu modellerden elde edilen sonuçlar

hesaplanarak, $DVO_{optimum} = \frac{\lambda}{2\beta}$ formülüyle elde edilmiştir. Tablo 3.11’ de 2006:Q1-2021:Q4 döneminin hesaplanan mevcut dolaylı vergi oranları ve optimal vergi oranı ifade edilmektedir.

Tablo 3.11. Optimal Dolaylı Vergi Oranları ile Mevcut Dolaylı Vergi Oranlarının Kıyaslanması

YILLAR	DVO_{mevcut}	DVO_{optimum}
2006:Q1	12,8%	11,1%
2006:Q2	12,5%	11,1%
2006:Q3	11,5%	11,1%
2006:Q4	10,7%	11,1%
2007:Q1	11,7%	11,1%
2007:Q2	11,4%	11,1%
2007:Q3	11,3%	11,1%
2007:Q4	11,0%	11,1%
2008:Q1	11,7%	11,1%
2008:Q2	11,2%	11,1%
2008:Q3	10,7%	11,1%
2008:Q4	9,9%	11,1%
2009:Q1	10,7%	11,1%
2009:Q2	11,4%	11,1%
2009:Q3	10,9%	11,1%
2009:Q4	11,0%	11,1%
2010:Q1	13,0%	11,1%
2010:Q2	12,4%	11,1%
2010:Q3	11,7%	11,1%
2010:Q4	12,2%	11,1%

Tablo 3.11. Optimal Dolaylı Vergi Oranları ile Mevcut Dolaylı Vergi Oranlarının Kıyaslanması (Devamı)

2011:Q1	13,0%	11,1%
2011:Q2	13,0%	11,1%
2011:Q3	11,6%	11,1%
2011:Q4	11,4%	11,1%
2012:Q1	12,2%	11,1%
2012:Q2	11,7%	11,1%
2012:Q3	11,0%	11,1%
2012:Q4	12,1%	11,1%
2013:Q1	13,4%	11,1%
2013:Q2	12,8%	11,1%
2013:Q3	11,4%	11,1%
2013:Q4	11,9%	11,1%
2014:Q1	12,5%	11,1%
2014:Q2	11,6%	11,1%
2014:Q3	10,9%	11,1%
2014:Q4	11,4%	11,1%
2015:Q1	12,5%	11,1%
2015:Q2	12,3%	11,1%
2015:Q3	11,1%	11,1%
2015:Q4	11,6%	11,1%
2016:Q1	12,5%	11,1%
2016:Q2	11,5%	11,1%
2016:Q3	11,1%	11,1%
2016:Q4	11,8%	11,1%

Tablo 3.11. Optimal Dolaylı Vergi Oranları ile Mevcut Dolaylı Vergi Oranlarının Kıyaslanması (Devamı)

2017:Q1	12,1%	11,1%
2017:Q2	11,2%	11,1%
2017:Q3	11,0%	11,1%
2017:Q4	11,5%	11,1%
2018:Q1	11,6%	11,1%
2018:Q2	10,7%	11,1%
2018:Q3	10,0%	11,1%
2018:Q4	9,2%	11,1%
2019:Q1	9,9%	11,1%
2019:Q2	9,4%	11,1%
2019:Q3	9,5%	11,1%
2019:Q4	9,6%	11,1%
2020:Q1	9,7%	11,1%
2020:Q2	10,1%	11,1%
2020:Q3	11,6%	11,1%
2020:Q4	11,6%	11,1%
2021:Q1	11,3%	11,1%
2021:Q2	10,3%	11,1%
2021:Q3	10,1%	11,1%
2021:Q4	9,8%	11,1%

Tablo 3.11. yıllar itibarıyla Türkiye’de uygulanmakta olan mevcut dolaylı vergi oranları ile dolaylı vergi gelirlerini maksimuma ulaştıran optimal dolaylı vergi oranlarını göstermektedir. Tablo incelendiğinde toplam vergi gelirlerine benzer sonuçlar görülmektedir. Buna göre, 2021:Q4 döneminde uygulanmakta olan dolaylı vergi oranı %9,8 iken, optimal dolaylı vergi oranı modele göre %11,1’dir. 2021 yılının son

eyreğinde mevcut dolaylı vergi oranı optimal dolaylı vergi oranlarından daha dūşūktür. Tabloya göre ifade edileceği ūzere Laffer eğrisinin normal bölgesinde kalındığı görülmektedir Türkiye’de uygulanmakta olan mevcut dolaylı vergi oranları zaman zaman optimal dolaylı vergi oranlarının altında, bazı zamanlarda ise optimal dolaylı vergi oranlarının ūstnde seyir izlediği görülmektedir. 2021 yılı incelendiğinde ise, ilk çeyrekte eğrinin caydırıcı bölgesinde yer alan mevcut dolaylı vergi oranlarının, uygulanan vergi indirimleriyle eğrinin normal bölgesine geçtiği görülmektedir. Genel itibarıyla bakıldığında zaman zaman optimalin yakalandığı, 2021 yılı 2. eyreėi itibarıyla vergi indirimine gerek duyulmadığı ifade edilebilmektedir.

3.3. Model 3 İçin Elde Edilen Sonuçlar

Çalışmanın bu bölümünde katma değer vergisi gelirleri ve katma değer vergisi oranları arasındaki ilişkiyi inceleyen analizde kullanılacak değişkenlerin, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP), Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri yardımı ile değişkenlerin durağanlık seviyeleri tespit edilecektir. Sonrasında ise, sınır testi ve ARDL modeli tahmin yöntemleriyle test edilecektir.

3.3.1 Birim Kök Testi Sonuçları

Aşağıda Tablo 3.12.’ de model 3 için birim kök testi sonuçları ifade edilmektedir. ADF birim kök testi sonuçlarına göre LRKDVG, KDVO ve KDVO² değişkenleri birinci farkı alındığında durağandır. PP testi sonuçlarına göre ise LRKDVG, KDVO ve KDVO² değişkenleri düzeyde durağandır. KPSS testi sonuçları incelendiğinde ise PP testi sonuçlarına benzer şekilde LRKDVG, KDVO ve KDVO² değişkenleri düzeyde durağandır.

Birim kök testi sonuçlarına göre genel bir değerlendirme yapıldığında, LRKDVG değişkeninin I(0) düzeyinde durağan, KDVO değişkeninin I(0) düzeyinde durağan ve KDVO² değişkeninin ise I(0) düzeyinde durağan olduğuna karar verilmiştir.

Tablo 3.12. Model 3 İçin Birim Kök Testlerinin Sonuçları

DEĞİŞKEN	ADF	PP	KPSS	KARAR
LRKDVG	-2.797(4)^b -4.121(%1) -3.487(%5) -3.172(%10)	-3.993(3)^{b*} -4.110(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.110 (5)^{b*} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(0)
Δ LRKDVG	-3.916(10)^{b**} -4.144(%1) -3.498(%5) -3.178(%10)			
KDVO	-2.808(4)^b -4.121(%1) -3.487(%5) -3.172(%10)	-5.003(0)^{b*} -4.110(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.141(5)^{b*} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(0)
ΔKDVO	-4.186(10)^{b*} -4.144(%1) -3.498(%5) -3.178(%10)			
KDVO²	-2.832(4)^b -4.121(%1) -3.487(%5) -3.172(%10)	-5.302(1)^{b*} -4.110(%1) -3.482(%5) -3.169(%10)	0.142(5)^{b**} 0.216(%1) 0.146(%5) 0.119(%10)	I(0)
ΔKDVO²	-3.595(3)^{b**} -4.121(%1) -3.487(%5) -3.172(%10)			

Not: (.) parantez içindeki rakamlar ADF testinde AIC kriteri tarafından belirlemiş olan gecikme uzunluklarıdır. PP ve KPSS testinde ise Bartlett Kernell tahmin yöntemi kullanılmış, bant genişliği Newey-West olarak belirlenmiştir. a: regresyonun sabit terim veya trend içermediğini, b: regresyonun sabit terim ve trend içerdiğini, c: regresyonun sabit terim içerdiğini ifade etmektedir. *: %1 anlamlılık düzeyini, **: %5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

3.3.2. Sınır Testi Sonuçları

Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen UECM sınır testi sonuçları Tablo 3.13'te gösterilmiştir.

Tablo 3.13. Model 3 İçin Sınır Testi Sonuçları

k	F İstatistiği	Kritik Değerler	
		%1 anlamlılık düzeyi	
		Alt Sınır	Üst Sınır
2	5.680434	3.88	5.3

Not: k, denklemdeki bağımsız değişken sayısını ifade etmektedir. Alt ve üst değerler Pesaran vd. (2001)'den alınmıştır.

Hesaplanan F istatistiği (5.680434) üst kritik değerden (5.3) büyük olduğu için ilgili değişkenler arasında %1 anlamlılık düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi olduğuna karar verilmiştir.

3.3.3. ARDL Modeli Sonuçları

Kurulan ARDL modeli denklem 3.24’de gösterildiği gibidir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.14.’da sunulmaktadır.

$$\text{LRKDVG}_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} \text{LRKDVG}_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \text{KDVO}_{t-i} + \sum_{i=0}^r \beta_{3i} \text{KDVO}_{t-i}^2 + \varepsilon_t \quad (3.24)$$

Tablo 3.14. Model 3 İçin ARDL(8,8,8) Modelinden Elde Edilen Uzun Dönem Katsayıları

Bağımlı Değişken: LRKDVG		
Değişkenler	Katsayı	t istatistiği
KDVO	17.03231*	0.00
KDVO ²	-4.892064*	0.00

Not: *: %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

ARDL(8,8,8) modelinden analiz sonucuna erişilen uzun dönem katsayıları değerlendirildiğinde katma değer vergisi oranları değişkeni katma değer vergisi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahiptir. Katma değer vergisi oranlarının karesi değişkeni ise katma değer vergisi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı fakat negatif yönlü bir etkiye sahiptir. Laffer eğrisi ters U şeklinde olduğundan ikinci bağımsız değişkenin negatif çıkması beklenmektedir. Katma değer vergisi oranlarının karesinin negatif çıkması teorik beklentiye uygun bir sonuç vermektedir. Katma değer vergisi oranları değişkeni %1 birim arttırıldığında katma değer vergisi gelirleri %17,03 oranında artışa neden olmaktadır. Aynı şekilde katma değer vergisi oranlarının karesi değişkeninde %1 birimlik artış katma değer vergisi gelirleri üzerinde %4.89 oranında bir azalışa neden olmaktadır.

3.3.4. Model 3 İçin Ampirik Bulgular

Katma değer vergisi oranları ve katma değer vergisi gelirleri arasındaki ilişkiyi ifade eden modelimiz $\ln \text{KDVG} = \lambda \text{KDVO} + \beta \text{KDVO}^2$ şeklinde gösterilmektedir. Katma değer vergisi gelirleri ve katma değer vergisi oranları arasındaki ilişkinin fonksiyonel gösterimi modelde elde edilen sonuçlar kullanılarak aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\ln \text{KDVG} = 17.03 \text{KDVO} - 4.89 \text{KDVO}^2 \quad (3.25)$$

Analiz sonucunda KDVO değişkeninin katma değer vergisi gelirleri üzerindeki etkisi teorik beklentiyi karşılayacak şekilde pozitif yönlüdür. KDVO değişkenine ait parametre için kullanılan t istatistik değeri 17.03 olarak hesaplanmıştır. KDVO² değişkeninin ise katma değer vergisi gelirleri üzerindeki etkisi teorik beklentiyi karşılayacak şekilde negatif yönlüdür. Böylece Laffer eğrisinin ters U şeklindeki kuadritik bir yapıda olduğu teoriye göre açıklanmaktadır.

2006:Q1-2021:Q4 dönemi için katma değer vergisi gelirlerini maksimuma ulaştıran optimal katma değer vergisi oranı (KDVO_{optimal}) söz konusu modellerden elde edilen sonuçlar hesaplanarak, $KDVO_{optimum} = \frac{\lambda}{2\beta}$ formülüyle elde edilmiştir. Tablo 3.15’ de 2006:Q1-2021:Q4 döneminin hesaplanan mevcut katma değer vergisi oranını ve optimal katma değer vergisi oranını ifade edilmektedir.

Tablo 3.15. Optimal Katma Değer Vergisi Oranları ile Mevcut Katma Değer Vergisi Oranlarının Kıyaslanması

YILLAR	KDVO _{mevcut}	KDVO _{optimum}
2006:Q1	2,3%	1,7%
2006:Q2	2,1%	1,7%
2006:Q3	1,9%	1,7%
2006:Q4	1,6%	1,7%
2007:Q1	2,0%	1,7%
2007:Q2	1,9%	1,7%
2007:Q3	1,8%	1,7%
2007:Q4	1,7%	1,7%
2008:Q1	1,9%	1,7%
2008:Q2	1,6%	1,7%
2008:Q3	1,5%	1,7%
2008:Q4	1,5%	1,7%
2009:Q1	1,9%	1,7%

Tablo 3.15. Optimal Katma Değer Vergisi Oranları ile Mevcut Katma Değer Vergisi Oranlarının Kıyaslanması (Devamı)

2009:Q2	2,2%	1,7%
2009:Q3	2,0%	1,7%
2009:Q4	2,0%	1,7%
2010:Q1	2,4%	1,7%
2010:Q2	2,3%	1,7%
2010:Q3	2,2%	1,7%
2010:Q4	2,0%	1,7%
2011:Q1	2,5%	1,7%
2011:Q2	2,2%	1,7%
2011:Q3	2,1%	1,7%
2011:Q4	1,6%	1,7%
2012:Q1	2,3%	1,7%
2012:Q2	1,9%	1,7%
2012:Q3	2,0%	1,7%
2012:Q4	1,7%	1,7%
2013:Q1	2,4%	1,7%
2013:Q2	2,1%	1,7%
2013:Q3	2,0%	1,7%
2013:Q4	1,8%	1,7%
2014:Q1	2,3%	1,7%
2014:Q2	1,8%	1,7%
2014:Q3	1,7%	1,7%
2014:Q4	1,5%	1,7%

Tablo 3.15. Optimal Katma Değer Vergisi Oranları ile Mevcut Katma Değer Vergisi Oranlarının Kıyaslanması (Devamı)

2015:Q1	2,3%	1,7%
2015:Q2	1,8%	1,7%
2015:Q3	1,9%	1,7%
2015:Q4	1,8%	1,7%
2016:Q1	2,3%	1,7%
2016:Q2	1,7%	1,7%
2016:Q3	2,1%	1,7%
2016:Q4	2,0%	1,7%
2017:Q1	2,0%	1,7%
2017:Q2	1,6%	1,7%
2017:Q3	1,8%	1,7%
2017:Q4	1,6%	1,7%
2018:Q1	2,0%	1,7%
2018:Q2	1,4%	1,7%
2018:Q3	1,5%	1,7%
2018:Q4	1,0%	1,7%
2019:Q1	1,4%	1,7%
2019:Q2	1,1%	1,7%
2019:Q3	1,3%	1,7%
2019:Q4	1,1%	1,7%
2020:Q1	0,8%	1,7%
2020:Q2	1,1%	1,7%
2020:Q3	1,6%	1,7%

Tablo 3.15. Optimal Katma Değer Vergisi Oranları ile Mevcut Katma Değer Vergisi Oranlarının Kıyaslanması (Devamı)

2020:Q4	1,7%	1,7%
2021:Q1	1,7%	1,7%
2021:Q2	1,6%	1,7%
2021:Q3	2,1%	1,7%
2021:Q4	1,4%	1,7%

Tablo 3.14, yıllar itibarıyla Türkiye’de uygulanmakta olan mevcut katma değer vergisi oranları ile katma değer vergisi gelirlerini maksimuma ulaştıran optimal katma değer vergisi oranlarını göstermektedir. Tablo incelendiğinde toplam vergi gelirleri ve dolaylı vergi gelirlerine benzer sonuçlar görülmektedir. Tabloya göre, 2021:Q4 döneminde uygulanmakta olan katma değer vergisi oranı %1,4 iken, optimal katma değer vergisi oranı modele göre %1.7’dir. Söz konusu cari yılın son çeyreğinde katma değer vergisi oranı Laffer eğrisinin normal bölgesinde optimal katma değer vergisi oranına çok yakın görülmektedir. Türkiye’de uygulanmakta olan mevcut katma değer vergisi oranının, optimal katma değer vergisi oranlarıyla dönemler halinde kıyaslandığında, model 1 ve model 2’de olduğu gibi zaman zaman optimal katma değer vergisi oranlarının altında, bazı zamanlarda ise optimal katma değer vergisi oranlarının üstünde seyir izlediği görülmektedir. 2021 yılı incelendiğinde ise, ilk çeyrekte optimal noktada yer alan mevcut katma değer vergisi oranları, son çeyreğe kadar dalgalı bir seyir izlemektedir. Genel itibarıyla bakıldığında zaman zaman optimalin yakalandığı, vergi indirimine gerek duyulmadığı ifade edilebilmektedir.

SONUÇ

Vergi oranları ve vergi gelirleri arasında yadsınamaz bir ilişki vardır. Arz yönlü iktisadın temel politika aracı vergilerdir. Arz yönlü iktisada göre ekonomiyi canlandırmak, durgunluktan çıkmak için vergi oranlarını düşürmek gerekmektedir. Yüksek vergiler, mükellefler üzerinde vergi kaçakçılığı ya da vergiye tabi olan malların tüketimlerinde azalma meydana getirmektedir. Bu şekilde vergi üzerinden elde edilen hasılat düşük vergilerden sağlanacak olan hasılattan daha azdır.

Vergi oranlarında yapılacak olan indirim; yatırım, tasarruf ve emek arzını pozitif yönde etkileyecek ve böylece ekonomik durgunluk ortadan kalkacaktır. Vergi oranlarına yapılacak olan indirim, kamu harcamalarını arttıracak ve sonuç olarak ekonomik canlanma meydana gelecektir. Laffer eğrisine göre vergi indirimlerinin başlıca sebepleri; devletin ekonomiye müdahalesini en aza indirmek, arz cephesini güçlendirmek, ekonomik büyümeyi sağlamak, gelir adaletsizliğiyle mücadele etmek, yüksek vergiler sonucu oluşan kayıt dışı ekonomiyi engellemektir.

Bu çalışmada arz yönlü iktisat ve Laffer eğrisi ilk olarak teorik olarak incelenmiştir. Ardından Laffer eğrisinin Türkiye ekonomisindeki geçerliliği, toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve dolaylı vergiler içerisinde önemli bir yeri olan KDV gelirleri için ampirik olarak analiz edilmiştir. Çalışmada Türkiye'ye ait 2006:Q1-2021:Q4 arası dönem için çeyrek yıllık veri seti kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası EVDS üzerinden alınan toplam vergi gelirleri (LRTVG), dolaylı vergi gelirleri (LRDVG), katma değer vergisi gelirleri (LRKDVG) verileri kullanılmıştır. Bağımsız değişken olarak ise, toplam vergi oranları (TVO) toplam vergi oranının karesi (TVO^2), dolaylı vergi oranı (DVO) dolaylı vergi oranının karesi (DVO^2) ve katma değer vergisi oranı (KDVO), katma değer vergisi oranının karesi ($KDVO^2$) kullanılmıştır. Her üç bağımlı değişken için bağımsız değişkenler üzerinden ayrı ayrı analiz yapılmıştır.

Ampirik analiz tahmininde Beenstock'un (1979) İngiltere'nin Laffer eğrisini konum değiştirmediğini varsayan ilk modelinden yararlanılmıştır. Öncelikle Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP), Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri yardımı ile değişkenlerin durağanlık seviyeleri

tespit edilmiştir. Ardından değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi Pesaran ve diğerlerinin (2001) geliştirdikleri F istatistiği ve Wald testine uzanan Sınır Testi yaklaşımı yardımıyla test edilmiştir. Daha sonra değişkenlerin uzun dönemli ilişkileri Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) aracılığı ile incelenmiştir.

Model 1 için yapılan analizlerden; ADF birim kök testi sonuçlarına göre LRTVG, TVO ve TVO^2 değişkenleri birinci farkı alındığında durağandır. PP testi sonuçlarına göre ise LRTVG, VO ve VO^2 değişkenleri düzeyde durağandır. KPSS testi sonuçları incelendiğinde ise LRTVG değişkeni düzeyde durağan TVO ve TVO^2 değişkenleri ise birinci farkı alındığında durağandır. Birim kök testi sonuçlarına göre genel bir değerlendirme yapıldığında, LRTVG değişkeninin $I(0)$ düzeyinde durağan, TVO değişkeninin $I(1)$ düzeyinde durağan ve TVO^2 değişkeninin ise $I(1)$ düzeyinde durağan olduğuna karar verilmiştir. İkinci olarak değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi Pesaran ve diğerlerinin (2001) geliştirdikleri F istatistiği ve Wald testine uzanan Sınır Testi yaklaşımıyla incelenmiştir. Toplam vergi gelirleri açısından hesaplanan F istatistiği (15.35068) üst kritik değerden (5.3) büyük olduğu için ilgili değişkenler arasında %1 anlamlılık düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi olduğuna karar verilmiştir. Üçüncü aşamada ARDL(4,8,1) modelinden analiz sonucu elde edilen uzun dönem katsayıları değerlendirildiğinde toplam vergi oranları değişkeni toplam vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahiptir. Toplam vergi oranlarının karesi değişkeni ise toplam vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ayrıca negatif yönlü bir etkiye sahiptir. Laffer eğrisi ters U şeklinde olduğundan ikinci bağımsız değişkenin negatif çıkması beklenmektedir. Toplam vergi oranlarının karesinin negatif çıkması teorik beklentiye uygun bir sonuç vermektedir. Son olarak 2021:Q4 döneminde uygulanmakta olan vergi oranı %15,4 iken, optimal toplam vergi oranı modele göre %16.4'tür. 2021 yılının son çeyreğinde mevcut toplam vergi oranı optimal toplam vergi oranlarından daha düşüktür. Türkiye'de uygulanmakta olan mevcut toplam vergi oranlarının zaman zaman optimal vergi oranlarının altında, bazı zamanlarda ise optimal vergi oranlarının üstünde seyir izlediği görülmektedir.

Model 2 için yapılan analizlerden; ADF birim kök testi sonuçlarına göre LRDTV, DVO ve DVO^2 değişkenleri birinci farkı alındığında durağandır. PP testi

sonuçlarına göre ise LRKDVG, DVO ve DVO² değişkenleri düzeyde durağandır. KPSS testi sonuçları incelendiğinde ise PP testi sonuçlarına benzer şekilde LRKDVG, DVO ve DVO² değişkenleri düzeyde durağandır. Birim kök testi sonuçlarına göre genel bir değerlendirme yapıldığında, LRKDVG değişkeninin I(0) düzeyinde durağan, DVO değişkeninin I(0) düzeyinde durağan ve DVO² değişkeninin ise I(0) düzeyinde durağan olduğuna karar verilmiştir. İkinci olarak Sınır testi yaklaşımına göre değişkenlerin birim kök testi sonuçları düzeyde I(0) durağan ise F istatistik değerinin üst sınırdan büyük olmasına bakılmaksızın alt sınırdan büyük olması yeterlidir. Hesaplanan F istatistiği (3.795141) alt kritik değerden (3.83) büyük olduğu için ilgili değişkenler arasında %5 anlamlılık düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi olduğuna karar verilmiştir. Üçüncü aşamada ARDL(8,8,8) modelinden analiz sonucu elde edilen uzun dönem katsayıları değerlendirildiğinde dolaylı vergi oranları değişkeni dolaylı vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahiptir. Dolaylı vergi oranlarının karesi değişkeni ise dolaylı vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ayrıca negatif yönlü bir etkiye sahiptir. Laffer eğrisi ters U şeklinde olduğundan teorik olarak ikinci bağımsız değişkenin negatif çıkması beklenmektedir. Dolaylı vergi oranlarının karesinin negatif çıkması teorik beklentiye uygun bir sonuç vermektedir. Son olarak dolaylı vergi gelirlerinin toplam vergi gelirlerine benzer sonuçlar verdiği görülmektedir. Buna göre, 2021:Q4 döneminde uygulanmakta olan dolaylı vergi oranı %9,8 iken, optimal dolaylı vergi oranı modele göre %11,1'dir. 2021 yılının son çeyreğinde dolaylı vergi oranı optimal dolaylı vergi oranlarından daha düşüktür. Türkiye'de uygulanmakta olan mevcut vergi oranlarının zaman zaman optimal vergi oranlarının altında, bazı zamanlarda ise optimal vergi oranlarının üstünde seyir izlediği görülmektedir.

Model 3 için yapılan analizlerden; ADF birim kök testi sonuçlarına göre LRKDVG, KDVO ve KDVO² değişkenleri birinci farkı alındığında durağandır. PP testi sonuçlarına göre ise LRKDVG, KDVO ve KDVO² değişkenleri düzeyde durağandır. KPSS testi sonuçları incelendiğinde ise PP testi sonuçlarına benzer şekilde LRKDVG, KDVO ve KDVO² değişkenleri düzeyde durağandır. Birim kök testi sonuçlarına göre genel bir değerlendirme yapıldığında, LRKDVG değişkeninin I(0) düzeyinde durağan, KDVO değişkeninin I(0) düzeyinde durağan ve KDVO² değişkeninin ise I(0) düzeyinde

durağan olduğuna karar verilmiştir. İkinci olarak KDV gelirleri açısından hesaplanan F istatistiği (5.680434) üst kritik değerden (5.3) büyük olduğu için ilgili değişkenler arasında %1 anlamlılık düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi olduğuna karar verilmiştir. Üçüncü aşamada ARDL(8,8,8) modelinden analiz sonucu bulgularan uzun dönem katsayıları değerlendirildiğinde katma değer vergisi oranları değişkeni katma değer vergisi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahiptir. Katma değer vergisi oranlarının karesi değişkeni ise katma değer vergisi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ayrıca negatif yönlü bir etkiye sahiptir. Laffer eğrisi ters U şeklinde olduğundan ikinci bağımsız değişkenin negatif çıkması beklenmektedir. Katma değer vergisi oranlarının karesinin negatif çıkması teorik beklentiye uygun bir sonuç vermektedir. Son olarak KDV gelirlerinin, dolaylı vergi gelirleri ve toplam vergi gelirlerine benzer sonuçlar verdiği görülmektedir. Buna göre, 2021:Q4 döneminde uygulanmakta olan katma değer vergisi oranı %1,4 iken, optimal katma değer vergisi oranı modele göre %1.7'dir. Söz konusu cari yılın son çeyreğinde katma değer vergisi oranı Laffer eğrisinin normal bölgesinde optimal vergi oranına çok yakın görülmektedir.

Bu çalışmada Erinç (2009)'dan farklı, Kurt (2017)'ye benzer biçimde Türkiye'de Laffer eğrisinin teorik beklentiye uygun olarak kuadritik yapıda ters U şeklinde olduğu analiz edilmiştir. Genel anlamda birbirleriyle benzer sonuçlar veren toplam vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve KDV gelirlerinin yıllar itibarıyla incelendiğinde, Türkiye'de uygulanmakta olan politikaların zaman zaman optimali yakaladığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKALIN, G. (2008) **Atatürk Dönemi Maliye Politikaları**, Ankara, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- AKDAĞ, M. (2018), **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi**, 4. bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- AKDOĞAN GEDİK, M.; T. GÜNEL (2020) "Seçilmiş Geçiş Ekonomileri ve Türkiye'de Vergi Türlerinin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi" **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, cilt 9, sayı 3, ss:2179-2200
- AKGÜL YILMAZ, G. (2009) Türkiye'de 1923-1938 Dönemi Maliye Politikası Uygulamaları, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:27, Sayı:2, ss:309.
- AKGÜNDÜZ, A. (1986) "Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı" **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, Diyarbakır, ss: 707-708
- AKTAN, C.C. (1989)"Arz-Yönlü Vergi Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri ve 1980 Sonrası Türkiye Analizi", (Yayınlanmış Doktora Tezi), **Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E.** İzmir.
- AKTAN, C.C. (1992), "Anayasal İktisadın Felsefi ve Teorik Temelleri", **Ekonomik Anayasa Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, Takav Matbaası, Ankara, 28-29 Mayıs 1992.
- AKTAN, C.C. (2009) "Arz – Yönlü İktisat Teorisi Ve Haldun – Laffer Etkisi" **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, cilt 1, sayı 2, ss: 46-49.
- ALTUNÖZ, U., (2017). "The Application of The Laffer Curve in the Economy of Turkey". **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**". Cilt:10, Sayı:50, ss:654-659.
- ANBAR, A. (2009) "Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'yla Finansal Entegrasyonu: 1800-1914" **Maliye Finans Yazıları Dergisi**, sayı: 19-20
- ARMAĞAN, R. (2007) "Türkiye'de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri" **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, cilt:12, sayı:3, ss:230-232.
- AYGÜN, Ş. (2019) "Türkiye'de Emlak Vergisine Yönelik Genel Bir Değerlendirme" **Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 11 Sayı: 1, ss:92-95.
- AZAM, M.; A. Q. KHAN, E. ZAFEIRIOU, G. ARABATZIS (2016) "Socio-economic Determinants of Energy Consumption: An Empirical Survey for Greece", **Renewable and Sustainable Energy Review**, Sayı 57, ss. 1556-1567.

- BEENSTOCK, M. (1979) "Taxation and Incentives in the UK" **Lloyds Bank Review**, ss:1-16.
- BLINDER, A. S. (May 1981) "Thoughts on the Laffer Curve. Federal Reserve Bank of St" **Louis Review**, ss: 81-92
- BULUT, M. (2013) "Vergileme ve Kayıtdışı İstihdam Üzerine Bir Analiz" **Akademik Bakış Dergisi**, sayı 37, ss:10-14
- ÇAM, E. (2021) "Türk Vergi Sistemi'nde Dolaylı Vergilerin Avrupa Birliği Ülkeleri ile Kıyaslanması" **Başkent Üniversitesi S.B.E.** Ankara.
- DEMİR, A. (2006), **Devlet-i Aliyye'nin Büyük Hukukçusu Şeyhülislam Ebusuud Efendi**, İstanbul, Ötüken Yayıncılık.
- DEMİR, İ.C.;C. GÖKÇE, İ. CİĞERCİ (2017) "Vergi İndirimlerinin Ekonomik ve Mali Etkileri: Son Dönem Türkiye Uygulamaları" **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt:5, Sayı:5, ICPESS Özel Sayısı, ss:77
- DEMİRGİL, B. (2018) "Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma" C.Ü. **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, ss:119-123
- DERDİYOK, T. (1993), "Türkiye'nin Laffer Eğrisi", **Maliye Dergisi**, sayı: 112, Mart-Nisan, s. 26-39
- DİNLER, Z. (2002) **İktisada Giriş**, 8. bs., Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları.
- DOĞAN, S. (2002) " Türkiye İçin Laffer Eğrisi'nin Tahmini (1979-2000)" **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 7, sayı 2, ss: 259.
- DOĞAN, S. (2006)"Keynesyen Teoriye Bir Tepki: Arz Yanlı İktisat" **Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, cilt 6, sayı 12, ss: 255-256.
- DOĞAN, S.: AKDUĞAN, U. (2020) "Laffer Eğrisi: Türkiye İçin Bir Uygulama" **Vergi Sorunları Dergisi**, Cilt:43, Sayı: 377, ss:33-47.
- DÖKMEN, G.; KAYGUSUZ, F. (2019) "Vergi Takozunun Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Örneği" **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 10, Sayı 20, ss: 209.
- DUPUIT, J.(1969), "On the Measurement of the Utility of Public Works", Kenneth Arrow ve Tibor Scitovsky (Ed.) **Readings in Welfare Economics**, Homewood, Illinois: Richard D. Irwin.
- DURKAYA, M.; S. CEYLAN (2006) "Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme" **Maliye Dergisi**, Sayı 150, ss:80.

- EHRHART, H., MİNEA, A., & VİLLIEU, P. (2014) “Debt, Seigniorage, and the Growth Laffer Curve in Developing Countries” **Journal of Macroeconomics**, ss: 199-210
- ERİÇ, G.E. (2009) “Arz-Yönlü İktisat Ve Laffer Eğrisinin Türkiye Tahmini: 1982-2008” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul
- ERSOY, A (2015) **İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi**, 4. bs., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- ERSOY, A. (2008) **İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi**, 3. bs., İstanbul, Nobel Yayın Dağıtım.
- ERSOY, A. (2012) **İktisadi Düşünceler Tarihi**, 1. bs., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- FULLERTON, D. (1982) “On The Possibility of An Inverse Relationship Between Tax Rates and Government Revenues” **Journal of Public Economics** Sayı:19, ss: 3-22.
- FURTUN, İ.H. (2017), “Damga Vergisi “Makul Bir Vergi” Midir? **Ankara Barosu Dergisi**, cilt:2, ss:95-97.
- GENÇ, E. (2015) “Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Belirleyicileri, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Yabancı Portföy Yatırımları Bağlamında Bir Analiz: Türkiye Örneği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi S.B.E.** Afyon
- GİRAY, F. (2010) **Maliye Tarihi**, Bursa, Ezgi Yayınları.
- GÖNÜLLÜ, A.R. (2015), Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Hayvanlar Vergisi (1920-1962) **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:38, ss:85-88.
- GUEDES DE OLIVEIRA, F.; L. COSTA (2015), “The VAT Laffer Curve and the Business Cycle in the EU27: An Empirical Approach” **Economic Issues**, Vol. 20, Part 2, ss: 29-44.
- GUJARATI, D. N.; D. C. PORTER (2018) **Temel Ekonometri**, Çev. Ümit Şenesen, Gülay G. Şenesen, İstanbul, Literatür Yayıncılık.
- GÜNDÜZ, T. (2016) **Osmanlı Teşkilat Tarihi**, 4. bs., Ankara, Grafiker Yayınları.
- GÜNGÖR, K. (2006) “İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler” **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 50, ss:31-32.
- GÜRBÜZER, S. (1997), “Enflasyonun Vergi Gelirlerinin Reel Değeri Üzerindeki Etkisi (Tanzi Etkisi)”, **Hazine Dergisi**, Sayı:7, Temmuz 97, ss:2.

- HACIKÖYLÜ, C. (2015) “İthalat Sırasında Ödenen Vergiler ve Diğer Mali Yükümlülükler: Türkiye ve Cep Telefonu İthalatı” **Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt:7, sayı:1, ss:21-25.
- HAİLSTONES, T. (1982). **A Guide to Supply Side Economics** (İkinci Baskı b.). Virginia: Robert F. Dame Inc.
- HOLTER, H.A.; D. KRUEGER, S. STEPANCHUK (2014) “How Does Tax Progressivity And Household Heterogeneity Affect Laffer Curves?” **NBER Working Paper**, ss: 1-56.
- HUME D. (1955) “Writings on Economics” E. Retwein (Ed), **Madison: University of Wisconsin Press**.
- İNALCIK, H. (2009), **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, İstanbul, Eren Yayıncılık.
- KANCA O.C.; M. BAYRAK (2019) “Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Belirleyiciliği: Panel Veri Analizi” **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23 (4) , ss:1495-1514.
- KARAASLAN, A. (1999). “ArzYönlü İktisat Laffer Eğrisi Ve İktisadi İstikrar Açısından Vergileme” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 2.
- KARABULUT, T., (2006), “Laffer Etkisinin Türkiye Uygulaması (1980-2003)”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, s.367-379
- KARACA, O. (2005) “Türkiye’de Faiz Oranı ile Döviz Kuru Arasındaki İlişki: Faizlerin Düşürülmesi Kurları Yükseltir Mi?”, **Turkish Economic Association**, Ankara, No:14
- KARAKOÇ, Y. (2013) “Anayasal Vergilendirme İlkeleri Üzerine Bir Değerlendirme” **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, cilt 15, özel sayı, ss: 1259.
- KARAMELİKLİ, H. (2018) “Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Ekonomik Aktiviteler Üzerindeki Simetrik ve Asimetrik Etkileri” **Maliye ve Finans Yazıları Dergisi**, Sayı:110, ss:97.
- KAYNAK, M. (2019) “Motorlu Taşıtlar Vergisine Yeni Bir Model Önerisi: Mesafe Temelli Motorlu Taşıtlar Vergisi” **İzmir YMMO Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, ss:137.
- KAYNAR BİLGİN, H. (2018), Laffer Eğrisi için Uygulamalı Bir Analiz: Türkiye Örneği, **Academic Review of Humanities and Social Sciences**, Cilt: 1, Sayı: 2, ss: 84-99.
- KELEHER, R.; W. P. ORZECOWSKI (1982), **Supply-Side Fiscal Policy: An Historical Analysis of A Reinvented Idea**, Richard Fink (Ed), Supply-Side Economics and Critical Appraisal, Maryland: Alethia Books.

- KENANOĞLU, M.M. (2013) **Vergi** Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:43
- KHALDUN, I. (1981). **The Muqaddimah**, An Introduction to the History, 5th Ed. N. J. Daood (Ed) ve P. Rdsenthal (Trans.). Princeton University Press.
- KIZILKAYA, A. (2016) “Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Varlık Vergisi, **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, Cilt:5, Sayı: 12, ss:89.
- KİRAZ, H. (2016) “Ekonomik Büyüme Sürecinde Kamu Harcamalarının Rolü: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi S.B.E.** Eskişehir.
- KÖKSAL, M. (2016) “Dış Ticaret Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği” , Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi S.B.E.** Konya.
- KURT, M. (2017) “Laffer Eğrisi’nin Türkiye İçin Tahmini” **Gazi Üniversitesi S.B.E.** Ankara.
- KUTLAR, A. (2005) **Uygulamalı Ekonometri**, 2.bs. Ankara, Nobel Yayınevi.
- KÜÇÜKKALAY, A.M. (2011),**İktisadi Düşünce Tarihi**, 3. bs., İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım.
- KÜNÜ, S. (2013) “Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Atatürk Üniversitesi S.B.E.** Erzurum.
- LAFFER, A. B. (2004) “The Laffer Curve: Past, Present and Future”, **The Heritage Foundation**, No. 1765, ss:1-16
- LİN, B.; JİA Z. (2019) “Tax Rate, Government Revenue And Economic Performance: Aperspective Of Laffer Curve” **China Economic Review**, ss:1-20.
- LUNDBERG, J. (2017) “The Laffer Curve For High Incomes” **Department Of Economics Working Paper**, ss: 1-29.
- MAZLUM, Z. (2018) “Türk Vergi Sistemi ve Avrupa Birliği Vergi Sistemi Karşılaştırması” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi S.B.E.** Erzincan.
- MEGERSA, K.A. (2015) “The Laffer Curve And The Debt-Growth Link İn Low-Income Sub-Saharan African Economies” **Journal Of Economic Studies**, ss: 878-892.
- MOLDOFF, S. D. (1980) “An Empirical Study of The Laffer Curve and Its Implications for U.S. Public Policy” **Michigan Journal of Economics**, Cilt: 2, Sayı: 4, ss: 16-30.

- MUTLU, A. (2009), **Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi**, Ankara, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- ORTAYLI, İ. (2008), **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Ankara, Cedit Neşriyat Yayınları.
- OZANSOY, A. (2010) “Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisinin Entegrasyonu” **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:97, ss:135-136.
- ÖMÜR, M.; GERÇEK, A. (2017). “Türkiye ve Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Servet Vergilerinin Karşılaştırılması” **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Dergisi**, cilt 15, sayı 2, ss:199.
- ÖNCEL, M. (1995) “Enflasyon Ve Vergilendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 44, Sayı 1, ss: 489.
- ÖNER, E. (2015), **Türk Vergi Sistemi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- ÖZ, E.; KUTBAY, H., BUZKIRAN, D. (2014). “Türk Servet Vergisi Sistemine Modern Bir Yaklaşım”, **Gümrük Ve Ticaret Dergisi**, cilt 2, sayı 4, ss:2
- ÖZTÜRK, M. (2015) “Vergi Yönetimi Açısından Vasıtalı Vergilerin Türk Vergi Sistemi Yönünden Yeri ve Bu Vergilerin Etkinlikleri İle Verimliliklerinin Arttırılabilmesi İçin Alınabilecek Önlemler (İstanbul İli Uygulaması), **İstanbul Gelişim Üniversitesi S.B.E.** İstanbul.
- ÖZTÜRK, S.; S. SAYGIN (2017) “1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri Ve Stagflasyon Olgusu” **Balkan Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 6, sayı 12, ss:2-3.
- ÖZÜŞ YILMAZ, R. (2019) “Türk Vergi Sisteminin Dönüşümü” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), **Akdeniz Üniversitesi S.B.E.** Antalya.
- PAMUK, Ş. (2019), **Osmanlı- Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, 12. bs., İstanbul, İletişim Yayınları.
- PASERAN, M.H.; Y. SHİN, R.J. SMİTH (2001) “**Bounds Testing Approaches to The Analysis of Level Relationships**” *Journal of Applied Econometrics*, Volume 16, Issue 3.
- PAYA, M. (2002), **Para Teorisi Ve Para Politikası**, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- PESARAN, M. H.; SHİN, Y. (1997). An Autoregressive Distributed-Lag Modelling Approach To Cointegration Analysis, **Econometric Society Monographs**, 31, 371-413
- Resmi Gazete**, “Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği” 23.03.2019, seri no:25.

- ROBERTS, P.C. (1984). **The Supply-Side Revolution An Insider's Account of Policy Making in Washington**, Cambridge Massachusetts, Harvard University Press.
- SAĞDIÇ, E.N.; İ. SANDALCI (2020) “Vergi Yapısının Yurt İçi Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Türkiye’den İller Düzeyinde Bir Kanıt”, **Maliye Dergisi**, Temmuz-Aralık 2020; sayı 179,ss:213-239
- SARAÇOĞLU, F. (2006), “Katma Değer Vergisinde Oransal Yapı ve Vergi Oranlarında Yapılan Değişikliklerin Tüketim ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri” **Sayıştay Dergisi**, Cilt 17, Sayı 62, ss:76- 78.
- SARIOĞLU, F. (2004), “Türkiye’de Sermaye Birikimi Oluşturma Çabaları ve Vergi Sisteminin Rolü: Dönemsel Bir Analiz (1923-1939)” **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:2, ss:215-232.
- SAVAŞ, V. (1986), **Keynezyen İktisat Yıkılırken**, 2. bs.,İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- SAVAŞ, V. (2000a) **İktisatın Tarihi**, 4. bs., Ankara, Siyasal Kitabevi.
- SAVAŞ, V. (2000b), **Politik İktisat**, 4. bs.,İstanbul, Beta Basım AŞ.
- SERTOĞLU, M. (1986) **Osmanlı Tarihi Lügati**, İstanbul, Enderun Kitabevi.
- SİVEREKLİ DEMİRCAN, E. (2003), “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi” **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:21.
- SKOUSEN, M. (2011), **İktisadi Düşünce Tarihi, Modern İktisadın İnşası**, Çeviren: Mustafa Acar, Ekrem Erdem, Metin Toprak, 5. bs., Ankara, Adres Yayınları.
- SMİTH, A. (1976), **An Inquiry Into the Nature and Cause of the Wealth of Nations**, E. Cannan (Ed), Chicago: University of Chicago Press.
- SUSAM, N. (2016), **Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar**,2. bs., İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- SUSAM, N.; N. OKTAYER (2007) “Türkiye Ekonomisinde Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dolaysız Ve Dolaylı Vergiler (1995-2005)” **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 2, ss:113-114.
- ŞAFAK, H.; H. YURTSEVER (2015) “Servet Vergilerinden Veraset ve İntikal Vergisi Üzerine Değerlendirmeler” **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt:15, Sayı:1, ss:27-31.
- ŞENYÜZ, D. M. YÜCE, A. GERÇEK, (2020) **Türk Vergi Sistemi**, 3. Bs., Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 1996, s.30-31.

TEKİN, A. (2006), “Vergi Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 16, ss:309-312.

TEMİZ, D. (2008) “Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1960-2006 Dönemi” **2. Ulusal İktisat Kongresi**, İzmir, 20-22 Şubat, ss:6.

TOKATLIOĞLU, M.; U.SELN (2017), **Maliye Politikası**, 1. bs., Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

TOPRAK, M. (2002) “Osmanlı’dan Devreden Kriz Potansiyeli ve Tek Parti Dönemi Ekonomik Krizleri” **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 17, ss:604-610.

TORUN, N. (2015) “Birim Kök Testlerinin Performanslarının Karşılaştırılması” Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi S.B.E.** İstanbul.

TRABANDT, M., & UHLİG, H. (2011). “The Laffer Curve Revisited” **Journal of Monetary Economics**, ss:305-327

TUSİAD, (2012) “Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları” **TUSİAD**, ss: 17-78.

TÜRK, İ. (1981), “Cumhuriyet Döneminde Vergi Sistemimizin Gelişmesi” **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:36, Sayı:1, ss:335-337.

UŞUN, E. (2009) “Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde Vergi Takoza” **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**” Cilt:26, Sayı:2, ss:436.

UYGUN, E. (2020) “Türkiye’de Vergilemede Adalet Açısından Dolaylı Ve Dolaysız Vergiler” **Vergi Raporu**, Sayı:251, ss:227-230.

YAMAK, N. TANRIÖVER, B. (2007) “Türkiye’de Nominal Faiz Oranı – Genel Fiyat Düzeyi İlişkisi: Gibson Paradoksu” **İnönü Üniversitesi 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi**, Mayıs 24-25, Malatya.

YAMAK, R. (1996) “Türkiye'nin Laffer Eğrisi: Kalman Filtre Tahmin Yöntemi”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt. 7 Sayı. 21, s. 27-38

YILANCI, V. (2007) “Eşik Otoregresif Modellerde Birim Kök Testi İle Satın Alma Gücü Paritesinin Geçerliliğinin Sınanması” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi S.B.E.** İstanbul.

YILDIZ, Ş. (2007) “Büyümenin Demokratikleşme Üzerine Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Atatürk Üniversitesi S.B.E.** Erzurum.

YILMAZER C.A; C. YÜKSEL (2019) “Türkiye’de Tek Parti Dönemi Vergi Politikaları, **Milli Kültür Araştırmaları Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, ss:89.

